

Siveetön synty ja haureellinen huvi

Prostituutioilmiö Kuopiossa vuosina 1880 - 1894

Joensuun yliopisto
Yhteiskunta- ja aluetieteiden
tiedekunta
Historian oppiaineryhmä
Suomen historian Pro gradu-
tutkielma
Maaliskuu 2008
Leena Silpola

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	2
1.1. Wilhelmiina Rissanen — piika, prostituoitu ja parittaja.....	2
1.2. Prostituutio ja kaksinaismoraali 1800-luvulla.....	3
1.3. Tutkimusongelma.....	5
1.4. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	7
1.5. Mikrotason näkökulma marginaaliryhmään.....	11
1.6. Kuopion kaupunki ja väestö.....	13
2. PROSTITUUTIO SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA	15
2.1. Prostituutio, irtolaisuus ja paritus rikoslaisissa.....	15
2.2. Ohjesäännöllä ojennukseen	20
2.3. Komitea kartoittamaan prostituutiota.....	21
3. PROSTITUOITU	25
3.1. Tie prostituutioon	25
3.2. Prostituoitujen ikä	28
3.3. Prostituoitujen siviilisäätö ja sosiaalinen tausta	31
4. PARITTAJA.....	35
4.1. Pikkurikollisesta parittajaksi	35
4.2. Parittajien sukupuoli, siviilisäätö ja sosiaalinen tausta	36
5. OMIENSA JOUKOSSA	40
5.1. Prostituoitujen ja parittajien väliset suhteet	40
5.2. Ystävä, kohtalotoveri vai vihollinen?.....	42
6. ILMIÖITÄ PROSTITUUTION YMPÄRILLÄ.....	44
6.1. Ajurit ja asiakkaat — olennainen osa prostituutiokulttuuria.....	44
6.2. Viinaa, naisia ja kadonneita kukkaroita	47
6.3. Haureutta kasarmeilla ja kaduilla	49
6.4. Markkinoiden siveettömät hovit.....	50
6.5. Lähiympäristön reaktiot	51
7. VIRKAVALTA JA PROSTITUUTIO.....	54
7.1. Poliisi, maistraatti ja raastuvanoikeus	54
7.2. Syytteestä tuomiolle tai vapauteen.....	57
7.3. Syytteet vuosina 1880 – 1894	59
8. KAKSINAISMORAALIN VASTUSTUS.....	62
8.1. Naisasialiike siveyden puolesta.....	62
8.2. Miksi yläluokka kiinnostui prostituutiokysymyksestä?	67
8.3. Naiskirjailijat ja siveellisyyskysymys	69
9. KASVAVAN KAUPUNGIN TUOMITTU NAISKAUPPA	73

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

LIITE

1. JOHDANTO

1.1. Wilhelmiina Rissanen — piika, prostituoitu ja parittaja

Kuopion raastuvanoikeudessa käsiteltiin vuoden 1880 elokuusta lähtien aina seuraavan vuoden loppuun paritustapausta, jossa syytettynä oli entinen piika Wilhelmiina Rissanen. Rikoksen ilmiantaja oli löysänainen¹ Maria Lyytikäinen. Nilsiässä vuonna 1843 syntynyt työmiehen tytär Wilhelmiina Rissanen oli lähtenyt 13 -vuotiaana palvelukseen. Tytöstä varttui nuori nainen yhdentoista vuoden kuluessa hänen piikoessaan Kuopiossa, Viipurissa ja Helsingissä. Tämän jälkeen Wilhelmiina oli oleskellut Kuopiossa ilman rehellistä elinkeinoa, ja silloin tällöin, omien sanojensa mukaan, ”*langennut lihalliseen heikkouteen*”. Oikeudenkäynnissä todistajat kertoivat Rissasen pitäneen ”*tyttöpaikkaa*” ja ”*ottaneen huoneisiinsa pahamaineisia naisia*”. Elämää Rissasen asunnolla pidettiin ylipäätään siveettömänä. Tätä näkemystä tuki se, että kyseisellä asunnolla oli nähty nuoria herrasmiehiä naisten seurassa.

Syytetyn luona syyskuussa vuonna 1880 asunut ”*langennut nainen*” Maria Korhonen todisti oikeudenkäynnissä Wilhelmiina Rissasta vastaan. Todistaja kertoi Rissasen ottaneen naisia luoksensa asumaan, ja naiset maksoivat Rissaselle vuokraa prostituutiolla ansaitsemillaan rahoilla. Syytetty myönsi Maria Korhosen asuneen luonaan, mutta totesi naisten harjoittaneen salavuoteutta hänen tietämättään.

Rissasen puolesta oikeudessa puhui Katarina Hoffrén. Hänen papintodistuksestaan ilmeni, että todistaja oli aiemmin tuomittu löysästä ja synnyttänyt aviottoman lapsen. Hoffrénin mukaan syytetyn luona ei ollut asunut langenneita naisia. Syytetty yhtyi tähän todistukseen ja totesi, että jos hänen asunnollaan oli joskus nähty langenneita naisia, olivat he olleet vain ”*wiisitillä*”. Seuraavassa oikeudenistunnossa Hoffrénin näkemys asioista oli muuttunut, ja hän antoi Rissasesta epäsuotuisamman todistuksen. Todistaja kertoi Rissasen aiemmin asuneen parituksesta tuomitun Henrik Pekkarisen omistamassa paikassa nimeltä ”*Harmaa hovi*”. Siellä Rissasen huoneesta oli kuulunut ”*kaikenlaista pahaa elämää*”.

---

¹ Löysänaisella tarkoitetaan irtolaisnaista.

Paritusoikeudenkäynnin pitkittyessä Wilhelmiina Rissanen syyllistyi juopumukseen ja väkivaltaiseen käytökseen. Lopulta kaupunginviskaali Buddenin ponnistelut tuottivat tulosta, sillä raastuvanoikeus tuomitsi 23.12.1881 Wilhelmiina Rissanen rikoskaaren luvun 57 ensimmäisen pykälän mukaan parituksesta². Rangaistukseksi hän joutui seisomaan kolmena päivänä kaakin³ juurella ja kolmantena päivänä kärsimään vitsarangaistuksia. Tämän jälkeen Wilhelmiina määrättiin pidettäväksi kolme vuotta yleisessä työssä.⁴

Wilhelmiina Rissanen tapaus oli yksi Kuopion 1880-luvun paritusoikeudenkäynneistä. Wilhelmiinan ja muiden oikeuden eteen päätyneiden kohtalo herättää kysymyksiä: ketkä olivat prostituoituja ja parittajia, ja millainen oli heidän tiensä raastuvanoikeuteen? Millainen prostituoitujen ja parittajien keskinäinen suhde oli? Millaisessa ympäristössä ja yhteiskunnassa he elivät? Tapauksen tarkastelu avaa mahdollisuuden tulkita prostituutioilmiön ja yhteiskunnan välistä yhteyttä.

1.2. Prostituutio ja kaksinaismoraali 1800-luvulla

Prostituutio tutkimuskohteena ei rajoitu ainoastaan seksin ostajan ja myyjän välisen suhteen tarkasteluun. Käsitteenä se voidaan ymmärtää laajemmin. Prostituutioon liittyvät läheisesti myyjän ja ostajan lisäksi erilaiset osallistujat, jotka hyötyvät jollain tavalla prostituutiosta. Lisäksi prostituutioon liittyy kontrolloiva osapuoli. Siihen kohdistuu kontrollia sekä viralliselta että epäviralliselta taholta. Kaikki prostituutioon osallistuvat tahot muodostavat yhdessä prostituutiokulttuurin.⁵ Nämä eri tahot ovat riippuvaisia toisistaan ja vaikuttavat toiminnallaan toinen toisiinsa.

Prostituutiolla tarkoitetaan maksullista seksipalvelua. Määritelmä ei ole yksiselitteinen, sillä seksipalveluiden kauppaan sisältyy hyvin monenlaisia toimintamuotoja. Prostituutio voidaan käsittää yhteiskunnallisena ilmiönä, jossa vähintään kaksi osapuolta käy kauppaa seksuaali-

² Ruotsin valtakunnan laki 1734, Pahategon Kaari LVII Lucu, 1 pykälä.

³ Kaakki eli kaakinpuu oli julkiselle paikalle pystytetty häpeäpaalu, johon rangaistukseen tuomittu kiinnitettiin. Häpeäpaalua voitiin käyttää myös ruoskimispaikkana. Suomen kielen perussanakirja osa I, 1990, 259.

⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasianpöytäkirjat, osasto II vuonna 1881, No 13.

⁵ Häkkinen 1995, 237.

palveluista. Palveluista maksetaan jonkinlainen ei-seksuaalinen korvaus.⁶ Toisaalta prostituutiosta on kyse myös ihmiskaupasta.

Prostituutiokulttuuri käsittää kaikki ne toimijat, jotka tavalla tai toisella kietoutuvat prostituutioon. Välittömiä osapuolia prostituutiosta ovat palveluiden ostajat ja niiden tarjoajat. Välillisiä osapuolia ovat erilaiset välittäjät ja hyötyjät. Hyötyjiä ovat esimerkiksi sutenöörit⁷ ja parittajat. Näiden lisäksi prostituutiosta voivat hyötyä useat muut ryhmät, kuten taksikuskit tai ajurit, jotka kuljettavat asiakkaita prostituoitujen luo.

Keskeinen osa prostituutioilmiötä ovat parittajat, jotka hankkivat tuloja edistämällä toisten ihmisten harjoittamaa seksikauppaa. Heidän roolinsa on nähty hyvin negatiivisena, sillä toiminnallaan he aiheuttavat, lisäävät ja ylläpitävät prostituutiota. Yleensä paritukseen kytkeytyy paljon muutakin rikollisuutta, kuten laitonta alkoholin myyntiä, väkivaltaa, omaisuusrikoksia ja korruptiota.⁸

Sijansa prostituutiokulttuurissa on myös kontrolloivilla osapuolilla. Näitä ovat muun muassa eri viranomaiset, kuten poliisi- ja sosiaaliviranomaiset sekä erilaiset kansalaisliikkeet.⁹ Tämän virallisen kontrollin lisäksi myös lähiympäristö on yksi kontrolloiva osapuoli. Kontrollinäkökulma ohjailee suurena määrin koko prostituution tutkimusta. Kontrolloitava osapuoli, useimmiten juuri prostituoitu, on mitä todennäköisimmin viranomaisen paineen alaisena.

Miksi prostituutiota haluttiin kontrolloida niin kiivaasti? Ajan julkinen siveyskäsitelmä ja moraalinormit kannattivat yksiavioisuutta ja vakaata perhe-elämää kristillisessä hengessä. Esiaviolliset ja avioliiton ulkopuoliset seksisuhteet eivät olleet yleisesti hyväksytyjä. 1800-luvulle tultaessa kaikissa yhteiskuntaluokissa vallitsi käsitys, että sukupuolielämä ei vastannut kirkon asettamia ihanteita. Tämä ilmeni siten, että ennen kaikkea ylimmissä yhteiskuntaluokissa naiselta vaadittiin ehdotonta pidättyvyyttä sukupuolielämän saralla ennen avioliittoa. Miehiä tämä ei kuitenkaan sitonut, vaan heille sallittiin sukupuolielämän aloittaminen ennen avioliittoa ja avioliiton ulkopuolisia suhteitakin katsottiin läpi sormien.¹⁰

---

⁶ Kauppinen 1992, 23.

⁷ Sutenöörillä tarkoitetaan miespuolista parittajaa. Suomen kielen perussanakirja osa 3, 1990, 175.

⁸ Häkkinen 1995, 67.

⁹ Häkkinen 1995, 236.

¹⁰ Rajainen 1972, 9.

Vaikka virallinen siveellisyyskäsitelmä ei tukenut prostituutiota, oli todellisuus toinen. 1800-luvulla vallitsi niin sanottu kaksinaismoraali, joka salli miehille avioliiton ulkopuoliset suhteet seksuaalisten tarpeiden tyydyttämiseksi, kun taas naisille ainoa hyväksyttävä tapa tyydyttää seksuaalisia tarpeita oli avioliitto¹¹.

Vaikka prostituutio koettiin yleensä negatiivisena asiana, joissain yhteiskuntaryhmissä prostituutiota pidettiin positiivisena ilmiönä.¹² Halveksitut prostituoidut nähtiin sopivina miesten seksuaalisten tarpeiden tyydyttäjinä, ja näin ollen prostituutio suojasi niin sanottuja kunniallisia naisia miesten haluilta. Koska prostituutio oli jossain määrin yleisesti hyväksyttyä, siihen kohdistui kontrollia lähinnä kansanterveydellisistä syistä. Maksullisten seksisuhteiden pelättiin levittävän sukupuolitauteja, jotka koskettivat useita yhteiskuntaryhmiä.¹³ Kontrolli keskittyi pääosin prostituoituihin, ei niinkään prostituution toiseen osapuoleen eli asiakkaisiin. Vaikka laki tuomitsi sekä esiaviollisen että avioliiton ulkopuolisen seksin, asiakkaat eivät olleet viranomaisten kontrollin tiukimmassa otteessa. Näin ollen prostituoitujen palveluista nauttineiden asiakkaiden tutkiminen on hyvin vaikeaa.

1.3. Tutkimusongelma

Tutkimuskohteenani on prostituutio Kuopiossa vuosina 1880 – 1894. Prostituutio kosketti tavalla tai toisella koko kuopiolaista yhteisöä, vaikka varsinaiset prostituutioon osallistujat, prostituoidut ja parittajat, muodostivat marginaaliryhmän kuopiolaisten keskuudessa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa keitä tähän ryhmään kuului, mitä toimia heihin kohdistettiin ja millaiseksi heidän ja heitä ympäröivän yhteisön suhde muotoutui. Ympäristön reaktiot ilmiöön avaavat mahdollisuuden myös aikakauden arvojen tarkasteluun. Toisaalta taas yhteiskunnan vallitsevat moraalinormit määrittävät yksittäisten henkilöiden käyttäytymistä.

Ensimmäinen keskeinen tutkimusongelma on muodostaa kuva kuopiolaisista prostituoituista ja parittajista. Tätä tutkimusongelmaa lähestyn seuraavilla tutkimuskysymyksillä: keitä ja minkä ikäisiä prostituoituita olivat; millainen heidän sosiaalinen taustansa oli; millaiset olivat

¹¹ Nieminen 1951, 374.

¹² Häkkinen 1995, 17; Nygård 1998, 52.

¹³ Nygård 1998, 52 – 53, 73.

prostituutujen keskinäiset suhteet sekä prostituutiota harjoittaneiden naisten¹⁴ ja parittajien väliset suhteet. Parittajien osalta selvitän syytettyjen ja tuomittujen sukupuolijakauman sekä tuomittujen sosiaalisen taustan. Prostituution asiakaskunnasta on oikeudenkäyntiaineiston perusteella mahdotonta tehdä pitkälle vietyjä päätelmiä, sillä asiakirjojen antamat tiedot asiakkaista ovat hajanaisia ja puutteellisia. Pysin kuitenkin kuvaamaan vaiettua asiakkuutta aineiston suomien mahdollisuuksien mukaan.

Toinen keskeinen tutkimusongelmani on prostituutio- ja paritusrikosten oikeudellinen kontrolli. Tutkin tapausten määrällisiä muutoksia tarkasteluajanjaksolla, ja selvitän millaisen rangaistuksen tuomitut saivat rikoksestaan. Keskityn tarkastelussani myös siihen, millaista näyttöä syytetyn tuomitsemiseen tarvittiin ja millaisia ongelmia riittävän näytön saamisessa saattoi ilmetä. Kolmas keskeinen tutkimusongelmani on prostituution harjoittamiseen liittyvät olosuhteet. Selvitän prostituutio- ja paritustapausten tapahtumayhteyttä, -aikaa ja -paikkaa. Tutkin keskittyvätkö tapaukset selkeästi tiettyihin tilanteisiin tai ajankohtiin.

Neljäs tutkimusongelmani on prostituutioon kohdistunut epävirallinen kontrolli. Tarkastelen sitä ympäristön reaktioiden kautta. Lähiympäristön, kuten naapureiden ja sukulaisten, reaktiot ovat yksi osa tätä kontrollia. Epävirallisesta kontrollista kertovat jotain oikeudenkäyntien todistajanlausunnot. Prostituutioon kohdistunut epävirallinen kontrolli ilmenee myös kuopiolaisen kirjailijan Minna Canthin lehtikirjoituksista ja kaunokirjallisesta tuotannosta. Antoiko kuopiolaisten siveetön elämä pontta Canthin kirjoituksille vai nostiko kuopiolainen naisasiasainainen kirjoituksillaan esiin epäkohdan, johon kirjoitusten seurauksena alettiin puuttua entistä tiukemmin?

Tutkimukseni käsittää aikavälin 1880 – 1894. Ajanjakso sijoittuu rikoslain taitekohtaan. Rikoslaisissa säädettyjä rangaistuksia lievennettiin jo 1860-luvulla, mutta tämä linja saatettiin loppuun vasta vuoden 1889 rikoslaisissa. Käytännössä uusi laki tuli voimaan vasta vuonna 1894.¹⁵ Tutkimusajanjakso käsittää ajan sekä ennen rikoslain lopullista uudistusta että sen ensimmäisen varsinaisen voimassaolovuoden. Tämä ajanjakso kattaa olennaisen murrosvaiheen oikeushistoriassa. On mielenkiintoista nähdä, kuinka tämä näkyy oikeuskäytännössä. Aikarajausta 1880-luvulta 1890-luvulle puoltaa yhteiskunnassa meneillään ollut henkinen

---

¹⁴ Työni käsittelee ainoastaan naisten harjoittamaa prostituutiota ja heteroseksuaalista seksisuhdetta. Tietoja homoseksuaalisista prostituutiosuhteista ei aineistossa esiinny.

¹⁵ Kekkonen 1992, 267.

murrostila. 1880-luku voidaan nähdä käännekohtana sukupuoli-, avioliitto- ja siveellisyyskysymyksissä. Etenkin naiset alkoivat keskustella aiemmin vaietuista teemoista, kuten seksuaalisuudesta ja sukupuolimoraalista¹⁶ Naisten emansipaation¹⁷ seurauksena entistä selkeämmin esiin noussut prostituutiokysymys herätti arvostelua yhteiskunnassa. Ennen kaikkea kritiikki kohdistui vallitsevaa kaksinaismoraalia vastaan.¹⁸

1.4. Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Työni lähdeaineiston ongelmallisuus kuvastaa koko prostituutioon liittyvää vastakkainasettelua ja problematiikkaa. Tutkittavana on yhteiskunnan ryhmä, jota voidaan pitää marginaalina ja jollain tavoin ongelmallisena suhteessa muuhun väestöön. Poikkeavien ja niin sanottujen normaalien välillä vallitsee jatkuva konflikti, koska poikkeavuutta ei suvaita ja se pyritään poistamaan.¹⁹ Niin sanottuihin normaaleihin kuuluvat yhteiskunnan ylemmät ryhmät ja keskiluokka. Näihin ryhmiin kuuluvat viranomaiset ovat tuottaneet lähes poikkeuksetta kaikki tutkimukseni lähteet sekä itsestään että muista yhteiskunnan ryhmistä. Lähteiden näkökulma on näin ollen hyvin yksipuolinen. Rikollisilla ja muilla alemmilla yhteiskuntaryhmillä ei ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa siihen, mitä tietoja heistä on kirjattu muistiin. Kuten Marjatta Rahikainen toteaa osuvasti: ”*Muun kuin voittajien historian kirjoittaminen on yllättävän vaikeaa.*”²⁰ Vaikka lähteiden ongelmallisuuden tiedostaa, on tasapuolisen ja oikeudenmukaisen näkökulman löytäminen yksi tämän työn haasteista.

Tutkimukseni päälähteenä ovat Joensuun maakunta-arkistossa olevat Kuopion raastuvanoikeuden ensimmäisen ja toisen osaston varsinaisasianpöytäkirjat vuosilta 1880 – 1894. Tutkimani pöytäkirjat ovat raastuvanoikeuden alkuperäisiä asiakirjoja. Tästä merkkeinä ovat kirjurin erehdykset ja korjaukset sekä lisämerkinnät marginaaleissa. Oikeuden pöytäkirjojen ongelmallisuutena voidaan pitää epäsystemaattisuutta ja satunnaisuutta, jotka estävät usein

---

¹⁶ Markkola 2002, 12.

¹⁷ Emansipaatiolla tarkoitetaan holhouksesta, alisteisesta asemasta tai muusta eriarvoisuudesta vapautumista, tasa-arvon saavuttamista. Suomen kielen perussanakirja I osa, 1990, 108.

¹⁸ Nieminen 1951, 118.

¹⁹ Nygård 1998, 11 – 12.

²⁰ Rahikainen 1996, 20 – 21.

kvantitatiivisen analyysin ja päätelmät²¹. Tämä seikka on huomioitava myös oman aineistoni kohdalla ja lähestymistavan valinnassa.

Raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat kertovat, keitä haureudesta, huoruudesta, salavuoteudesta ja parituksesta on syytetty ja tuomittu. Värikkäine kertomuksineen ja todistajanlausuntoineen asiakirjat nostavat esiin myös ilmiön vaietun osapuolen eli asiakkaat. Syytettyjen ja asiakkaiden ohella myös viranomaisten ja lähiympäristön äänet ovat kuultavissa oikeudenkäyntimateriaaleissa. Lähteiden kertomuksenomainen luonne mahdollistaa sen, että oikeustapaukset seikkaperäisine todistajanlausuntoineen voivat paljastaa kuopiolaisista prostituoiduista ja parittajista sekä heidän lähiympäristönsä asenteista 1880-luvun henkisessä murroksessa odotettua enemmän. Kimmo Katajalan mukaan kertomuksenomaiset todistajanlausunnot voivat olla samalla sekä aineiston rikkaus että ongelma. Deskriptiivinen aineisto elävöittää historiaa, mutta toisaalta se voi olla vääristeltyä kertojansa mukaan.²² Vaikka todistajanlausunnot ovat mukaansatempaavia ja todentuntuksia, niitä analysoidessa on muistettava lähteen subjektiivinen näkökulma.

Kuopion raastuvanoikeudessa on tutkimusajanjaksoni aikana syytetty henkilöitä erilaisista siveellisyysrikoksista. Syytenimikkeet on kirjattu epäjohdonmukaisesti. Työssäni tarkoitan prostituoidulla naista, joka myy seksuaalipalveluita korvausta vastaan. Tavallisesti termi *haureus*²³ viittaa prostituutioon, mutta myös syytenimikkeiden *huoruus* ja *salavuoteus* kohdalla kyseessä voi olla selkeä prostituutiotapaus. On ongelmallista erotella, missä tapauksissa kyse oli todella prostituutiosta, eikä esimerkiksi aviorikoksesta tai esiaviollisesta seksistä. Termillä *huoruus* voidaan viitata prostituutioon, mutta toisaalta se voi merkitä myös aviorikosta²⁴. *Salavuoteudella* tarkoitetaan muiden kuin aviopuolisoiden välistä yhdyntää²⁵.

Syytenimikkeet vaihtelevat satunnaisesti riippuen tapauksesta. Se, missä näistä tapauksista on kyse prostituutiosta, ei selviä syytettyjen luettelosta vaan oikeudenkäyntien kulkua tarkemmin tutkimalla. Pelkkä syytettyjen luettelo on harhaanjohtava, sillä nimikkeitä ei ole käytetty systemaattisesti. Etenkin raja salavuoteuden ja haureuden välillä on häilyvä.

---

²¹ Katajala 1994, 63.

²² Katajala 1994, 64.

²³ Hauraudella tarkoitetaan sukupuolivietin luvaton tai epänormaalia tyydyttämistä, sukupuolikuria tai säädyllisyyttä loukkaavaa toimintaa. Suomen kielen perussanakirja osa 1, 1990, 182.

²⁴ Suomen kielen perussanakirja osa 1, 1990, 70.

²⁵ Kielitoimiston sanakirja osa 3, 1990, 15.

Työni toisena arkistolähteenä ovat Kansallisarkistossa säilytettävät prostituutiokomitean asiakirjat vuosilta 1888 – 1891. Myös prostituutiokomitean asiakirjat ovat viranomaisten tuottamaa materiaalia. Komitean laatima kyselykaavake on lähetetty kaupungeille, kunnille ja piirilääkäreille²⁶. Näissä asiakirjoissa korostuu viranomaisten kontrollinäkökulma ja varsinaiset kontrollin alaiset henkilöt vilahtelevat asiakirjoissa ainoastaan numeerisessa muodossa.

Prostituutio sisältää osa-alueita, joita viranomaiset ovat halunneet tiukasti kontrolloida. Tämän seurauksena kyseisestä ilmiöstä on syntynyt paljon lähdeaineistoa. Ongelmallista lähdeaineistossa on yksipuolisuus, joka korostaa ilmiön kontrollinäkökulmaa. Aineisto ei kata koko prostituutioilmiön laajuutta, sillä viranomaisten yrityksistä huolimatta suuri osa prostituutiosta on todennäköisesti jäänyt viranomaisten valvonnan ulkopuolelle. Ennen kaikkea asiakkaat jäävät viranomaisten tuottamassa aineistossa prostituoitujen ja parittajien varjoon. Toisaalta taas aiheen arkaluontoisuus, kuten seksuaalisuuteen liittyvät tabut, voi olla esteenä tutkimustiedon saannille.²⁷

Osa lähdeaineistostani koostuu Minna Canthin novelleista ja lehtikirjoituksista. Canth käsittelee prostituutio- ja siveellisyysskysymyksiä muun muassa novelleissa ”Lain mukaan” ja ”Salakari” sekä ”Valvoja”-lehdessä julkaisemissaan kirjoituksissa. Valvoja oli aikalaisen näkökulmasta vapaamielinen ja suomenkielinen kulttuuriaikakauskirja, joka alkoi ilmestyä vuonna 1881²⁸. Canthin novellit ja lehtikirjoitukset toimivat työssäni oikeudenkäyntimateriaalin lisänä ja elävöittäjänä sekä antavat sivistyneen aikalaisnaisen näkemyksen prostituutio- ja siveyskysymyksiin.

1800-luvun prostituutiota on tutkittu sekä Suomessa että ulkomailla. Oma tutkimukseni keskittyy alueellisesti Pohjois-Savoon, Kuopion kaupunkiin. Historian tutkimuksessa kuopiolaiset prostituoidut ja parittajat ovat vilahdelleet muun muassa Riitta Suhosen Kuopion läänin naisvankilan vankeja käsittelevissä pro gradu- ja liseniaatin töissä. Kuopion prostituutiota samana aikakautena sivuaa myös Marjo Poutasen pro gradu -työ Kuopion lääninsairaalan kuppatautipotilaista. Vastaavanlaista tutkimusta Kuopion prostituutiosta lieveilmiöineen oikeudenkäyntimateriaalin pohjalta ei kuitenkaan aiemmin ole tehty.

²⁶ Prostituutiokomitea 1888 – 1881. KA.

²⁷ Häkkinen 1995, 18.

²⁸ Nieminen 1951, 22 – 23.

Kuopion kaupungin historian osalta hyödynnän työssäni pääosin Ilkka Nummelan (1989) teosta *Kuopion historia III. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875 – 1918*. Teos on osa Kuopion kaupungin historiasarjaa ja käsittelee muun muassa kaupungin väestöä, yhteiskuntaa, elinkeinoelämää, liikennettä ja kunnallista itsehallintoa.

Suomen prostituution historiassa Helsinki on innoittanut tutkijoita kaikkein eniten. Antti Häkkisen kattava tutkimus (1995) Helsingin prostituutiosta, *Rahasta — vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867 – 1939*, toimii monelta osin oman tutkimukseni vertailukohtana ja tukena. Myös Toivo Nygård (2001) käsittelee prostituoituja marginaaliryhmänä teoksessaan *Erilaisten historia. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Nygård pohjaa prostituutiota käsittelevät lukunsa pääosin Häkkisen tutkimukseen. Häkkisen lisäksi myös Margaretha Järvinen on tutkinut Helsingin prostituutiota. Hänen tutkimusajanjaksionsa sijoittuu 1940-luvulta 1980-luvulle.²⁹ Niin ikään Helsingin prostituutiota 1800 – ja 1900-lukujen vaihteessa käsittelee myös Tuija Köllin pro gradu -työ vuodelta 1982³⁰. Ulkomaista vertailukohtaa tarjoaa Anne M. Butlerin tutkimus (1985) läntisen Amerikan prostituoiduista, *Daughters of Joy, Sisters of Misery. Prostitutes in the American West 1865 – 90*.

Tutkimusajanjaksollani vallinnut käsitys sukupuolimoraalista liittyy olennaisesti työhöni. 1800-luvun sukupuolimoraalista Suomessa on ansiokkaasti kirjoittanut Armas Nieminen (1951) teoksessaan *Taistelu sukupuolimoraalista*. Teos käsittelee kattavasti 1800-luvun henkistä ilmapiiriä ja sukupuolimoraalista käytyä keskustelua muun muassa kirjallisuudessa. Lisäksi Nieminen tarkastelee prostituutiokysymyksen kohdistuneita valtiovallan toimenpiteitä.

Armas Niemisen teos on miehinen näkökulma prostituutiokysymykseen³¹. Toisenlaisen näkökulman prostituutioon avaavat Maija Rajaisen ja Pirjo Markkolan tutkimukset. He tarkastelevat prostituutioilmiötä naisliikkeen näkökulmasta. Maija Rajaisen teos *Naisliike ja sukupuolimoraali* (1972) jatkaa Armas Niemisen aloittamaa keskustelua sukupuolimoraalista. Markkolan tutkimus (2002) *Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860 – 1920* tarkastelee naisten tekemää sosiaali- ja diakoniatyötä Suomessa. Hänen tutkimuksessaan

²⁹ Järvisen tutkimus on vuodelta 1987 *Fallna kvinnor och hålna kvinnor. Polisen och prostitutionen i Helsingfors åren 1965, 1975 och 1980 – 85* sekä väitöskirja vuodelta 1990 *Prostitution i Helsingfors – en studie i kvinnokontrol*.

³⁰ Tuija Köllin pro gradu -työ vuodelta 1982 ”*Prostituutioonikysymys. Ns. ohjesääntöinen prostituutiojärjestelmä, siitä käyty keskustelu ja toiminta sen lakkauttamiseksi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa.*”

³¹ Rajainen 1972, 5.

oman työni kannalta erityisen kiinnostavaa on prostituoitujen auttamista käsittelevä osuus sekä kannanotot siveellisyyskysymyksessä.

Margaretha Järvisen mukaan prostituutiota on lähestytty tutkimuksessa kolmesta eri näkökulmasta: ensinnäkin sosiaalishistoriallisesta, toiseksi kriminologisesta ja juridisesta sekä kolmanneksi sosiologisesta ja sosiaalipsykologisesta näkökulmasta. Sosiaalishistoriallinen tutkimustraditio tarkastelee prostituoitujen elämää menneinä vuosikymmeninä. Tämä näkökulma keskittyy prostituoitujen sosiaaliseen taustaan, kanssakäymiseen viranomaisten kanssa, prostituutiokontrollin toimenpiteisiin sekä yhteiskunnan vallitsevaan prostituutiokäsitykseen. Oma tutkimukseni sijoittuu tähän ensimmäiseen ryhmään, mutta sivuaa myös kriminologista ja juridista näkökulmaa, joka keskittyy erilaisten kontrollijärjestelmien analysointiin, prostituoitujen oikeusturvaan sekä viranomaistoimenpiteiden seurausten tarkasteluun. Sosiologinen ja sosiaalipsykologinen tutkimus tarkastelee prostituutioon liittyviä sosiaalisia, psykologisia ja taloudellisia teemoja.³²

1.5. Mikrotason näkökulma marginaaliryhmään

Tutkimukseni käsittelee prostituutiota ja siihen kiinteästi kytkeytyviä ilmiöitä. Koska kyse on eräänlaisesta sosiaalisesta ilmiöstä yhteisön sisällä, työni lukeutuu sosiaalishistorian piiriin. Sosiaalishistoria ei ole tarkkaan rajattu tutkimusalue tai -tapa, sillä se pitää sisällään koko yhteiskunnan historiallisen tutkimuksen.³³ Tutkimukseni aineisto koostuu useista eriluonteisista lähteistä, joten poikkitieteellisyys työssäni on väistämätöntä. Pertti Haapalan mukaan tämä on yksi sosiaalishistorialle tyypillinen piirre. Lisäksi sosiaalishistorialle on ominaista pyrkimys kokonaisvaltaisuuteen sekä rakenneanalyysi, teoreettisuus ja yleistykset.³⁴ Työssäni risteävät niin historian, sosiologian kuin kirjallisuudenkin tutkimus. Poikkitieteellisyys tuo omat haasteensa, mutta samalla pyrin luomaan sen avulla monipuolisen ja kokonaisvaltaisen kuvauksen prostituutioilmiöstä Kuopiossa.

---

³² Järvinen 1990, 10.

³³ Haapala 1989, 14 – 15.

³⁴ Haapala 1989, 15.

Aineisto ja sille esittämäni kysymykset asettavat omat rajoituksensa tutkimuksen lähestymistavan valinnalle. Vaikka tarkastelen työssäni prostituutio- ja paritustapausten määrällisiä muutoksia, ei kvantitatiivinen analyysi yksin riitä vastaamaan tutkimustehtävään. Pääpaino keskittyy aineiston kvalitatiiviseen analyysiin, ja kvantitatiivinen analyysi toimii lähinnä sen tukena. Analysoidessani oikeudenkäyntimateriaalia en keskity tarkastelemaan ainoastaan rikoksista syytettyjä ja tuomittuja, vaan metodinani on poimia oikeudenkäyntiaineistosta esiin nousevia tietoja.

Välineitä aineiston tarkasteluun tarjoaa mikrohistoriallinen lähestymistapa. Mikrohistoria kehittyi italialaisessa historiantutkimuksessa 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa³⁵. Mikrohistorian tutkimuskohteet ovat yleensä pieniä yhteisöjä tai ryhmiä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että tutkimus koskisi ainoastaan pienen ryhmän historiaa.³⁶ Antero Heikkisen mukaan mikrohistorian tutkimuskohde on ”ihminen pienyhteisössään”³⁷. Kimmo Katajala taas ei pidä alueellista rajausta mikrohistoriallisen tarkastelun edellytyksenä, vaikka tarkastelun kohteena onkin tavallisesti rajattu alue, kuten kylä tai pitäjät asukkaineen³⁸. Mikrohistoriallinen tarkastelu nostaa yksilön esiin ja kertoo tämän kautta laajemmin ympäröivästä yhteisöstä. Koska mikrohistorian tutkimuskohteet ovat yleensä yhteisöstä jollain tavalla poikkeavia yksilöitä, jo heidän käytöksensä erottaa heidät muista ja paljastaa yhteisön vallitsevat normit.³⁹

Matti Peltosen mukaan mikrohistoriallinen lähestymistapa mahdollistaa tutkimuskohteen konkreettisen tarkastelun ja auttaa tekemään uusia löytöjä aineistosta⁴⁰. Omassa työssäni mikrohistoriallinen tarkastelu kohdistuu pieneen marginaaliryhmään osana koko Kuopion kaupungin väestöä. On mielenkiintoista nähdä, mitä marginaaliryhmän mikrotason tarkastelu kertoo prostituoiduista ja parittajista, ja mitä koko yhteisöstä ja sen asenteista marginaaliryhmää kohtaan.

---

³⁵ Muir 1991, vii.

³⁶ Katajala 1995, 15.

³⁷ Heikkinen 1993, 21.

³⁸ Katajala 1995, 15.

³⁹ Muir 1991, xiv.

⁴⁰ Peltonen 1992, 9.

1.6. Kuopion kaupunki ja väestö

Kirkonkirjojen mukaan vuonna 1880 Kuopion väkiluku oli 6 871. Vuonna 1894 määrä oli noussut jo 9 581 asukkaaseen. Henkikirjojen luvut poikkeavat hiukan kirkonkirjojen antamista tiedoista. Henkikirjojen mukaan vuonna 1880 kaupungissa oli 6 880 henkeä, ja neljäntoista vuoden kuluttua väkiluvuksi ilmoitettiin 8 795. Suhteessa Suomen yleiseen väestökehitykseen, kaupungin asukasluvun kasvuvauhti oli muuta maata nopeampaa. Erityisesti 1880- ja 1890-luvuilla väkiluvun kasvu oli muita kaupunkeja merkittävästi suurempaa. Kuopion kaupungin väkiluvun kasvua on selitetty asutuksen keskittymisellä kaupunkiin.⁴¹

Kasvava kaupunki tarjosi asukkailleen monenlaisia elinkeinoja. Vuonna 1880 noin puolet kuopiolaisten tuloista saatiin kaupasta ja käsityöistä. Samana vuonna voimaan saatettu elinkeinovapaus muutti tulorakennetta siten, että noin puolet tuloista oli palkkatuloja ja noin kolmannes kokonaistuloista saatiin liiketuloista. Suhteessa aiempaan, kaupungissa ei harjoitettu enää ainoastaan porvarillisia ammatteja, vaan rahatalouden kehittyessä palkkatulojen merkitys korostui. Tämän muutoksen taustalla vaikutti kasvanut teollisuus sekä entistä kehittyneempi hallintokoneisto. Tulonjaon muutoksen seurauksena myös kaupunki muuttui: syntyi eri väestöryhmien asuinalueita ja kauppa-alueita. Yksi merkittävä kaupan alue oli satama.⁴²

Kuopion kaupunkikuva oli värikäs, sillä kaikki yhteiskunnan eri ryhmät olivat kaupungissa edustettuina. Ilkka Nummela on jaotellut kuopiolaisia yhteiskunnallisen aseman mukaan. Hänen otoksensa vuodelta 1880 pohjautuu jaotteluperusteiltaan Eino Jutikkalan vertailuun, jossa perhe on sijoitettu perheenpään ammatin eli miehen ammatin mukaan. Sosiaalinen ryhmittely osoittaa, että vuonna 1880 kuopiolaisten keskuudessa suurimpana yhteiskunnallisena ryhmänä oli työväestö (44 prosenttia). Toiseksi suurin ryhmä oli keskiluokka (29 prosenttia), kolmantena yläluokka (14 prosenttia) ja pienimpänä ryhmänä kurjalisto (13 prosenttia). Nummela on vertaillut yhteiskuntaryhmiä Jutikkalan vastaaviin jaotteluihin Turun osalta. Vertailun perusteella kuopiolainen keskiluokka oli Nummelan mukaan huomattavasti Turkuu suurempi.⁴³

Oman lisänsä kuopiolaiseen väestöön ja kaupunkielämäänsä antoi varuskunta. Vuoden 1881 alusta voimaan tullut asevelvollisuuslaki edellytti, että jokaisen läänin pääkaupunkiin peruste-

⁴¹ Nummela 1989, 12 – 13, 15.

⁴² Nummela 1984, 8 – 11; Nummela 1989, 146.

⁴³ Nummela 1989, 178 – 180.

taan tarkk'ampujapataljoona. Asevelvollisuuslaki ja sen seurauksena perustettu varuskunta liittyvät sotalaitokseen kehitykseen, jonka tavoitteena oli valtiovallan vahvistaminen⁴⁴. Kuopioon sijoitettiin 5. Suomen Tarkk'ampujapataljoona, joka sai kaupunkiin myös oman sairaalansa. Sotaväen läsnäolo näkyi kaupungissa esimerkiksi kulttuurielämän vilkastumisena. Varuskunnalla oli oma soittokunta sekä useat varusmiehet osallistuivat urheiluharrastuksiin. Lisäksi sotaväki toi kaupungille lisätuloja ja kasvatti väkilukua, sillä varuskunnan kantahenkilökunta laskettiin kaupungin väkilukuun.⁴⁵ Sen lisäksi, että sotilaat osallistuivat kulttuurielämään, he saattoivat osallistua myös kaupungin iltaelämään ja juhlintaan. Todennäköisesti he olivat nuoria ja perheettömiä, joten on oletettavaa, että naisenkaipuu ajoi heidät aika ajoin prostituoidun luo.

Naisseurasta kaupungissa ei todennäköisesti ollut puutetta, sillä Kuopiossa oli tutkimusajanjakson alussa selkeä naisvalta. Asukkaiden sukupuolijakauma osoittaa vuonna 1880 kaupunkilaisista miehiä olleen 46,4 prosenttia ja naisia 53,6 prosenttia. Vuonna 1890 jakauma on hiukan tasoittunut, jolloin miehiä oli 48,6 prosenttia ja naisia 51,4 prosenttia. Tulevina vuosina naisten osuus kuitenkin kasvoi edelleen. Kuopion työikäinen väestö, johon luetaan 15 - 64-vuotiaat, oli selkeästi naisvaltaista.⁴⁶ Kuopio oli tutkimusajanjaksona vetovoimainen ja naisvaltainen kaupunki. Kaupungin tarjoamat työmahdollisuudet houkuttelivat varmasti monia lähiseudun asukkaita muuttamaan maalta kaupunkiin. Kaupungin naisvalta saattoi tarkoittaa myös sitä, että monen työväenluokkaisen naisen oli vaikea löytää töitä ja elättää itsensä. Epätoivoisimmat saattoivat sortua elättämään itsensä prostituutiolla ja parituksella.

Prostituution kysyntä ja tarjonta täsmäsivät, sillä kaupungissa oleskeli nuoria naimattomia miehiä, kun taas työikäinen kaupunkiväestö oli naisvaltaista. Toisaalta voisi ajatella, että miesten ei olisi tarvinnut käyttää ”maksullista rakkautta” tarpeidensa tyydyttämiseen, kun kerran naisia oli selkeästi enemmän suhteessa miehiin. Yksi selitys tähän voisi olla se, että ajan hengen mukaisesti saattoi olla soveliaampaa tyydyttää halujaan prostituoidun kanssa kuin harjoittaa salavuoteutta jonkin ”kunniallisen tytön” kanssa. Pahimmassa tapauksessa kun saattoi käydä niin, että tyttö tuli raskaaksi, ja mies joutui kantamaan vastuunsa seurauksista. Prostituoitujen kanssa tällaista vaaraa ei ollut. Jos prostituoitu tuli raskaaksi, oli isäehdokasta lähes tulkoon mahdotonta selvittää.

---

⁴⁴ Ylikangas 2003, 473.

⁴⁵ Nummela 1989, 413 – 414.

⁴⁶ Nummela 1989, 18.

2. PROSTITUUTIO SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA

2.1. Prostituutio, irtolaisuus ja paritus rikoslaissa

Prostituutioon ja paritukseen puututtiin lainsäädännöllä. Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 lain mukaan haureuden välikappaleiksi antautuneet naiset oli kiinniotettava, vangittava ja tuomittava sakkoihin ja yleiseen työhön.⁴⁷ Varsinaisesta prostituutiosta ei laissa vielä erikseen mainittu, mutta huorinteon ja salavuoteuden osalta lailla voitiin puuttua haluttaessa myös prostituutioon. Vuoden 1889 uusi rikoslaki määritteli yleisen prostituution rangaistavaksi. Myöhemmin ammattimaista haureutta rajoitettiin vuoden 1936 irtolaislailla määrittelemällä prostituutio yhdeksi irtolaisuuden lajeista. Vasta vuonna 1986 prostituutiosta tuli lain mukaan sallittua, kun irtolaislaki kumottiin.⁴⁸

Irtolaisuus oli 1800-luvulla merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, joka kietoutui tiiviisti prostituutiokysymykseen. Lainsäädännöllisesti prostituutiota kontrolloitiin jo tuolloin osittain irtolaislakien kautta. Usein pelkkä syyte irtolaisuudesta mahdollisti prostituoitujen tuomitsemisen, sillä ohjesääntöinen tarkastustoiminta käytännössä salli prostituution tietyissä oloissa. Irtolaisten tarkalla kontrollilla haluttiin saada kuriin prostituutiota harjoittavat henkilöt.⁴⁹ Käytännössä irtolaisuus sisälsi samoja tunnuspiirteitä kuin siveysrikoksetkin. Tullakseen tuomituiksi irtolaisten tuli viettää siveetöntä ja paheellista elämää. Tämän vuoksi monet siveellisyyksirikoksiin syyllistyneet tuomittiin, tai ainakin heitä syytettiin irtolaisuudesta.⁵⁰ Irtolaisen ja prostituoidun erottelu on usein ongelmallista, sillä prostituoitu saattoi täyttää irtolaismääritelmän tunnusmerkit, mutta irtolainen ei aina ollut prostituoitu kuljeskelevasta elämäntavastaan huolimatta. Epäselvyyttä lisää se, että joissain tapauksissa parituksesta syytetyt ovat syyllisty-

---

⁴⁷ Nygård 1998, 51.

⁴⁸ Häkkinen 1995, 162 – 163.

⁴⁹ Nygård 1998, 65.

⁵⁰ Suhonen 1992, 51.

neet myös irtolaisten suojeluun. On todennäköistä, että näissä tapauksissa kyse on ollut prostituoiduista.⁵¹

Vuosina 1865, 1879 ja 1883 ongelman ratkaisemiseksi annettiin asetuksia, jotka mahdollistivat väestön vapaan liikkumisen, poistivat muuttorejoitukset ja määrittivät uudelleen koko irtolaisen käsitteen. Vuonna 1883 annetun irtolaisasetuksen mukaan työttömyys ei enää ollut irtolaisuuden määritelmä. Uudistuneen lain mukaan irtolaisella tarkoitettiin henkilöä, joka ei ole kykenevä tai halukas sopeutumaan yhteiskuntaan. Irtolaisasetusten muutosten seurauksena irtolaisuus ei enää muodostanut niin suurta rikosoikeudellista ongelmaa.⁵²

Paritus nähtiin prostituutiota raskaammaksi rikokseksi. Lain mukaan huoneiden ja kokousten pitämisestä haureuden harjoittamiseksi tuli rangaista seisomalla kolme päivää kaakin juurella ja kolmantena päivänä rangaista piiskan tai raipan iskuin. Lisäksi rikoksesta oli tuomittava kolme vuotta yleistä työtä.⁵³ Vuoden uudistetussa 1889 rikoslaisissa paritukseen suhtauduttiin jo hiukan lievemmin:

*”Joka pitää huonetta haureuden harjoittamista varten, taikka viettelee naisen haureellisuuteen, rangaistakoon parituksesta kuritushuoneella korkeintaan kolmeksi vuodeksi ja menettäköön kansalaisluottamuksensa. Sellaisen viettelemisen yritys on rangaistava. Nainen, joka sellaisesta huoneesta, taikka muuten yleisesti, antautuu haureuden välikappaleeksi, rangaistakoon vankeudella korkeintaan kahdeksi vuodeksi.”*⁵⁴

Rikoslain uudistamisesta oli käyty jo 1800-luvun puolivälistä lähtien vilkasta keskustelua. Rikoslakia haluttiin kehittää ”parantavien ja oikeelliseen sovittukseen” perustuvien rangaistustapojen suuntaan. Tärkeimpiä uudistuksia olivat häpeä-, ruumiin- ja kuolemanrangaistusten poistaminen. Uudistusta toteutettiin lainsäädännössä jo vuoden 1866 rikosoikeudellisessa osittaisuudistuksessa. Uuden lain mukaan kuolemanrangaistuksen käyttöalaa kavennettiin, ja sen sijasta rangaistukseksi määrättiin kuritushuonetta. Uudistuksen myötä ruumiinrangaistuksista

⁵¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894, I osasto 24.11.1880, II osasto 27.1.1881, JoMA.

⁵² Kekkonen 1992, 262 – 263.

⁵³ Ruotsin valtakunnan laki. Hyväksytty ja otettu käyttöön vuoden 1734 valtiopäivillä.

⁵⁴ Vuoden 1889 rikoslaki, luku 20, 10 §.

poistettiin raippa- ja vitsarangaistus.⁵⁵ Käytännössä nämä rangaistukset olivat käytössä vielä pitkään Kuopiossa parituksesta tuomittuja rangaistaessa⁵⁶.

Vuoden 1866 rikoslain osittainen uudistus oli merkittävä koko rikosoikeuden kehityksen kannalta. Silloin aloitettu lieventyvä linja vietiin loppuun saakka vuoden 1889 rikoslaissa. Vaikka uusi rikoslaki hyväksyttiin vuonna 1889, se ei tullut välittömästi käytäntöön. Laki tuli voimaan vasta vuonna 1894 venäläisten vaatimien valtiollisten rikosten tarkistusten vuoksi. Laisa kuolemanrangaistus säädettiin rangaistukseksi ainoastaan murhasta ja eräistä valtiollisista rikoksista, ja ruumiin-, häpeä- ja karkotusrangaistukset poistettiin kokonaan. Tärkeimmiksi rangaistuksiksi jäivät uuden lain mukaan kuritushuone-, vankeus- ja sakkorangaistus. Rikoslain uudistuksen taustalla vaikuttivat huonot yhteiskunnalliset olosuhteet.⁵⁷ Vaikka viranomaiset valvoivat rikollisia tiukasti, osoittivat he lievenvällä linjallaan toisaalta ”ymmärtävänsä” tätä marginaaliryhmää kaikkein parhaiten⁵⁸.

Prostituutorikosten tuomioista kertovat esimerkiksi seuraavat kuopiolaisnaisten tapaukset. Vuonna 1887 Ida Maria Walliukselle ja Johanna Pesoselle langetettiin Kuopion raastuvanoikeudessa tuomio haureudesta. Wallius tuomittiin yleiseen työhön kuritushuoneeseen vuodeksi, ja Pesonen selvisi rikoksestaan puolella vuodella. Walliuksen ankarampi tuomio johtuneen hänen aiemmasta rikostaustastaan.⁵⁹ Vuonna 1893 tuomittiin Ida Maria Laukkanen haureuden välikappaleeksi antautumisesta 76 markan 80 pennin sakkoihin.⁶⁰ Tutkimusaineistosta käy ilmi, että haureudesta tuomion saaneita naisia on rangaistu joko yleisellä työllä kuritushuoneella⁶¹, vankeudella tai sakoilla. Sitä, miksi syytetty tuomittiin vankeuteen tai sakkoihin, ei selviä näin suppeasta aineistosta. Jos haureudesta selvisi sakoilla, tuomittiin syyllinen maksamaan kruunulle, kaupungille ja kaupunginviskaalille yhteensä 76 markkaa 80 penniä. Haurudesta langetettu sakko oli tuohon aikaan kova, sillä suhteutettuna ajan tulotasoon esimerkiksi sahatyömiehen keskimääräinen tuntipalkka vuosina 1860 – 1912 oli 25 penniä. Nykyrahasa Laukkasen saama sakko olisi 299 euroa ja 91 senttiä.⁶²

⁵⁵ Kekkonen 1991, 264 – 265.

⁵⁶ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

⁵⁷ Kekkonen 1991, 264 – 265, 267.

⁵⁸ Ylikangas 2003, 471 – 472.

⁵⁹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1887. JoMA.

⁶⁰ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 26.4.1893. JoMA.

⁶¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1880, 1887 ja 1890 – 1891. JoMA.

⁶² Suomen Pankin rahamuseon www-sivut, Rahanarvolaskuri. (Luettu 15.3.2008).

Salavuoteutta ei ainakaan sakkojen perusteella nähty yhtä suurena syntinä kuin haureutta, sillä salavuoteudesta tuomitut pääsivät huomattavasti pienemmillä sakoilla. He maksoivat rikoksesta yhdeksän markkaa 60 penniä. Poikkeuksena mainittakoon, vuonna 1894, tutkimusjaksolla ainoana salavuoteudesta tuomittuna miehenä August Jalava. Oikeus tuomitsi Jalavan ensikertaisesta salavuoteudesta 19 markan ja 80 pennin sakkoihin.⁶³ Ehkä naisten salavuoteuteen puututtiin herkemmin, mutta ilmeisesti miehiä vastaavasti sakotettiin naisia tiukemmin. Yhden tapauksen perusteella on kuitenkin mahdotonta vetää johtopäätöksiä. On selvää, että miehet ovat syyllistyneet salavuoteuteen siinä missä naisetkin, vaikka he eivät näy raastuvanoikeuden pöytäkirjojen lehdillä naisten tavoin. On oletettavaa, että naisten seksuaalikäyttäytymistä kontrolloitiin miehiä tiukemmin.

Haureus eli avioliiton ulkopuolinen seksisuhde katsottiin sakkojen määrän perusteella huoruutta ja salavuoteutta raskaammaksi rikokseksi. Karttulan pitäjältä kotoisin olleen Loviisa Venäläisen (o.s. Koivisto) tapauksessa todettiin:

”--wastaja Lovisa Koivisto syyskuun 14 päivänä 1887 iltasella on tämän kaupungin kadulla pitänyt lihallista yhteyttä erään tuntemattoman miehen kanssa, joka kumminkin selville saamatta jäänyt, onko hän ollut naimaton tai ei, sentähden ja kun wastaja itse on toisen ja vielä elossa olevan miehen awiovaimo, katsoo raastuvanoikeus noudattamalla säädäntöä Rikoskaaren 55 luvun 1 pykälässä, oikeaksi tuomita wastajan Lovisa Koiviston ensimmäiseltä kerralta yhdenpuolisesta huoruudesta wetämään sakkoa kahdeksankymmentä talaria eli satawiisikymmentä kolme markkaa kuusikymmentä penniä --”⁶⁴

Samanlaiseen rikokseen syyllistyminen maksoi myös Olga Josefiina Reilanderille 153 markkaa 60 penniä vuonna 1891. Olga Reilanderin mies, renki August Parviainen, kertoi vaimonsa *”antautuneen haureuteen”* kultasepän pojan Bernhard Knuutisen kanssa. Reilander kielsi tämän, mutta oikeus päätti asian Parviaisen eduksi. Reilander tuomittiin sakkoihin.⁶⁵ Nykyrhassa Reilanderin aviorikos maksoi tuomitulle 599 euroa ja 83 senttiä.⁶⁶ Hauruudesta, huoruudesta ja salavuoteudesta langetetut sakot olivat suuria summia monelle tuomitulle. Tuskin monikaan tuomittu pystyi itse maksamaan sakkoaan. Raastuvanoikeus totesi tuomion yhteydessä, että varojen puuttuessa sakko oli mahdollista suorittaa myös vankeusrangaistuksella.

⁶³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I ja II osasto vuonna 1884, 1886, 1887, 1889, 1890, 1891 ja 1894. JoMA.

⁶⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat II osasto 1887. JoMA

⁶⁵ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 1891. JoMA

⁶⁶ Suomen Pankin rahamuseon www-sivut, Rahanarvolaskuri. (Luettu 15.3.2008).

Esimerkiksi Reilanderin kohdalla vankeusrangaistukseksi muunnettu sakkorangaistus olisi ollut kaksikymmentä päivää vankeutta vedellä ja leivällä⁶⁷.

Syyskuussa vuonna 1883 käsiteltiin Kuopion raastuvanoikeudessa paritustapausta, jossa syytettynä oli työmies Pekka Kähkönen. Raastuvanoikeus totesi Kähkösen pitäneen jo useampina vuosina ”huoneita haureuden ja irstaisuuden edistämiseksi” ja suojelleen ”langenneita ja epäsiiveellisiä naisia”. Lisäksi Kähkönen oli pahoinpidellyt hänen luonaan asuneen naisen. Kähkösen tuomiona oli vuoden 1734 Ruotsin valtakunnan yleisen lain mukainen häpeä- ja ruumiinrangaistus.⁶⁸ Rikoskaaren viidennen luvun toisessa pykälässä mainittiin, että miehiä tulee rangaista raippavitsoilla ja naisia puolestaan vitsoilla⁶⁹. Kähkönen määrättiin seisomaan kolmena päivänä kaakin juurella ja kolmantena päivänä kärsimään seitsemän raipparangaistusta. Tämän jälkeen hänet passitettiin kolmeksi vuodeksi yleiseen työhön kuritushuoneeseen. ”Rääkkäämisestä” eli pahoinpitelystä hän joutui maksamaan 50 markkaa sakkoa.⁷⁰

Rikoslain lievenevä rangaistuskäytäntö näkyy raastuvanoikeuden tuomioissa tutkimusjakson viimeisenä vuonna. Uuden rikoslain mukainen tuomio parituksesta langetettiin Kuopion raastuvanoikeudessa vuonna 1894 Eero ja Liisa Kortelaiselle. Ruumiinrangaistusta ei Kortelaisten tarvinnut enää kärsiä. Eero tuomittiin vuodeksi kuritushuoneeseen. Liisa sai vuoden kuritus-tuomion lisäksi neljän kuukauden vankeustuomion syyllistyessään parituksen ohella haureuteen. Nämä rikokset Liisan oli sovitettava vuoden ja kolmen kuukauden vankeudella kuritushuoneessa. Vankeusrangaistusten lisäksi Kortelaisen pariskunta tuomittiin menettämään kansalaisluottamuksensa kolmeksi vuodeksi.⁷¹ Oikeuden asiakirjat osoittavat, että rikoslain määräämät seuraamukset olivat muuttuneet inhimillisempään suuntaan. Nyt siiveellisyysrikoksesta, kuten parituksesta tuomittuja, ei enää rangaistu ruumiillisella kidutuksella. Vaikka kaakin juurella seisomiseen liittyvä julkinen häpeä oli mennyttä, kansalaisluottamuksen menettäminen paritustuomion seurauksena oli edelleen häpeällistä yhteisön keskuudessa.

⁶⁷ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 13.7.1891. JoMA

⁶⁸ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1883 No 233. JoMA.

⁶⁹ Ruotsin valtakunnan yleinen laki 1734 V luku, 2 §.

⁷⁰ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 17.10. 1883. JoMA.

⁷¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1894. JoMA.

2.2. Ohjesäännöllä ojennukseen

”Syytetty Maria Korhonen kertoi nyt, että hän kyllä oli yleisesti langennut nainen joku aika takaperin, jonka epäsiiveellisyyden tähden hän tuomittiin vuodeksi ojennushuoneeseen. Päästyään sieltä vapaaksi ja tultuaan tänne kaupunkiin, oli Maria Korhonen Wiskaali Forelius’en antamalla ololipulla päässyt asumaan erään naisen Sofia Räsäsen luo. Joku aika senjälkeen oli eräs kaupungin Poliisipalvelijoista käsenyt Maria Korhosen käymään lääkärintarkastuksessa --”⁷²

Prostituutioon syyllistynyt Maria Korhonen oli merkitty nainen. Hänet oli tuomittu rangaistukseen haureudesta, ja hän oli myös kärsinyt rangaistuksensa. Vapaaksi päästyäänkin hänen tuli käydä lääkärintarkastuksessa. Tarina ei kerro, tuliko Marian käydä tarkastuksessa säännöllisesti vai noudettiin hänet satunnaisesti tarkastettavaksi. Omien sanojensa mukaan Maria ei ollut harjoittanut prostituutiota vankeudesta päästyään. Syystä tai toisesta, poliisi kävi kuitenkin useita kertoja muistuttamassa Korhosta lääkärintarkastuksesta. Tämän seurauksena vuokraemäntä hermostui poliisin jatkuvista vierailuista ja ajoi Korhosen pois asunnostaan.⁷³ Nämä niin sanotut tarkastusnaiset joutuivat jatkuvan kontrollin alaisuuteen eikä uuden elämän aloittaminen ollut helppoa vaikka sitä olisi halunnutkin. Prostituutiosta langetettu tuomio oli leimannut Marian, ja hän oli yhteisössä jatkuvasti epäilyksenalainen.

Rikosoikeudellinen sääntely ei ollut ainoa keino prostituoitujen valvontaan, sillä jo 1800-luvun alkupuolella joissakin Suomen rannikkokaupungeissa prostituoiduille järjestettiin sukupuolitauditarkastuksia.⁷⁴ Vastaavanlaista sääntelyjärjestelmää toteutettiin ympäri Eurooppaa. Esimerkiksi Ruotsissa prostituoituja tarkastettiin aluksi Tukholmassa ja Göteborgissa. Myöhemmin 1870- ja 1880-luvuilla myös muut Ruotsin teollistuneet kaupungit pyrkivät hillitsemään prostituutiota ja sukupuolitautilien leviämistä pakollisilla tarkastuksilla.⁷⁵ Myös Englannissa prostituutioon ja sukupuolitautilien leviämiseen pyrittiin puuttumaan lainsäädännön ja lääkärintarkastusten avulla. Vuosien 1864 – 1869 aikana säädetyt lait määräsivät tiettyjen sotilaskaupunkien prostituoiduiksi epäillyt naiset pakollisiin lääkärintarkastuksiin. Vaikka lainsäätäjät ehkä uskoivat ongelman ratkenneen helposti, kohdistui prostituoitujen pakollisiin lääkärintarkastuksiin kritiikkiä. Terveysviranomaiset, sotilashallinto sekä anglikaaninen papisto saivat vastansa feministeistä ja kristityistä koostuvan ryhmän, jonka tavoitteena oli la-

⁷² Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 17.10.1883. JoMA.

⁷³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 17.10.1883. JoMA.

⁷⁴ Rajainen 1973, 126.

⁷⁵ Lundberg 2001, 29 – 40 P. Baldwinin ja T. Lundqvistin mukaan.

kien kumoaminen. Prostituutioon ja sen sääntelyyn suhtautuminen Englannissa oli hyvin kaksijakoista.⁷⁶

Myös Kuopiossa prostituoiduille järjestettiin sukupuolitauditarkastuksia kaupunginlääkäriin luona⁷⁷. Varsinaista tarkastustoimistoa kaupungissa ei ollut, vaikka Kuopiossa esiintyi sekä ammattimaista että salaista prostituutiota.⁷⁸ Sitä vastoin Helsinkiin perustettiin vuonna 1847 sääntelyjärjestelmä, joka tunnettiin ohjesääntöisen prostituution nimellä. Sääntelyjärjestelmä laajeni muihin suuriin kaupunkeihin vuonna 1875. Sääntelyn pääasiallisena tehtävänä oli sukupuolitautilien kitkemisen ohella naisten seksuaalisuuden kontrolloiminen.

Käytännössä ohjesääntöinen prostituutio tarkoitti prostituoitujen rekisteröintiä ja pakollisia lääkärintarkastuksia. Jokaisella prostituoidulla oli tarkastuskirja, johon merkittiin lääkärintarkastukset. Jos ilmeni, että prostituoitu oli sairastunut sukupuolitautiin, otettiin kirja häneltä pois. Samalla prostituoidulta evättiin lupa harjoittaa ammattiaan hyväksytysti. Ammattiprostituoitun tarkastuskirja ei ollut ainoastaan viranomaisille suunnattu lupakirja, vaan se kertoi myös asiakkaalle prostituoidun terveydentilasta. Antti Häkkisen mukaan lupavihkoa voidaan pitää eräänlaisena toimintalupana, jolla yhteiskunta hyväksyi prostituution.⁷⁹ Tämä konkretisoi osuvasti 1800-luvun yhteiskunnassa vallinneen kaksinaismoraalin. Periaatteessa laki kielsi prostituution, mutta sitä oli hyväksyttävää harjoittaa luvanvaraisesti tietyin ehdoin.

2.3. Komitea kartoittamaan prostituutiota

Prostituutio koettiin aikalaisten keskuudessa merkittävänä ongelmana, koska prokuraattorille tehtyjen anomusten seurauksena päätettiin 31.1.1888 asettaa erityinen komitea kartoittamaan prostituutiokysymystä. Professori J. Pippingsköldin johtama komitea kokosi aineistonsa piirilääkäreiltä, kaupungeilta ja maalaiskunnilta. Laaja komiteamietintö valmistui vuoden 1891 alussa.⁸⁰

⁷⁶ McLeod 1996, 129 Judith R. Walkowitzin mukaan.

⁷⁷ Prostituutiokomitea 1888:73/Kuopio. KA.

⁷⁸ Nygård 2001, 59; Häkkinen 1995, 218.

⁷⁹ Silfverberg 1992, 8 – 9; Nieminen 1951, 93; Häkkinen 1995, 166.

⁸⁰ Prostituutiokomitea 1888 – 1891. KA.

Komitean laatima kyselykaavake koostuu 37 kysymyksestä. Kaavakkeessa prostituoidut on jaoteltu siten, että ensimmäiseen ryhmään kuuluivat ammattiprostituoidut, jotka määrättiin käymään säännöllisesti lääkärintarkastuksessa. Toisena ryhmänä ovat naiset, jotka olivat julkisesti prostituoituja ja heidät tarkastettiin ajoittain. Kolmanneksi ryhmäksi on luokiteltu naiset, jotka harjoittivat prostituutiota enemmän tai vähemmän salaisesti ilman pakollista lääkärintarkastusta.⁸¹

Selvityksen mukaan suurin osa prostituoidusta, noin puolet, harjoitti ammattiaan Helsingissä. Helsingin lisäksi sekä ammattimaista että salaista prostituutiota harjoitettiin vuonna 1888 Turussa, Tampereella, Viipurissa, Vaasassa, Oulussa ja Kuopiossa. Julkisia prostituoituja näissä kaupungeissa oli arvion mukaan yhteensä 408 ja salaista prostituutiota harjoittavia vähintään 452. Antti Häkkinen on todennut prostituution olleen kaupunkimainen ilmiö. Toki maaseudullakin esiintyi prostituutiota, mutta lähinnä salaprostituution muodossa. Maaseudulla prostituutio keskittyi kaupunkien ja suurten työmaiden läheisyyteen.⁸² Komitean selvityksessä myös todettiin, että luvattomia sukupuolisuhteita ei maaseudulla kansan keskuudessa tuomittu yhtä ankarasti kuin kaupungissa. Osan prostituoiduista arveltiin aika ajoin matkustavan kaupungista maalle harjoittamaan ammattiaan. Näin uskoi myös Kuopion kaupunginlääkäri, joka katsoi kaupungin prostituoitujen tilastollisen vähyden johtuvan juuri maaseudulla oleskelusta.⁸³

Kuopion osalta kyselyyn vastasivat kaupunginlääkäri⁸⁴, lääninsairaalanlääkäri, maistraatti, kaupunginviskaali sekä pataljoonanlääkäri.⁸⁵ Maistraatin ja kaupunginviskaalin vastaukset ovat vuodelta 1888, mutta lääkäreiden vastaukset ovat vuodelta 1889. Vastaukset ovat niukoja ja vaihtelevat vastaajatahon mukaan. Kattavimmat vastaukset Kuopion osalta komitealle on toimittanut Kuopion maistraatti. Lääkäreiden vastaukset täydentävät sikäli toisiaan, että esimerkiksi lääninsairaalanlääkäri on vastannut ainoastaan siihen kohtaan, jossa kysytään tarkastusnaisten hoitopäivistä sairaalassa, kun muut puolestaan ovat jättäneet vastaamatta kyselykaavakkeen siihen kohtaan.

⁸¹ Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA

⁸² Häkkinen 1995, 218.

⁸³ Nieminen 1951, 96 – 97; Prostituutiokomitea 1888 – 1891. KA.

⁸⁴ Kaupunginlääkäreinä Kuopiossa toimivat tutkimusajanjaksolla Karl Petter Malmgrén 1869 – 1887 ja Julius Viktor Johnsson 1888 – 1901. Kahra 1956, 24.

⁸⁵ Prostituutiokomitea 1888 – 1891. II kansio. KA.

Kuopion kaupunginlääkäriin, maistraatin ja kaupunginviskaalin vastauksien mukaan prostituoiduille järjestettiin joka kymmenes päivä lääkärintarkastus. Näin haluttiin varmistua, että sukupuolitaudit eivät leviä Kuopiossa ainakaan prostituution välityksellä. Kyselyn mukaan tarkastukset järjestettiin lääkärin asunnolla. Jos prostituoidut eivät saapuneet tarkastuksiin, oli poliisin tehtävänä noutaa naiset paikalle.

Jotta prostituoidut saattoivat harjoittaa ammattiaan, kaupungin ”yleiset naiset” tarkastettiin joko säännöllisesti, ajoittain tai oman ilmoituksensa perusteella (Kaavio 1.).

Kaavio 1. Vakituisesti, ajoittain ja oman ilmoituksen perusteella tarkastettavat prostituoidut Kuopiossa vuosina 1888 ja 1889.

	Kaupunginviskaali	Maistraatti	Kaupunginlääkäri
	1888	1888	1889
Vakituisesti tarkastettavat	6	10	2 – 3
Ajoittain tarkastettavat	6	3 – 4	
Oman ilmoituksen perusteella tarkastettavat	n. 20		10
Yhteensä	n.32	13 – 14	12 – 13

Lähde: Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA.

Kuopion kaupunginlääkäriin tietojen perusteella vakituisesti tarkastettavia prostituoituja oli kahdesta kolmeen, ja oman ilmoituksen perusteella tarkastettavia kymmenen. Maistraatin mukaan vakituisesti tarkastettavia prostituoituja ”passilla” oli kymmenen, ja ajoittain tarkastettavia kolmesta neljään. Kaupunginviskaalin mukaan taas sekä vakituisesti että ajoittain tarkastettavia naisia oli molempia kuusi. Viskaali ilmoitti myös kolmanteen ryhmään kuuluvia naisia olevan parikymmentä. Kaupunginlääkäriin mukaan oman ilmoituksensa perusteella kirjautuneita tarkastusnaisia oli kymmenen, kun taas muut vastaajat eivät maininneet yhdestäkään.⁸⁶

Yhteensä prostituoituja oli eri tahojen antamien tietojen mukaan vuosina 1888 ja 1889 keskimäärin noin kahdestatoista reiluun kolmeenkymmeneen. Maistraatin ja viskaalin tiedot on annettu samana vuonna, mutta lukumäärien välillä on ristiriitaisuutta. Tämä voi johtua tulkin-

⁸⁶ Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA.

taeroista kaavaketta täytettäessä. Kaupunginlääkärin tiedot ovat seuraavalta vuodelta, mutta tiedot ovat määrällisesti yhteneväiset maistraatin edellistä vuotta koskevien lukujen kanssa. Ero näkyy siinä, mihin sarakkeeseen lukumäärät on merkitty. Toisistaan poikkeavia tietoja voisi selittää siten, että vastaajatahot ovat mahdollisesti olleet tekemisissä eri prostituoitujen kanssa. Maistraatti ja viskaali kohtasivat ne prostituoidut, joita syytettiin rikoksista, ja kaupunginlääkäri puolestaan tapasi naiset, jotka kävivät hänen luonaan sukupuolitauditarkastuksissa.

3. PROSTITUOITU

3.1. Tie prostituutioon

Kuopiolainen puusepäntyttä Ida Maria Wallius oli syntynyt vuonna 1867. Huhtikuussa 1887 Idaa syytettiin prostituutiosta tytön ollessa lähes 20-vuotias. Nuoresta iästään huolimatta Ida oli jo ennättänyt jäädä kiinni taskuvarkaudesta Helsingissä ja viettää puoli vuotta Hämeenlinnan kuritushuoneessa salavuoteudesta. Rikollinen ura oli ilmeisesti vienyt tytön mennessään, koska ammattia hänellä ei vielä ollut. Ainoastaan rippikoulu oli suoritettu hyväksyttävästi. Oikeudessa Ida kertoi, että hänen isänsä oli kuollut neljä vuotta aiemmin. Tämän jälkeen hän oli asunut ajoittain äitinsä luona ja ajoittain itsekseen. Elantonsa tyttö kertoi hankkineensa ompelijana ja prostituoituna. Prostituoitun uransa Ida oli mitä ilmeisimmin aloittanut jo Helsingissä ollessaan. Koska tyttö oli jo aiemmin saanut rangaistuksen siveysrikoksesta, tuomitsi Kuopion raastuvanoikeus hänet nyt vuodeksi kuritushuoneeseen yleiseen työhön.⁸⁷ Tämä kuopiolaistyttö on tyypillinen esimerkki 1800-luvun lopun nuoresta prostituoidusta. Rikollisuus on yksi tärkeimpiä prostituution selittäjiä. Useissa tapauksissa nainen syyllistyi pikkurikoksiin ennen prostituution aloittamista. Tavallisia rikkeitä olivat näpistys ja varkaus. Tyypillinen prostituutiouran alkuvaiheen rikos oli Idan esimerkin mukaisesti salavuoteus.⁸⁸

Prostituoidun asema yhteisössä ei useimmiten ollut kadehdittava. Miksi niin moni tyttö kuitenkin ryhtyi prostituoiduiksi? Aina valinta ei alun perin ollut tietoinen. Jotkut saattoivat vain ajautua prostituoiduiksi olosuhteiden pakosta, mutta toisilla se oli selkeä päätös. Kirjailija Minna Canth korostaa novellissaan sen olevan naisen oma valinta.

”Kadullakin aina herrat pysähtyivät katsomaan hänen jälkeensä ja ellei vaan sattunut hattupäisiä naisia läheisyyteen, niin huudahtivat: ”helkkaria, kuinka kaunis tyttö!” Se se aina kutkutti Marian povessa ja veti suuta nauruun. Hän puri huivinsa nurkkaa ja loi viekkaan katseen taakseen, ilman vaan ruojuksissaan, että sai hupsut juoksemaan jälkeensä. Eikä enempää tarvinnut, ennenkuin jo

⁸⁷ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat osasto I vuonna 1887. JoMA.

⁸⁸ Nygård 1998, 65.

seurasivat häntä kiiluvien silmin kuin himokkaat elukat ikään. Ja sekös Mariasta oli hauskaa!--

Maria oli perunan nostossa silloin tehtailija Oppmanilla. Sai hyvän palkan, paremman kuin muut, sillä ”hän oli riski työntekijä”, niin kuin patruuni sanoi. Itse seisoi patruuni uskoa luona ja katseli kuinka Maria jalkansa avulla työnsi lapi-on maahan, nosti juuret ylös ja kumartui sitten poimimaan perunat vakkaan. Ei hän sitä työtä ihmetellyt, sen Maria hyvin tiesi. Näki hän sen noista pienistä, hehkuvista silmistäkin, vaikkei ollut mitään ymmärtävinään, tekeytyi vain viat-tomaksi, kun patruuni koetti häntä mielistellä.”⁸⁹

Novellissa ”Lain mukaan” Minna Canth tuo esille syitä, jotka saattoivat johtaa prostituution aloittamiseen. Näitä olivat esimerkiksi miehen houkuttelu ja naisen köyhyys. Lisäksi novellin prostituutioon ajautuva päähenkilö kuvataan hyvin kevytkenkäiseksi naiseksi. Yhtä ainoaa selitystä prostituutioon aloittamiseen on mahdotonta löytää, sillä prostituoiduilla on usein hyvin erilaiset lähtökohdat elämässään⁹⁰. Novellin päähenkilön Marian motiivina tai kohtalona on ainakin köyhyys. Se ei kuitenkaan yksin riitä selittämään prostituutiouran aloittamista.

Canthin luoman päähenkilön itsetietoisuus on selvää, sillä hän tietää olevansa kaunis ja nauttii miesten katseista. Miesten ihailu sekä rahan ja materian himo sumentaa Marian arvot ja periaatteet.

”Maria vapisi. Hän ei voinut silmiään kääntää setelistä. Patruuni väistä tuoli-aan lähemmäksi.

— Riippuu vaan sinusta itsestäsi. Kun rupeat minulle ystäväksi, niin kyllä rahaa saat. Minä en ole itara tämmöisissä kohdin.

Hän tarttui kiinni ja veti Mariaa luokseen, huolimatta hänen vastustelemissestaan.

— Elkää hyvä patruuni, päästäkää, päästäkää – hän mutisi ja koetti irtautua. Mutta kun hän väänsi päätään syrjään, sattuivat silmät taaskin seteliin. Sydän löi, posket hohtivat, ja laimeammin hän vältteli patruunin hyväilyjä. Katse kiinni pöydällä olevassa rahassa hän vaan puolella voimallaan enää pyrki erilleen.

— Voi päästäkää, hän kuiskaili, en minä uskalla, en — ihmisiä asuu seinän toisella puolella — kuulevat —

⁸⁹ Lain mukaan, 227 – 228.

⁹⁰ Häkkinen 1996, 112.

— *Mitä sitten vääntelet suotta. Ole hiljaa.*

*Patruuni nykäisi lamppua ja puhalsi. He jäivät pimeään.”*⁹¹

Lopulta seteli ja uusi leninkikangas, jonka Maria hankkii prostituutiolla ansaitsemillaan rahoilla, on perheen elantoa tärkeämpi. Päähenkilön moraalinen muutoksella Canth on halunnut ehkä osoittaa kunniallisenkin perheen äidin tien johtavan turmioon, jos vain antaa siveettömyydelle, himoille ja ahneudelle vallan. Lisäksi Canth tuo esiin, että prostituutioon ei ryhtynyt ainoastaan nuori naimaton tyttö, vaan naimisissa oleva äiti, jolla kaiken lisäksi oli huolehtivainen mies. Aineistosta käy ilmi, että myös todellisuudessa Kuopiossa prostituutiota harjoittivat naimattomien lisäksi naimisissa olevat naiset, vaikka naimattomat olivatkin suurempa ryhmänä⁹².

Kuopiolaisista prostituoiduista ei ole olemassa systemaattisesti laadittuja asiakirjoja, joista kävisi ilmi prostituution aloittamiseen johtaneet syyt. Jonkinlaisen käsityksen asiasta saa oikeudenkäyntimateriaalin pohjalta, kun osa prostituoiduista on kertonut taustastaan. Kertomuksista käy ilmi, että jotkut tytöistä ovat jo nuorella ikää jääneet vaille vanhempien huolenpitoa, ja tyttöjen on täytyntä hankkia elantonsa itse.⁹³ Kun palveluspaikkaa tai muuta työtä ei ole löytynyt, on toimeentulo hankittu jollain muulla keinolla. Oikeudenkäyntiaineistosta löytyviin prostituoitujen kertomuksiin on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti. Oikeudenkäyntilanteessa syytetty on paineen alla ja haluaa mitä todennäköisimmin pelastaa oman nahkansa. Näin ollen totuus ja syytetyn oikeudessa kertomat asiat voivat poiketa toisistaan.

Prostituoidun uran aloittamista on selitetty muun muassa lapsuuden ja nuoruuden kehityksellä, taloudellisilla tekijöillä, päihteiden väärinkäytöllä sekä prostituutioon viettelyllä. Toisaalta uran aloittaminen on voinut olla tietoinen valinta.⁹⁴ Helsinkiläisprostituoitujen kuulusteluissa kertomia syitä prostituution aloittamiseen olivat muun muassa kevytmielisyys, parittajan viettely, helpompi elämä, taloudelliset vaikeudet, laiskuus, miehen hylkäys, avioton lapsi, sukupuolitauti, kasvatus ja sairaus. Jotkut mainitsivat aloittamisen syyksi halun nähdä maailmaa.⁹⁵

⁹¹ Lain mukaan, 248.

⁹² Kuopion raastuvanoikeudenvarsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA; Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA.

⁹³ Kuopion raastuvanoikeudenvarsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

⁹⁴ Häkkinen 1995, 123 – 124.

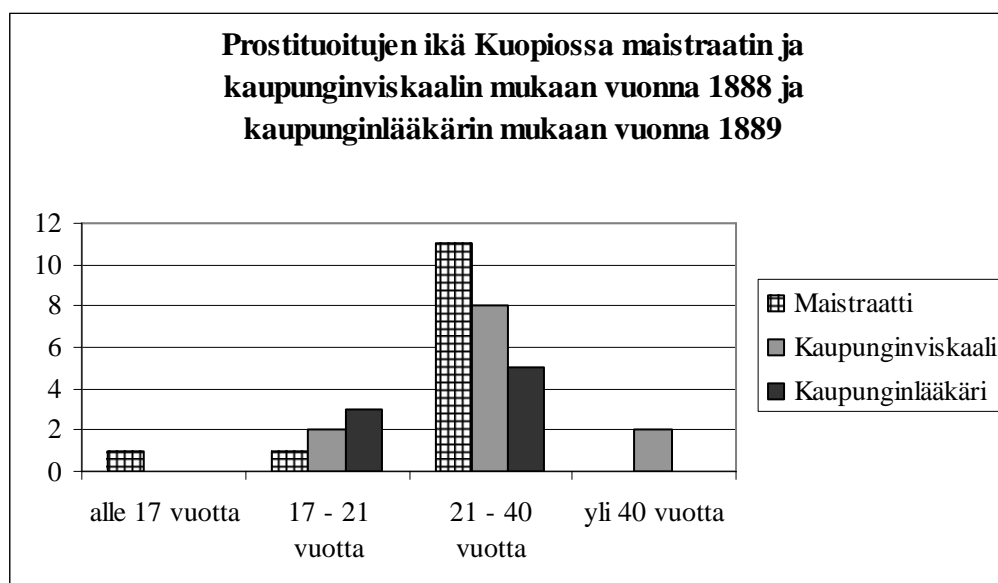
⁹⁵ Häkkinen 1995, 148.

Antti Häkkinen on ryhmitellyt prostituution aloittamissyyt kolmeen ryhmään sen perusteella, onko nainen itse hakeutunut, joutunut vai houkuteltu prostituutioon. Häkkisen tutkimus osoittaa, että Helsingin prostituoitujen osalta suurin ryhmä on prostituutioon ”hakeutuneet” ja toiseksi suurin ryhmä ”houkutelluksi tulleet”. Tämän perusteella voidaan todeta, että prostituutiouran aloittaminen ei useimmiten ole seurausta heikosta taloudellisesta tilanteesta, kuten olettaa voisi. Häkkinen kuitenkin muistuttaa, että kontrollinäkökulma on voinut värittää prostituoitujen kertomuksia ja todellisia prostituution aloittamissyitä.⁹⁶

3.2. Prostituoitujen ikä

Kuopiolainen prostituoitu saattoi olla vasta lapsi tai lähempänä keski-ikää oleva nainen. Ikäjakauma on hyvin laaja, mutta komitean keräämien tietojen mukaan kuopiolainen prostituoitu oli tyypillisesti 21 – 40 -vuotias (Kaavio 2.). Tiedot perustuvat maistraatin, kaupunginviskaalin sekä kaupunginlääkäriin antamiin vastauksiin. Vaikka maistraatin ja kaupunginviskaalin tiedot ovat molemmat vuodelta 1888, ne eroavat hiukan toisistaan. Kaupunginlääkäriin toimitamat tiedot ovat vuodelta 1889, mutta noudattelevat samaa linjaa kuin viskaalin ja maistraatin edellisenä vuonna antamat tiedot.

Kaavio 2.

⁹⁶ Häkkinen 1995, 148 – 149.

Lähde: Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA.

Yhteistä maistraatin ja viskaalin vastauksille on, että suurin osa prostituoiduista on 21 – 40 -vuotiaita. Maistraatin mukaan vuonna 1888 prostituoiduista alle 17-vuotiaita ja 17 – 21-vuotiaita oli molemmissa ryhmissä vain yksi. Maistraatin tiedot osoittavat, että yli 40-vuotiaita prostituoituja ei olisi ollut laisinkaan. Kaupunginviskaalin antamat luvut poikkeavat maistraatin luvuista kaikissa ryhmissä. Viskaalin mukaan alle 17-vuotiaita prostituoituja ei ollut laisinkaan, kun taas 17 – 21 -vuotiaita on kaksi. Viskaalin tietojen mukaan 21 – 40 -vuotiaiden ryhmään kuului kahdeksan naista ja yli 40-vuotiaiden ryhmään kaksi.

Kuten maistraatin ja viskaalin antamat tiedot osoittavat, samoin myös kaupunginlääkärin mukaan prostituoitujen suurimman ikäryhmän muodostavat 21 – 40 -vuotiaat. Lääkärin tietojen perusteella tähän ryhmään kuuluu yhteensä viisi prostituoitua. Maistraatin ja viskaalin tiedot edelliseltä vuodelta ovat yhteneväisiä myös toiseksi suurimman ryhmän osalta. Lääkärin mukaan ryhmään 17 – 21-vuotiaat kuuluu yhteensä kolme naista.

Yhteistä kaikille vastauksille on, että suurin ikäryhmä on 21 – 40-vuotiaat. Tämä joukko sisältää suhteellisen laajan ikäjakauman, johon mahtuu nuoria, nuoria aikuisia sekä keski-ikää lähestyviä naisia. Toiseksi suurimpaan ryhmään (17 – 21-vuotiaat) kuuluvat naiset olivat aikuis-tumisen kynnyksellä. He ovat jo elättäneet itsensä, mutta puolisoa ja sen tuomaa taloudellista turvaa ei välttämättä ole vielä ollut. Nämä naiset olivat todennäköisesti suosittuja asiak-kaidensa keskuudessa, koska ikä ei vielä painanut ja ulkokuori oli viehättävä. Nuoruus ja ikä ovat olennaisia tekijöitä ammatissa, jossa fyysinen ulkonäkö ratkaisee tulot⁹⁷. Joillakin naisilla prostituutioura saattoi jäädä nuoruuteen ja tähän lyhyeen ikäkauteen kuuluvaksi elämänvai-heelksi, kun toisilla siveetön elämä jatkui keski-ikään saakka.

Yli 40-vuotiaiden osuus prostituoiduista on hyvin pieni, yhteensä kaksi naista. Tämän ryhmän suppeutta voi selittää ikääntymisellä. Prostituutioon liittyvä kuluttava elämäntyyli ei voi olla jättämättä jälkiä naisen ulkoiseen olemukseen. Keski-ikäinen prostituoitu oli todennäköisesti myös henkisesti loppuun palanut tuossa vaiheessa. Luonnollisena seurauksena hehkeimmän loiston menetyksestä on ollut kysynnän hiipuminen. Kun kauppa ei käy, on etsittävä jokin toinen elinkeino. Yli 40-vuotiaiden prostituoitujen vähäistä lukumäärää voisi selittää myös

---

⁹⁷ Butler 1987, 15.

sillä, että nuori vasta-alkaja saattoi pitää elämäntyyliä jännittävänä ja väliaikaisena seikkailuna. Kokenut ja iäkäs prostituoitu taas oli nähnyt jo ammatin kaikki puolet ja valmis tekemään jotain muuta henkensä pitimiksi.

Kaikkein pienin ryhmä virallisten tietojen perusteella oli alle 17-vuotiaat. Ainoastaan maistraatti ilmoitti vuonna 1888, että kaupungissa oli tuohon aikaan yksi alle 17-vuotias prostituoitu. Nuoria lapsiprostituoituja oli mahdollisesti enemmänkin, mutta todennäköisesti he eivät olleet tuolloin viranomaisten tiedossa. Tätä näkemystä tukee esimerkiksi raastuvanoikeudessa vuonna 1887 Josefiina Pesoselle haureudesta langetettu tuomio. Josefiina oli hiukan alle 17 vuotta vanha, kun hän jäi kiinni prostituutiosta.⁹⁸ On mahdotonta tietää, minkä ikäisenä Josefiina oli ensimmäisen kerran syyllistynyt prostituutioon.

Tarkasteltaessa tietoja prostituoitujen ikäjakaumasta on kiinnostavaa että vastaajatahojen antamat tiedot vaihtelevat, sillä kaikki tietoja antaneet olivat jollain tapaa kytköksissä toisiinsa, etenkin maistraatti ja viskaali. Maistraatti toimi järjestysasioiden tuomioistuimena. Se valvoi kaupungin sisäistä järjestystä sekä samalla toimeenpanoviranomaisten toimintaa⁹⁹, kuten poliisia. Maistraattia ja raastuvanoikeutta ei Kuopiossa erotettu toisistaan¹⁰⁰, joten voisi olettaa, että maistraatin ja raastuvanoikeuden tiedot prostituoiduista olisivat samankaltaisia. Myös viskaali työskenteli raastuvanoikeudessa, joten todennäköistä olisi, että näiden kolmen tahon antamat tiedot olisivat yhteneväisiä. Vaihtelevia tietoja voisi selittää sillä, että eri tahot ovat asioineet eri prostituoitujen kanssa.

Tieto ensimmäisistä viranomaisten merkinnöistä ei välttämättä kerro sitä, minkä ikäisenä prostituutio todellisuudessa aloitettiin. On oletettavaa, että prostituutiota ehdittiin harjoittaa jo ennen viranomaisten kirjoihin päätymistä.¹⁰¹ Huomion arvoista on, että komitealle toimitetut vastaukset prostituoitujen ikäjakaumasta eivät kerro prostituution aloittamisikää. Ne paljastavat sen, minkä ikäisiä kuopiolaiset prostituoidut olivat eri viranomaisten täyttäessä kyselykaavaketta. Häkkinen on pystynyt aineistonsa pohjalta selvittämään, minkä ikäisenä tyttö on rekisteröitynyt ensimmäisen kerran prostituoiduksi. Helsingin prostituoiduista 77 prosenttia

⁹⁸ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 4.4.1887. JoMA.

⁹⁹ Nummela 1989, 272.

¹⁰⁰ Kahra 1956, 7.

¹⁰¹ Butler 1985, 15

aloitti rekisteröidyn uransa 17 – 25 -vuotiaana. Tyypillisesti ensimmäistä kertaa rekisteröitynyt prostituoitu oli 20-vuotias.¹⁰²

Anne M. Butlerin tutkimuksen mukaan Länsi-Amerikan prostituoiduista nuorimmat prostituoidut olivat iältään vasta 15-vuotiaita ja vanhimmat yli 40-vuotiaita. Keskimäärin Butlerin tarkastelemat prostituoidut olivat noin 15 – 30 -vuotiaita. Nämä tiedot ovat prostituoitujen itsensä ilmoittamia, eivätkä kerro välttämättä totuutta, sillä usein naiset halusivat esiintyä ikäistään nuorempina. Butlerin tutkimat naiset olivat yleisesti ottaen nuoria. Kun nuoruuden loisto oli menetetty, useat naiset jatkoivat samalla alalla toisissa tehtävissä, kuten abortin tekijöinä ja ravintolatyöntekijöinä.¹⁰³

Aineiston pohjalta voidaan todeta, että kuopiolaiset prostituoidut olivat 1880-luvun lopulla pääosin 21- 40-vuotiaita. Sen sijaan prostituution aloitusiästä Kuopiossa on mahdotonta tehdä tarkkoja päätelmiä, sillä oikeuden eteen jouduttuaan prostituoitu on todennäköisesti ehtinyt harjoittaa ammattiaan jo tovin. Aineiston perusteella nuorta ikää voi pitää prostituoituja yhdistävänä tekijänä.¹⁰⁴

3.3. Prostituoitujen siviilisäätö ja sosiaalinen tausta

Koska prostituoidut olivat yleisesti ottaen nuoria, he olivat useimmiten myös naimattomia. Komitean esittämään prostituoitujen siviilisäätöä koskevaan kysymykseen ovat vastanneet kaupunginlääkäri, maistraatti ja viskaali. Kaavio 3. osoittaa, että kaikkien tahojen mukaan suurimman ryhmän julkiprostituoiduista muodostivat naimattomat naiset. Maistraatin tietojen perusteella vuonna 1888 kaupungissa oli 29 naimatonta julkiprostituoitua ja naimissa olevia naisia oli neljä. Maistraatti ilmoitti myös yhden julkiprostituoidun olevan leski. Viskaalin tiedot poikkeavat hieman joka ryhmän osalta maistraatin tiedoista. Viskaali on ilmoittanut kahdeksan prostituoidun olevan naimaton, yhden naimissa ja kolmen leski. Kaupunginlääkä-

---

¹⁰² Häkkinen 1995, 147.

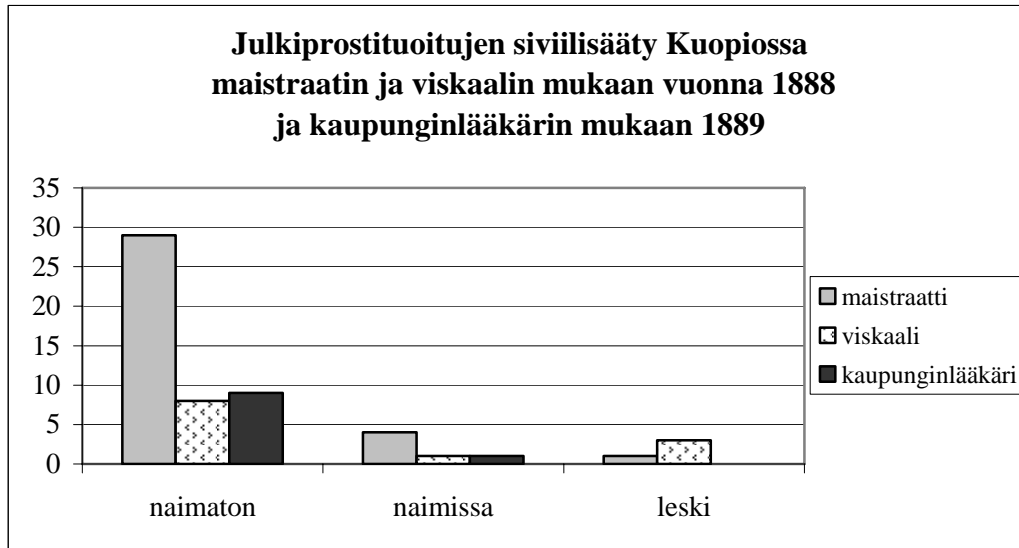
¹⁰³ Butler 1987, 15.

¹⁰⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA; Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA.

rin antaman tiedon mukaan vuonna 1889 julkiprostituoiduista naimattomia oli yhdeksän ja naimisissa vain yksi. Lääkärin mukaan yksikään leski ei harjoittanut julkisesti prostituutiota.

Kaavio 3.

Lähde: Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA.

Jotkut prostituoiduista olivat synnyttäneet lapsia. Tämä selviää maistraatin ja viskaalin vuonna 1888 antamista tiedoista. Maistraatin tiedot osoittavat, että neljä naimatonta julkiprostituotua oli synnyttänyt lapsen. Lisäksi muista julkisista prostituoiduista neljä oli saanut lapsen. Viskaalin tietojen mukaan yksi julkiprostituoitu oli saanut lapsen kirjautumisensa jälkeen, ja yksi nainen oli puolestaan synnyttänyt lapsen avioliiton aikana ennen kirjautumistaan prostituoiduksi.¹⁰⁵ Vaikka kättilöä tai lääkäriä ei välttämättä tuohon aikaan ollut synnytyksessä mukana, on kiinnostavaa, että kaupunginlääkäri ei tiennyt tai ei ilmoittanut yhdenkään prostituoidun synnyttäneen. Periaatteessa kruunu kustansi varattomille synnyttäjille kättilön, mutta ehkä prostituoidut itse eivät halunneet hakeutua lääninsairaalan alaisuudessa vuosina 1876 – 1893 toimineen väliaikaisen synnytyslaitoksen hoitoon.¹⁰⁶

Prostituutiokomitean asiakirjat paljastavat, että Kuopion julkisista prostituoiduista kaupunginlääkärin, maistraatin ja kaupunginviskaalin antamien tietojen mukaan kaikki naiset kuuluivat työväenluokkaan¹⁰⁷. Raastuvanoikeuden asiakirjoissa prostituoitujen sosiaalinen tausta, käytännössä isän ammatti, ilmenee ainoastaan satunnaisesti liitteinä olevista papintodistuksista ja

¹⁰⁵ Prostituutiokomitea 1888–1889. KA.

¹⁰⁶ Nummela 1989, 325.

¹⁰⁷ Prostituutiokomitea 1888 – 1889. KA.

prostituotujen omista kertomuksista. Kaikissa tapauksissa, joissa tausta käy ilmi, se viittaa irtolais- tai työläistaustaan.¹⁰⁸ Oikeuslähteiden hajanaisuuden vuoksi, niiden perusteella on mahdotonta vetää tarkempia johtopäätöksiä. Aineiston tarjoamat prostituotujen kertomukset viittaavat useimmiten siihen, että tyttö on joutunut aloittamaan prostituution, koska hänen vanhempansa eivät ole voineet huolehtia hänestä eikä vakituista työtäkään ole ollut tarjolla¹⁰⁹.

Kuopiolaisten prostituotujen sosiaalinen tausta poikkeaa tässä suhteessa Helsingin prostituoiduista. Kun kuopiolaisnaiset olivat lähtöisin joko irtolais- tai työläistaustasta, Häkkisen tarkastelemat prostituoidut tulivat useimmiten käsi- ja ammattityöläisperheistä.¹¹⁰ Myös Anne M. Butlerin tutkimus Länsi-Amerikan prostituoiduista eroaa tässä Häkkisen tutkimustuloksesta, sillä Butlerin tarkastelemat prostituoidut olivat lähtöisin juuri köyhimmistä yhteiskuntaryhmistä. Nämä naiset aloittivat prostituution jo nuorena ja vähäisen koulutuksen saaneena. Usein malli prostituoidun uralle perittiin äidiltä.¹¹¹ Näille naisille prostituutio vaikuttaa olleen selviytymiskeino, joka oli osittain opittu ja osittain ainoa mahdollisuus elättää itsensä. Myös kuopiolaisten prostituotujen taustat viittaisivat siihen, että ryhtyminen prostituoiduksi oli enemmän käytännön pakko kuin mieluinen uravalinta.

Työväenluokkaisen taustan lisäksi Helsingissä moni prostituoitu oli lähtöisin ylä- tai keskiluokasta¹¹². Toisena erona pääkaupungin prostituotuihin, Kuopiossa niin sanottua yläluokkaisten naisten harjoittamaa eliittiprostituutiota ei lähteiden perusteella esiintynyt. Pieni yhteisö, prostituutiosta aiheutuva leimautuminen ja mahdollinen maineen menetys ovat voineet osaltaan vaikuttaa siihen, että Kuopion ylä- ja keskiluokkaiset naiset eivät ryhtyneet alalle. On tietenkin mahdollista, että joku ylempään sosiaaliluokkaan kuuluva kuopiolainen päätyi johonkin toiseen kaupunkiin prostituoiduksi. Tätä näkemystä tukee se, että Helsingin prostituotujen eliitti ei ollut lähtöisin omasta kotikaupungistaan. Ensimmäisen luokan naisia olivat ruotsalaiset prostituoidut, eivätkä alkujaan helsinkiläiset ylä- ja keskiluokkaiset naiset. Taus-toiltaan nämä ruotsalaisnaiset saattoivat olla koulutetuista ja hyväosaisista perheistä, vaikka suurin osa heistä kuuluikin keskiluokkaan. Ruotsalaisten prostituotujen koulutustaso ja sivistys oli joka tapauksessa suomalaisia sisariaan korkeampi.¹¹³

¹⁰⁸ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

¹⁰⁹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

¹¹⁰ Häkkinen 1995, 132.

¹¹¹ Butler 1987, 151.

¹¹² Häkkinen 1995, 132.

¹¹³ Häkkinen 1995, 117.

Häkkinen on tutkinut prostituoitujen sosiaalista taustaa vanhempien sosiaalisen aseman mukaan. Tarkastelu osoittaa, että ainoastaan harvoissa tapauksissa taloudelliset tekijät pakottivat tytön aloittamaan prostituution, sillä prostituoidut eivät yleensä tulleet kaikkein kurjimmista oloista. Syyt prostituution aloittamiseen olivat useimmiten jossain muualla kuin varattomuudessa. Yleensä työläisperheestä lähtöisin olevat tytöt päätyivät katuprostituution harjoittajiksi, kun taas ylä- ja keskiluokkaisten perheiden tyttäret harjoittivat maksullista rakkautta bordelleissa.¹¹⁴ Näin ollen sosiaalinen tausta määräsi lähinnä sen, millaiseen prostituutiomuotoon tyttö ajautui.

Kuopio oli tutkimusajanjakson aikana kasvava ja modernisoitua kaupunki. Kuopion prostituutio oli kuitenkin jossain määrin maalaista, sillä prostituutiota harjoittivat irtolais- ja työväenluokkaiset prostituoidut, eivät ylempään luokkaan kuuluvat naiset, kuten Helsingissä. Myös prostituution muodot kertovat siitä, että Kuopiosta puuttui suurkaupungin elämään kuuluva laaja bordellikulttuuri.

---

¹¹⁴ Häkkinen 1995, 134 – 135, 149.

4. PARITTAJA

4.1. Pikkurikollisesta parittajaksi

Wilhelmiina Rissasen tarina on yksi esimerkki siitä, kuinka parittajaksi päädyttiin. Työväenluokkaisesta perheestä lähtenyt Wilhelmiina joutui töihin jo nuorena. Kierrettyään useissa kaupungeissa hän asettui asumaan Kuopioon vailla rehellistä ammattia. Parittajaksi hän ryhtyi työskenneltyään ensin prostituotuna.¹¹⁵ Parittajiksi päädyttiin usein juuri prostituution kautta. Prostituoidun oli helpompaa aloittaa paritus, sillä asiakaskunta oli vakiintunut ja suhdeverkosto valmiina. Prostituoitu saattoi aloittaa parituksen myös siksi, että vanhenemisen myötä prostituutiosta saadut tulot olivat pienentyneet. Toisaalta taas parittajaksi saattoi ryhtyä moni leski tai joku muu täysin ”alan” ulkopuolinen henkilö.¹¹⁶

Vuonna 1836 syntynyt Henrik Pekkarinen oli kotoisin Lapinlahdelta. Ennen parittajan uraansa hän oli ollut ammatiltaan mylläri. Vuonna 1864 Pekkarista oli sakotettu viinanpoltosta ja seuraavana vuonna myös viinanmyynnistä.¹¹⁷ Rikollinen ura jatkui sakoista huolimatta, sillä vuoden 1880 lopulla hän sai syytteen parituksesta. Raastuvanoikeus totesi Henrik Pekkarisen ”pitäneen huoneita haureuden ja irstaisuuden edistämiseksi” saunatuvassaan Valkeisen lammen rannalla. Kuopiolaiset tunsivat paikan paremmin nimellä ”*Harmaa hovi*”. Paritusuomion lisäksi raastuvanoikeus tuomitsi Pekkarisen väkijuomien tarjoilusta ja väkivaltaisesta käytöksestä poliisia kohtaan.¹¹⁸

Pekkarisen tapaus kertoo, että ennen paritussyytettä henkilö oli syyllistynyt jo muihin rikoksiin. Aiheuttiko aiemmin saatu tuomio jonkinlaisen leimautumisen yhteisössä ja sen myötä rikoskierteen? Se voi olla yksi selitys Pekkarisen paritusuran alulle. Toinen selitys voisi olla se, että perinteisesti viina ja prostituoidut on liitetty kiinteästi toisiinsa ja osaksi juhlintaa. Parituksesta saatujen tulojen ohella laitton alkoholin myynti oli yksi parittajien tyypillinen tulonlähde. Asiakkaat saapuivat ”tyttöpaikkoihin” usein jo valmiiksi humalassa ja alkoholi

¹¹⁵ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasianpöytäkirjat II osasto vuonna 1880. JoMA.

¹¹⁶ Häkkinen 1995, 59 – 60.

¹¹⁷ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasianpöytäkirjat I osasto vuonna 1880 – 1881. JoMA.

¹¹⁸ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasianpöytäkirjat, I osasto 24.11.1880 ja 28.2.1881. JoMA.

maistui asiakkaille myös prostituoitujen seurassa.¹¹⁹ Koska alkoholin rooli prostituutioilmiössä on niin olennainen, ei ole yllättävää, että parittajan aiemmat rikokset olivat juuri viinanpolto ja -myynti. Pekkarisessa lienee ollut ”liikemiehen vikaa”, kun hän ymmärsi alkoholin tarjoilun ohella myydä asiakkailleen myös naisseuraa.

4.2. Parittajien sukupuoli, siviilisäätö ja sosiaalinen tausta

Anna Mömmö oli vuonna 1880 41-vuotias, kun hän oli kymmenen vuotta vanhemman miehensä, työmies Aaro Mömmön, kanssa syytettynä parituksesta. Aviopari oli pitänyt saunatupa Valkeisen rannalla tiettävästi vuoden 1879 lokakuusta alkaen. Vuonna 1880 tuomiota ei tullut, mutta seuraavan kerran pariskuntaa syytettiin vuonna 1890 parituksesta. Tällöin syyttestä seurasi myös tuomio. Vuonna 1890 kirjatuista papintodistuksista ilmenee, että Aaron tilille oli todistuksen mukaan kertynyt vuosien kuluessa useita eri rikkeitä:

”sakotettu pyhäpäivän rikkomisesta, kiroilemisesta, humaluudesta, näpistelemisestä, varkaudesta, poliisin rääkkäämisestä ja kunnianloukkauksesta, tuomittu vuonna 1886 hovioikeudessa oman kädenoikeudesta sekä sakotettu kolmannelta kerralta luvattomasta viinan myynnistä”.

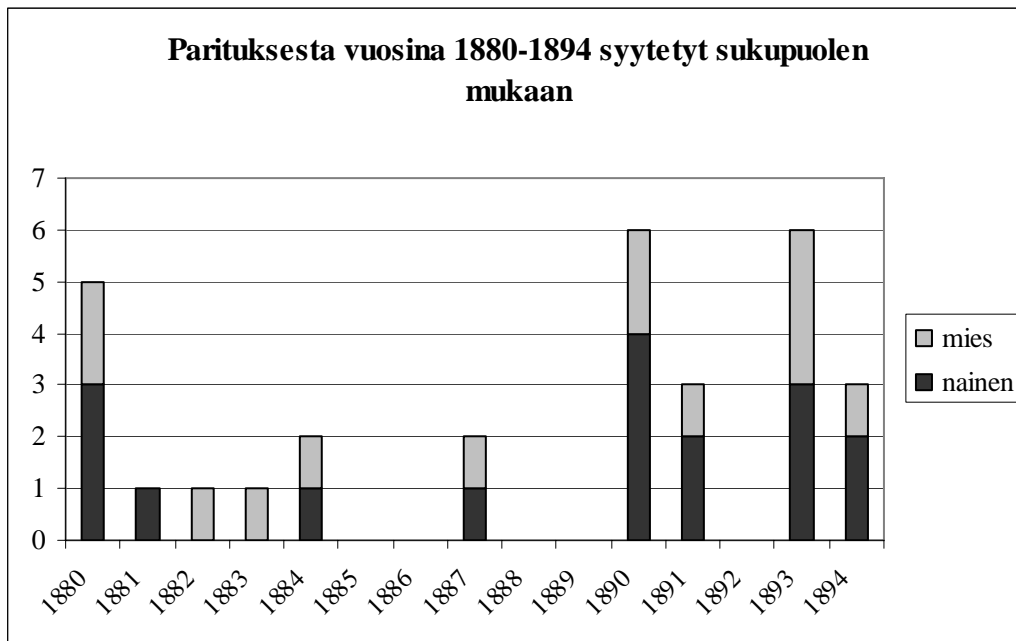
Vaikka vaimon rikokset eivät vetäneet vertoja aviomiehen rötöksille, oli Annan kontollakin sakkoja viinan myynnistä, pyhäpäivän rikkomisesta sekä kunnianloukkauksesta. Jonkinlaisesta rikoskierteestä on Mömmöjenkin kohdalla kyse, sillä he eivät ottaneet opikseen saamastaan rangaistuksesta. Mömmöt palasivat tarkasteluajanjakson aikana vielä kolmannen kerran parituksesta syytettynä oikeuden eteen vuonna 1894. Sillä kertaa he selvisivät kuitenkin pelkällä syytteellä ja säikähdyksellä.¹²⁰

Vuosina 1880 – 1894 Kuopion raastuvanoikeudessa parituksesta syytetyistä suurin osa oli naisia, vaikka ero syytettyjen naisten ja miesten välillä oli hyvin pieni. Paritussyytteitä on annettu yhteensä 30 henkilölle, joista syytettynä on ollut 13 miestä ja 17 naista (Kaavio 4.).

¹¹⁹ Häkkinen 1995, 60.

¹²⁰ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat, I osasto vuonna 1880, 1890 ja 1894. JoMA.

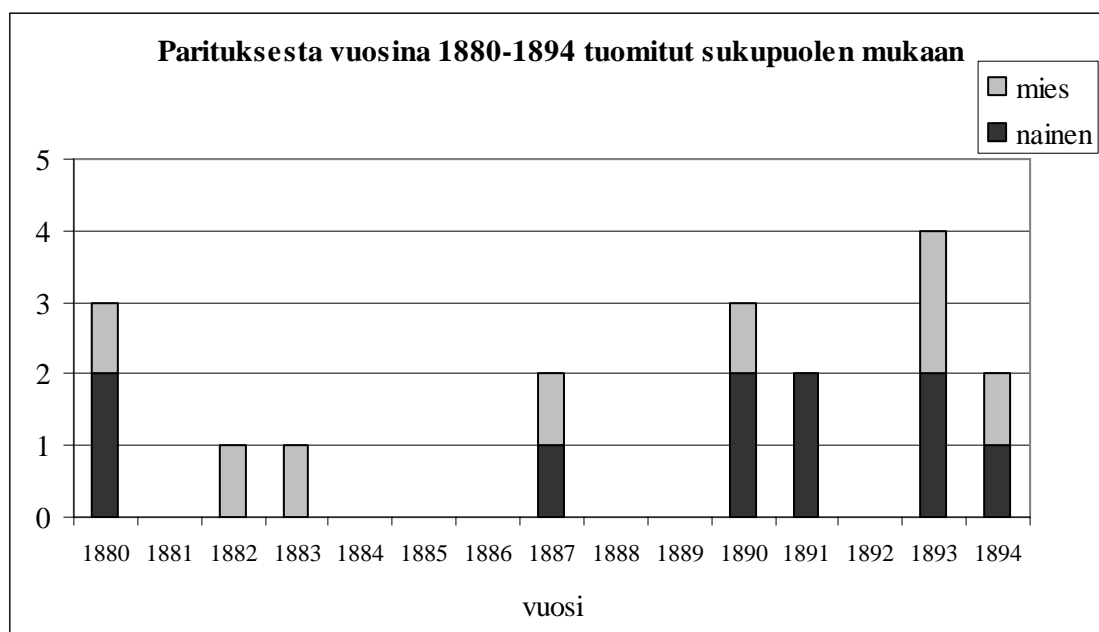
Kaavio 4.

Lähde: Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

Tutkimusajanjakson aikana syytetyistä tuomittiin kymmenen naista ja kahdeksan miestä, (Kaavio 5.) joten myös langetetut tuomiot osoittavat naisten olleen niukkana enemmistönä kuopiolaisten parittajien keskuudessa.

Kaavio 5.

Lähde: Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

Kuten Mömmöjen esimerkki osoittaa, kaikki epäilyksen alaiset eivät tulleet tuomituiksi. Toki jo pelkkä syyte paritusrikoksesta oli hyvin leimaava, mutta harva syytetyistä joutui epäillyksi aivan suotta. Vuonna 1884 viskaali Forelius syytti työmies Risto Väisästä ja hänen vaimoan Greta Kaisa Väisästä parituksesta. Syytteen ilmiantajana oli työmiehen vaimo Greta Ollikainen, joka kertoi rouva Väisäsen parittaneen hänen 18-vuotiaan tyttärensä. Tarkasteltaessa tapusta tarkemmin käy ilmi, että todellisuudessa viskaalin ja Ollikaisen syytös kohdistui ainoastaan Greta Väisäseen. Vaikka oikeus piti rouva Väisästä ”erittäin suuresta määrystä epäilyksen alaisena”, ei häntä voitu tuomita todisteiden ja tunnustuksen puuttuessa.¹²¹

Parituksesta tuomittujen naisten sosiaalista taustaa voi tarkastella ainoastaan mahdollisen aviomiehen ammatin kautta tai isän ammatin perusteella. Tuomituista parittajista naimattomia oli kolme, naimisissa oli kuusi ja yksi naisista oli leski. Taustoiltaan kaikki naiset olivat työväenluokkaisia: satulasepän leski, entinen piika, puutarhurin vaimo, työmiehen tytär ja kartanon omistaja, työmiehen vaimo, räätälin tytär, suutariryöntekijän vaimo, mökkiläisen vaimo sekä suutarin vaimo. Osa parituksesta tuomituista naisista oli toiminut myös prostituoituna.¹²²

Tuomittujen miesten taustoista käy ilmi, että yhdeksästä tuomitusta kahdeksan oli naimisissa. Kaikilla miehillä oli jonkinlainen ammattitausta, eikä kukaan ollut esimerkiksi irtolainen. Samoin kuin naisten kohdalla, yhteistä tuomituille miehille on, että he kaikki olivat sosiaaliselta taustaltaan työläisiä. Papintodistusten mukaan he olivat ammateiltaan entinen mylläri, räätäli, työmies, puutarhuri, maalari, suutariryöntekijä ja mökkiläinen.¹²³ Parittajat eivät näin ollen tulleet alimmista yhteiskuntaryhmistä, vaan heillä oli periaatteessa kaikki edellytykset niin sanottuun normaaliin elämään ja toimeentuloon. Äärimmäinen köyhyys tai puuttuva sosiaalinen verkosto ei näin ollen ollut pakottavana syynä parittajan uran aloittamiselle. Pikemminkin parituksen aloittamista voisi selittää aiemmalla rikollisuudella ja mahdollisesti siitä seuranneella ansion ja maineen menetyksellä.

Kuopiossa parittajaksi saattoi alkaa niin nainen kuin mieskin, vaikka naiset olivat parittajien keskuudessa niukkana enemmistönä. Tarkasteltaessa koko maan tilannetta vuosina 1891 – 1919 oikeudessa langetettujen paritustuomioiden taustatiedot kertovat, että tyyppillinen paritta-

¹²¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 17.2.1884 ja 19.1.1885. JoMA.

¹²² Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

¹²³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

ja Suomessa on tällä ajanjaksolla ollut nainen. Tietojen mukaan parittajat olivat keskimäärin 30 – 50 -vuotiaita kaupunkilaisnaisia. Parittajalla oli useimmiten myös työväenluokkainen tausta ja vaatimaton koulutus.¹²⁴ Tätä käsitystä tukee myös oma tutkimustulokseni kuopiolais-ten parittajien osalta.

Vaikka Kuopiossa parittajien sukupuolten välillä ei ollut suurta eroa, Suomen prostituutiokulttuuria on pidetty perinteisesti naisten alana. Antti Häkkinen on esittänyt tämän johtuvan siitä, että läheisesti prostituutiokulttuuriin kytketyt työt on mielletty naisten töiksi. Sutenöörin työ on nähty epämiehekkäänä ja halveksittuna. Häkkisen tutkimuksen mukaan Helsingin sutenöörit olivat useimmiten irtolaistaustaisia, naimattomia miehiä.¹²⁵ Koska kuopiolaisista tuomituista sutenööreistä lähes kaikki olivat naimisissa, oli vaimo todennäköisesti tietoinen miehensä rikollisista toimista. Syytettyjen ja tuomittujen parittajien joukossa oli pariskuntia, joista molemmat olivat syytettyinä parituksesta. Yhteensä kuusi pariskuntaa sai tuomion parituksesta.¹²⁶ Näissä tapauksissa molemmat puoliset lienevät pitäneet paritusta luonnollisena ja hyväksyttävänä toimeentulokeinona.

---

¹²⁴ Häkkinen 1995, 58.

¹²⁵ Häkkinen 1995, 61 – 63.

¹²⁶ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

5. OMIENSA JOUKOSSA

5.1. Prostituoitujen ja parittajien väliset suhteet

Prostituoitujen ja parittajien väliset suhteet eivät olleet mutkattomat. Prostituoitu saattoi esimerkiksi ilmiantaa parittajansa, kuten Maria Lyytikäinen ilmiantoi parituksesta Wilhelmiina Rissasen vuonna 1880. Kyseiset naiset tunsivat toisensa jo entuudestaan, sillä molemmat olivat työskennelleet aiemmin prostituoituina Henrik Pekkarisen ”*Harmaassa hovissa*”. Tämän jälkeen Rissanen oli alkanut elättää itsensä toisten haureellisella elämällä, jonka seurauksena häntä syytettiin laittomasta viinan myynnistä ja parituksesta.¹²⁷ Myös prostituoitu Karoliina Friman ilmiantoi parituksesta Sofia ja Hilda Kauhasen silläkin uhalla, että samalla hän itse sai syytteen ja tuomion haureudesta.¹²⁸ Ehkä Friman halusi kostaa jotain epäoikeudenmukaiseksi kokemaansa asiaa Kauhasille.

Kuopiolaisten prostituoitujen ja parittajien keskinäiset suhteet eivät kerro ystävytydestä, vaan pikemminkin parittajan prostituoitun välinen suhde on ollut molemmille osapuolille käytännön sanelema pakko. Toinen tarvitsi asuinpaikkaa, suojaa ja toimeentuloa, ja toinen halusi hyötyä rahallisesti tämän haureellisesta elämästä. Osapuolten välejä ovat ehkä kiristäneet entiset kaunat, kateus tai kosto, kuten esimerkkitapauksissa on mahdollisesti käynyt.

Prostituoidut elivät usein parittajien ylläpitämissä asunnoissa tai bordelleissa yhdessä muiden prostituoitujen kanssa. Parittaja tai sutenööri tarjosi naisille asuinpaikan ”*hyyriä*” vastaan.¹²⁹ Antti Häkkisen mukaan helsinkiläisten prostituoitujen ja parittajien väliset suhteet olivat yleensä hyvät ja osapuolet saattoivat olla keskenään jopa ystäviä¹³⁰. Kuopiolaisten prostituoitujen ja parittajien välit eivät oikeuden asiakirjojen perusteella näytä yhtä läheisiltä ja ystävällisiltä. Toki oikeussalin ulkopuolella tilanne on saattanut olla toinen.

¹²⁷ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat osasto II 21.8.1880. JoMA.

¹²⁸ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat osasto I vuonna 1890. JoMA.

¹²⁹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

¹³⁰ Häkkinen 1995, 61.

Parittaja ei kaikissa tapauksissa suonut prostituoidulle suojelusta vaan saattoi kohdella tätä väkivaltaisesti. Tästä esimerkkinä sutenööri Pekka Kähkönen, joka pahoinpiteli luonaan asuneen tarkastusnaisen Serafia Taavitsaisen¹³¹. Jos parittaja ei aina suojellut naisiaan, eivät prostituoidutkaan arkailleet puhua oikeudessa parittajiaan vastaan. Samassa oikeudenkäynnissä, jossa Kähköstä syytettiin parituksesta ja pahoinpitelystä, olivat syytettyinä haureudesta Kähkösen luona asuneet tarkastusnaiset Maria Korhonen ja Maria Miettinen. Ehkä kostaakseen kohtalotoverinsa Serafia Taavitsaisen pahoinpitelyn, he myönsivät lausunnoissaan Kähkösen talon olevan tunnettu siveettömästä elämästä.

Syitä siihen, miksi prostituoidut puhuivat oikeudessa parittajiansa vastaan, voi olla monia. Todennäköisesti useissa tapauksissa prostituoitujen keskinäinen ystävyys ja tasavertaisuus ratkaisivat kannan ainakin osittain. Pekka Kähkösen paritusoikeudenkäynnissä prostituoidut puhuivat Kähkösen kannalta epäedulliseen sävyyn ehkä kostaakseen tai säilyttääkseen oman vapautensa. Pekka Kähkönen tuomittiin syytteiden mukaisesti parituksesta, mutta naiset saivat vapauttavan tuomion.¹³² Parittajan tuomitseminen ja vapauttava päätös prostituoiduille myötäilee rikoslakia siinä suhteessa, että haurellisen elämän edistäminen ja siitä hyötyminen toisten kustannuksella nähtiin yhteisössä raskaammaksi rikokseksi kuin prostituutio.

Prostituoitu ei välttämättä puolustanut parittajaansa oikeudessa edes siinä tapauksessa, että kyseessä oli verisukulainen. Syyskuussa vuonna 1880 raastuvanoikeudessa käsiteltiin tapausta, jossa äitiä syytettiin parituksesta ja tytärtä prostituutiosta. Oikeudessa tytär puolustautui kertomalla, että hänen äitinsä oli yrittänyt houkuttaa häntä siveettömään elämään, mutta hän ei olisi koskaan myöntynyt siihen. Oikeus ei kuitenkaan pitänyt puolustusta uskottavana, vaan katsoi tyttären harjoittaneen prostituutiota äitinsä avustuksella.¹³³

Joissain tapauksissa parittajan ja prostituoidun välinen suhde oli samalla myös aviomiehen ja aviovaimon välinen suhde. Tapauksissa, joissa parittajina toimi aviopari, saattoi vaimo parituksen ohessa harjoittaa prostituutiota. Vuonna 1894 Kuopion raastuvanoikeudessa parituksesta ja haureudesta tuomittiin Liisa Kortelainen. Hänen miehensä suutari Eero Kortelainen sai tuomion parituksesta.¹³⁴ Ei ole tiedossa, oliko Liisa ennen avioliittoaan prostituoitu vai ajautuiko Liisa prostituutioon vasta parin yhteiselämän alettua. Joskus prostituoitu saattoi

¹³¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat osasto I 17.10.1883. JoMA.

¹³² Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat osasto I 17.10.1883. JoMA.

¹³³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat osasto I 1880. JoMA.

¹³⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat osasto I vuonna 1894. JoMA.

virallistaa suhteensa avioliitolla parittajansa kanssa. Näissä tapauksissa mies odotti vaimonsa osallistuvan perheen elatukseen myymällä itseään.¹³⁵ Joskus kyse saattoi olla myös näenäisavioliitosta, jonka tarkoituksena oli suojata naista irtolaissyhteiltä miehen huolehtiessa elatuksesta¹³⁶.

5.2. Ystävä, kohtalotoveri vai vihollinen?

Suutarin tytär Helena Pursiainen ja työmiehen tytär Rosa Miettinen tunnustivat oikeudessa vuonna 1888 elättävänsä itsensä prostituutiolla. Tytöt olivat nuoria, sillä Helena oli 18 -vuotias ja Rosa vasta 17-vuotias. Molemmat tytöistä olivat omillaan, sillä Helenan vanhemmat olivat Harjulan vaivashoitolaitoksessa, samoin Rosan isä. Rosan äiti puolestaan oli kuollut tytön ollessa vasta 7-vuotias. Tytöt hakivat toisistaan turvaa ja jakoivat huoneen suutari Adam Mömmön luona. Majapaikka kuitenkin menetettiin, kun Rosa toi asuntoon erään humalaisen miehen. Todennäköisesti tämä oli Rosan asiakas. Tapahtuman seurauksena tytöt joutuivat muuttamaan pois Mömmön talosta. Koska tytöt eivät löytäneet muuta asuinpaikkaa, he rakensivat itselleen majan Itkonniemen metsään. Rosa ja Helena asuivat lyhyen aikaa majassaan ja jatkoivat prostituutiota, kunnes poliisi otti heidät kiinni.¹³⁷

Aikuisuuden kynnyksellä olevien tyttöjen kohtalo oli onneton. Työväenluokkaisesta taustasta lähtöisin olevat tytöt olivat vailla perheen huolenpitoa. Heillä ei ollut vanhempia eikä sukulaisia huolehtimassa, ainoastaan toisensa. Oliko tytöillä muita mahdollisuuksia selvittää ja elättää itsensä kuin ryhtyä prostituoiduksi? Siihen on mahdotonta antaa yksiselitteistä vastausta. Tyttöjen selviytymiskeino on ymmärrettävä. He tuskin olivat saaneet osakseen läheisten rakkautta ja kunnioitusta, joten heidän lienee ollut mahdotonta arvostaa myöskään itseään.

Prostituoidut asuivat usein yhdessä. Ympäristön moraalinen paine ja ammatin vaarat oli helppompia kohdata, kun ne sai jakaa muiden kanssa.¹³⁸ Yhdessä asuminen oli vähävaraisille prostituoiduille myös edullisempää kuin yksin asuminen. Vaikka tytöt saattoivat jakaa asunnon,

---

¹³⁵ Butler 1987, 28.

¹³⁶ Häkkinen 1995, 62.

¹³⁷ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasianpöytäkirjat I osasto vuonna 1888. JoMA.

¹³⁸ Häkkinen 1995, 33.

Anne M. Butlerin mukaan prostituoitujen välillä vallitsi epäluottamus ja jatkuva kilpailu asiakkaista. Tämä aiheutti usein erimielisyyksiä, eikä tyttöjen välille päässyt syntymään syvää ystävyyttä.¹³⁹ Näin ollen ei ollut tavatonta, että prostituoitujen puhuivat oikeudessa toisistaan epäedullisesti. Kova elämä oli opettanut huolehtimaan omista eduista.

Wilhelmiina Rissasen paritusoikeudenkäynnin yhteydessä ”*langennut nainen*” Miina Pelkonen kertoi nähneensä ”*erään herrasmiehen lihallisessa yhteydessä Maria Korhosen kanssa, Wilhelmiina Rissasen asunnossa, jossa Maria Korhonen silloin oleskeli ja samalla erään toisen herrasäätöön kuuluvan henkilön makaavan Rissasen vieressä samassa huoneessa.*”¹⁴⁰ Tässä tapauksessa toisen prostituoitujen haureellisen teon paljastaminen ei ollut prostituoitujen kannalta tuhoisaa, koska hän ei ollut oikeudenkäynnissä syytettynä, vaan hänen parittajansa Wilhelmiina Rissanen. Oikeus piti olennaisempaan parittajan rankaisemista kuin prostituoitujen kiinnisaamista ja tuomitsemista.

Anne M. Butlerin tutkimus tukee omaa tutkimustulostani prostituoitujen huonoista keskinäisistä suhteista. Butler osoittaa, että henkinen kiusaaminen ja riidat leimasivat prostituoitujen keskinäisiä välejä. Prostituoitujen saattoivat olla arvaamattomia ja purkaa raivoaan toisiinsa etenkin alkoholin vaikutuksen alaisena. Väkivaltainen käytös ja karkea kielenkäyttö kertoivat siitä, kuinka prostituoitujen kohtelivat toisiaan. Sanallisilla ja fyysisillä hyökkäyksillä prostituoitujen ilmaisivat turhautuneisuutta, vihaa ja vastenmielisyyttä sekä toisiaan että itseään kohtaan.¹⁴¹

---

¹³⁹ Butler 1987, 41 – 42, 151.

¹⁴⁰ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasianpöytäkirjat II osasto vuonna 1880. JoMA.

¹⁴¹ Butler 1987, 42 – 43.

6. ILMIOITÄ PROSTITUUTION YMPÄRILLÄ

6.1. Ajurit ja asiakkaat — olennainen osa prostituutiokulttuuria

Vuonna 1887 ajuri David Laitinen ja kuusi ajurirengiä kertoivat raastuvanoikeudessa kyydinneensä herrasmiehiä Kalle Asikaisen huvilalle. Asikainen oli kehottanut ajureita tuomaan luoksensa ”*varakkaita herroja*”, sillä hänellä olisi heille tyttöjä tarjolla. Ajurit toimittivatkin asiakkaita Asikaisen luo. Etenkin maaliskuun markkinaviikolla ajureilla oli useita herrasmiehiä kyydittävänä Asikaisen huvilalle. Oikeudessa ajurit kertoivat useiden asiakkaiden tosin pitäneen paikkaa kalliina, sillä Asikainen vaati herroilta etukäteismaksuna viisi markkaa ”*sänkyhyiriä*”.¹⁴²

Kolme vuotta myöhemmin, vuonna 1890, ajuri Otto Turpeinen todisti oikeudessa kyydinneensä maanmittausauskultantti Hjelm von Wrightin Seurahuoneelta Kauhasten talolle, jossa prostituoitu Karoliina Friman asui. Von Wright lähetti ajuri Turpeisen koputtamaan ovelle päästökseen sisään. Ajuri toimi kuten pyydettiin, ja asiakas jäi prostituoidun luo. Ajurin oli määrä noutaa asiakas seuraavana aamuna, mutta tullessaan paikalle seuraavana aamuna kello yhdeksän Wright kertoi jäävänsä vielä Frimanin luokse. Vaivanpalkaksi turhasta ajosta ajuri sai kaksi markkaa 50 penniä. Kello yhdentoista aikaan samana aamupäivänä haettiin ajuri taas Kauhasten talolle, ja von Wright kyyditti itsensä takaisin Seurahuoneelle ja jatkoi juhlintaa. Maanmittausauskultantti von Wright ei ollut ainoa Turpeisen ja Frimanin yhteisistä asiakkaista, sillä Otto Turpeinen kertoi kyydinneensä muitakin herroja Frimanin luo Kauhasten talolle. Välillä hän nouti Karoliina Frimanin ajelulle herrojen kanssa.¹⁴³

Parittajien ja prostituoitujen ohella asiakkaita kyydinneet ajurit hyötyivät taloudellisesti prostituutiosta. Kuljettaessaan asiakkaita prostituoitujen luokse heistä tuli yksi prostituutiokulttuurin toimija- ja hyötyjäryhmä. Parittajat ja prostituoidut ilmoittivat ajureille, että heidän luotaan löytyi naisenkipeille ja varakkaille herroille naisseuraa. Asiakkaat tiedustelivatkin ajureilta

¹⁴² Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 4.4.1887. JoMA.

¹⁴³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 3.2.1890. JoMA.

usein ”tyttöpaikkoja”, ja ajurit kuljettivat asiakkaita taloihin, joissa yleisiä naisia tiedettiin asuvan.¹⁴⁴

Ajurit olivat usein todistajina paritusoikeudenkäynneissä. Useissa tapauksissa ajuri kuljetti asiakkaan tyttöpaikkaan ja kävi etukäteen tiedustelemassa ovelta, olisiko prostituoituja saatavana. Monta kertaa ajurit odottivat poistumatta, kun asiakas vieraili prostituoidun luona. Joskus ajuri oli osallinen prostituutioon siinä määrin, että antoi prostituoidun ja asiakkaan toimittaa kauppansa kulkuneuvossaan.¹⁴⁵ Tässä tapauksessa ajuria voitaisiin pitää jopa syyllisenä paritukseen. Yhtäkään ajuria ei kuitenkaan syytetty tai tuomittu parituksesta Kuopion raastuvanoikeudessa tarkasteluajanjakson aikana.

Ilkka Nummela mukaan Kuopion henkilöliikenteessä ajureita liikennöi vuosina 1880 – 1884 seitsemän ja vuosien 1885 – 1889 aikana jo 27. Vuosina 1890 – 1894 elinkeinokseen ajurin-toimen ilmoitti yhteensä 25 henkilöä. Ajuri hankittiin tavallisesti siten, että kyytiä tarvitseva lähetti jonkun palvelusväestä noutamaan ajuria. Vuonna 1886 Kuopion kaupungin Seurahuone ilmoitti lehdessä tilaavansa vakituksille asiakkailleen kyydin kymmenen pennin kertamaksusta.¹⁴⁶ Näitä Seurahuoneen vakituksia asiakkaita lienee kuljetettu silloin tällöin ravintolaillan päätteeksi tyttöpaikkoihin.

Prostituoidun asiakkuutta on pidetty salailtavana ja hävettävänä, eikä sitä yleensä ole haluttu paljastaa vapaaehtoisesti ympäröivälle yhteisölle. Ainoastaan erityiset juhla-ajat, kuten markkinat, ovat olleet poikkeuksellisia, ja prostituoidun kanssa on saatettu näyttäytyä julkisesti. Oikeudenkäynneissä miehet ovat vedonneet alkoholin aiheuttamaan muistinmenetykseen välttyäkseen prostituutiosuhteen paljastumiselta.¹⁴⁷ Prostituoitujen asiakkaat vilahtelevat todistajien lausunnoissa, mutta harvemmin heidät mainitaan tarkasti nimeltä. Useissa todistajanlausunnoissa asiakkaasta puhutaan termillä *tuntematon herrasmies*. Olivatko asiakkaat todella tuntemattomia vai olivatko he päinvastoin juuri niin tunnettuja, että heidän nimiään ei tohdittu lausua julkisesti raastuvanoikeudessa?

Oikeudenkäynneissä todistaneet ajurit kertoivat kyydinneensä prostituoitujen luokse varakkaita herrasmiehiä. Voi olla, että tuohon aikaan nimitystä herrasmies käytettiin ylipäätään prosti-

¹⁴⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I ja II osasto 1880 – 1894. JoMA.

¹⁴⁵ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I ja II osasto, ks. esim. II osasto, I osa, 2.3.1894. JoMA.

¹⁴⁶ Nummela 1989, 127 – 128.

¹⁴⁷ Häkkinen 1995, 73 – 74.

tuoitujen miesasiakkaista, mutta todennäköisempää on, että juuri nämä ajureiden kestikievarista tai Seurahuoneelta kyyditsemät miehet tosiaan olivat vakavaraisia, keski- tai yläluokkaisia herroja.¹⁴⁸ Tuskin irtolaisella tai työväenluokkaisella miehellä olisi ollut varaa nauttia ravintolaillasta ja sen jälkeen vielä ajella ajurin kyydissä tyttöpaikkoihin.

Toinen huomion arvoinen seikka on, että nämä ajureiden kyyditsemät miehet kyselivät nimenomaan tyttöpaikkoja eli jonkinlaisia bordelleja. Asiakkaina varakkaat herrasmiehet eivät tyytyneet katuprostituutioon, vaan halusivat jotain enemmän. He halusivat viettää intiimin hetken naisseuralaisensa kanssa utelioiden silmäparien ulottumattomissa. Näillä miehillä on täytynyt olla keskivertoa työläismiestä enemmän varallisuutta käytettävissään. Jo vertailu katu- ja bordelliprostituution hintojen välillä tukee tätä päätelmää. Kun Kalle Asikaisen huvilalla vuonna 1887 vierailleet herrasmiehet joutuivat maksamaan etukäteen viisi markkaa ”huoneenhyriä” parittajalle, maksettiin vuonna 1889 salavuoteudesta tuomitulle Kustaava Huopaiselle markka 35 penniä haureudesta kolmen sotilaan kanssa.¹⁴⁹

Kuopiolaisten prostituoitujen luona vieraili tarkasteluajanjakson aikana eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvia miehiä. Maksullisia naisia hyödynsivät esimerkiksi posteljooni, postikirjuri, puuseppä, työmies, nahkatehtaantyöntekijä, muurari, teurastaja, koneenkäyttävä, kirjuri, kultasepän poika ja kauppalpalvelija. Asiakkaiden joukossa esiintyi myös varuskunnan miehiä nimikkeillä asevelvollinen, aliupseeri, luutnantti sekä entinen aliupseeri. Asiakkuus ei rajoittunut ainoastaan työväestöön ja sotaväkeen, vaan ylempiä ryhmiä edustivat esimerkiksi opettaja ja maanmittausauskultantti.¹⁵⁰ Merkittävä osa ilmoitetuista asiakkaiden taustoista viittaa työläistaustaan. Todellista jakaumaa eri yhteiskuntaryhmien välillä on mahdotonta erotella, sillä herrassäätyyn kuuluvat miehet jäivät yleensä tuntemattomiksi.

Se, että herrasmiehet jäivät oikeudessa todistaneille ajureille usein ”tuntemattomiksi”, johtuu osittain siitä, että paljastamalla asiakkaan nimen ajurit olisivat mitä todennäköisimmin menettäneet vakituisen asiakkaansa. Vaikeneminen asiakkuuksien saloista on tuonut ajureille oman rahallisen lisänsä. Täysin mahdotonta ei liene sekään, että varakkaimmat asiakkaat vaimensivat ajurit ja muut mahdolliset todistajat lahjuksilla. Myös prostituoituidut ja parittajat vaikeivat mielellään asiakkaidensa nimistä, vaikka jotkut niitä mainitsivatkin oikeudessa. Sama

¹⁴⁸ Esim. Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 4.4.1887. JoMA.

¹⁴⁹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1887 ja 1889. JoMA.

¹⁵⁰ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

selitys kuin ajurien kohdalla, pätee myös prostituoitujen ja parittajien puhumattomuuteen. Tuomalla julki asiakkaan nimen olisi tulonlähde mitä ilmeisimmin tyrehtynyt. Todennäköisesti myös kaikki prostituutioon asiakkaan lisäksi liittyvät toimijat — prostituoitu, parittaja ja ajuri — tiesivät olevansa laittomilla teillä. Jos asiakkaat todella olivat ylempään luokkaan kuuluvia henkilöitä, on taloudellisen menetyksen lisäksi todistajien vaikenemisen syynä ollut varakkaan ja vaikutusvaltaisen vihollisen pelko.

6.2. Viinaa, naisia ja kadonneita kukkaroita

”Kukkaro oli hänellä ollut jossain lakkarissa ja muistaa niin kuin uneksineen että häntä maatessa käännettiin, mutta, kun oli paljon nauttinut väkijuomia, ei hän herännyt.”

Näin kertoi kangasalalainen koneenkäyttäjä August Jalava Kuopion raastuvanoikeudelle vuonna 1894. Hän oli herännyt kello neljän aikaan aamulla ja huomannut rahojensa kadonneen. Vielä edellisenä päivänä hänellä oli ollut kukkarossaan sadan ja 20 markan setelit. Jalava oli juopotellut pitkin päivää kuopiolaisen muurarin August Koistisen kanssa. Illan aikana Jalavalle tuli mieleen etsiä naisseuraa, jota hän löysinkin nopeasti ajurin avustuksella. Harjoitettuaan haureutta prostituoidun kanssa reessä Jalava seurasi naista tämän asunnolle, entiselle Mielikäisen talolle. Jalavan herättyä aamulla hänen setelinsä olivat kadonneet. Varkaudesta hän syytti yöllistä seuralaistaan, prostituoitu Riitta Piristä.¹⁵¹

Kuopiossa vierailut August Jalava ei ollut ainoa, jonka rahat hukkuivat kostean illan ja prostituutiosuhteen seurauksena. Samoin kävi aiemmin mainitulle Parikkalasta kotoisin olleelle maanmittausauskultantti Hjelm von Wrightille. Kaupungissa vierailulla ollut von Wright viihtyi useina öinä prostituoitu Karoliina Frimanin luona Seurahuoneella vietettyjen iltojen päätteeksi. Myös von Wrightiltä katosi kukkaro rahoineen.¹⁵² Yhteistä näille kahdelle tapaukselle on, että molemmat miehet olivat ulkopaikkakuntalaisia. Todennäköisesti moni kuopiolainen miesasiakas oli kokenut vastaavan kohtalon ja tullut ryöstetyksi hyödyntäessään prostituoidun palveluja. Pieni ja tiivis yhteisö, prostituutiosuhteeseen liittyvä salailu ja julkinen häpeä saat-

¹⁵¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat II osasto, osa I, 2.3.1894. JoMA.

¹⁵² Kuopion raastuvanoikeus varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1890. JoMA.

toivat estää asian eteenpäin viemisen ja syytteen nostamisen prostituoitua vastaan. Todennäköisempänä selityksenä voi pitää kuitenkin sitä, että prostituoitu ei olisi ryöstänyt tuttua vakioasiakastaan, joka takasi tytölle säännölliset tulot. Oletettavasti prostituoitu toivoi, että asiakas hyödyntäisi hänen palveluitaan jatkossakin. Ryöstön jälkeen se olisi ollut hyvin epätodennäköistä. Myös kiinnijäämisen riski tutun asiakkaan kohdalla olisi ollut huomattavasti suurempi.

Kuten molemmista esimerkkitapauksista ilmenee, alkoholi ja prostituutio liittyivät kiinteästi yhteen. Usein alkoholia nauttivat niin prostituoitu kuin asiakaskin. Miesten illat Seurahuoneella tai Kestikievarissa päättyivät usein tyttöpaikkaan, tai kadulta poimittiin kyytiin prostituoitu, jonka kanssa harjoitettiin haureutta satunnaisessa paikassa.¹⁵³ Alkoholi ja prostituoidun palvelut olivat osa juhlintaa, joka tuskin kuului miesten arkeen. Monelle prostituoidulle alkoholi taas oli mitä todennäköisimmin osa jokapäiväistä elämää ja yksi pakokeino arjen karusta todellisuudesta ja ammatin henkisestä raskaudesta.

Päihtymisen seurauksena miehet hukkasivat usein rahaa ja tavaroitaan. Alkoholi ja ryöstetyksi joutuminen eivät kuitenkaan olleet ainoita riskejä suhteessa prostituoidun kanssa. Prostitutiosuhde altisti asiakkaan myös fyysiselle väkivallalle sekä sukupuolitauditartunnalle. Fyysisten seurausten ohella asiakas saattoi menettää maineensa tai kiihkeä hetki prostituoidun kanssa saattoi johtaa avioeroon. Tosin avioero ei ollut tuohon aikaan tavallinen, sillä vuosina 1881 – 1914 eroon päätyi vuosittain noin 121 avioliittoa. Käytännössä vaimot joutuivat vain hiljaa hyväksymään miestensä suhteet prostituoitujen kanssa, sillä tapana ei ollut erota.¹⁵⁴ Kristillisen avioliittokäsityksen mukaisesti avioliitto solmittiin eliniäksi ja sitä ei voinut purkaa. Toki avioliiton purkaminen oli mahdollista aviorikoksen perusteella.¹⁵⁵ Julkinen häpeä pienessä yhteisössä oli todennäköisesti yksi liiton purkamista rajoittava tekijä. Huono avioliitto ja käytännössä olematon mahdollisuus avioeroon saattoivat olla syinä siihen, että useat miehet haiketuivat suhteeseen prostituoidun kanssa. Satunnaiset naissuhteet saattoivat olla myös pinttynyt tapa poikamiesvuosilta. Avioliitto oli syystä tai toisesta epätydyttävä eikä erota ei voinut. Läheisyydenkaipuu ja seksuaaliset halut oli tyydytettävä jollain muulla tavalla.

¹⁵³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1880 - 1894. JoMA.

¹⁵⁴ Häkkinen 1995, 104, 107.

¹⁵⁵ Räisänen 1995, 73.

Tätä näkemystä tukee myös se, että talonpoikaisyhteisössä avioliitto solmittiin pääasiassa taloudellista etua silmällä pitäen. Puolisoa valittaessa tulevan sulhasen tai morsiamen työkyky oli miellyttävää ulkomuotoa olennaisempi seikka. Ylemmissä yhteiskunnan ryhmissä taas maine ja varallisuus merkitsivät todellista rakkautta enemmän. Tunteilla ei ollut tuohon aikaan naimakaupoissa juuri sijaa.¹⁵⁶

6.3. Haureutta kasarmeilla ja kaduilla

”--Gustaawa Huopainen, Kuopion pitäjään Wehmasmäen kylästä, 27 päivänä wiime Tammikuuta kello yhdeksän ja kymmenen välillä edellä puolta päivää oli lumikentällä asevelvollisten kasarmin toisella puolella havaittu palkkaa vastaan yksi markka kolmekymmentäviisi penniä harjoittavan haureutta kolmen sotilaan kanssa--”¹⁵⁷

Kuopion kasarmi oli paikka, jossa koolla oli paljon nuoria miehiä vailla naisseuraa. Prostitutio on aina määräytynyt kysynnän mukaan, joten maksullisia naisia on ilmestynyt sinne, missä miehet ovat kokoontuneet yhteen.¹⁵⁸ Kuopiossa prostituutiota harjoitettiin kasarmilla, kaduilla, hautausmaalla, piharakennuksissa, saunatuvisissa, ladossa, reessä, metsässä ja prostituoitujen sekä parittajien asunnoissa (ks. Liite.). Varsinaisista bordelleista suurkaupungin tyyliin tuskin voidaan Kuopion osalta puhua, mutta Kalle Asikaisen tyttöpaikka sekä Henrik Pekkarisen isännöimä ”*Harmaa hovi*” lienevät olleet lähimpänä bordellikulttuuria. Pekkarisen hovissa maksua vastaan tarjottiin niin naisia kuin alkoholiakin.¹⁵⁹

Laajamittaisen bordellikulttuurin puuttuminen Kuopiosta johtunee osittain kaupungin väestörakenteesta. Vaikka yläluokka oli kaupungissa edustettuna, selkeästi suurimman ryhmän muodosti työväestö. Tälle yhteiskuntaryhmälle seksuaaliakti prostituoidun kanssa ei todennäköisesti vaatinut loisteliaita olosuhteita, ja tuskin siihen olisi ollut monella varaakaan. Työläis-taustaisen asiakkaan ja hänen sukunsa maine ei ehkä ollut yhtä tarkoin varjeltu kuin yläluok-

¹⁵⁶ Ylikangas 1961, 27 – 28.

¹⁵⁷ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 4.2.1889. JoMA.

¹⁵⁸ Butler 1987, 50.

¹⁵⁹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 4.4.1887 ja 24.11.1880. JoMA.

kaisen herrasmiehen. Toki maine oli tärkeä jokaisessa eri yhteiskuntaryhmässä, mutta viimeistään alkoholin vaikutus hälvensi useimmilta asiakkailta liiat estot. Tämä näkyi muun muassa juuri siten, että prostituutiota harjoitettiin mitä erilaisimmissa paikoissa.

Näkyvin prostituution muoto on katuprostituutio, jossa kauppa on julkista ja avointa tapahtumapaikkana toimii jokin yleinen paikka, kuten katu tai puisto. Katuprostituutiossa ratkaisi raha ja tapahtumaa leimasi hetkellisyys, sattuma ja tunteettomuus. Antti Häkkinen toteaa katuprostituution olleen Helsingissä yleensä naisten yksityistä liiketoimintaa. Järjestäytynyt paritus ei ulottunut kaupungin kaduille, vaan keskittyi bordelleihin.¹⁶⁰ Kuopion osalta tilanne oli vastaavanlainen, sillä poliisin poimimat katutyöt toimivat joko yksin tai yhdessä jonkun toisen prostituoidun kanssa.¹⁶¹

6.4. Markkinoiden siveettömät hovit

Vuonna 1887 hiukan alle 17-vuotias Josefiina Pesonen kertoi oikeudessa saapuneensa Joensuusta Kuopioon maaliskuun markkinoiden aikoihin. Pesonen ilmoitti tullessaan tapaamaan pataljoonassa palvelevaa serkkuaan ja etsivänsä kaupungista töitä. Kun töitä ei kuitenkaan löytynyt, tarjosi Joensuusta tuttu Kalle Asikainen hänelle asuinpaikkaa. Kävi ilmi, että Pesonen maksoi Asikaiselle huoneenvuokraa kahdeksan markkaa viikolta ja sen lisäksi jokaisesta miesvierasta erikseen ”sänkyhyiriä”.¹⁶² Sukulaispojan tapaaminen oli todennäköisesti ontuva peitetarina, sillä Pesonen saapui juuri markkina-aikaan kaupunkiin ja syyllistyi prostituutioon.

Parituksesta vuonna 1893 syytetyt Kustaa ja Anna Pohjolainen olivat varautuneet etukäteen talvimarkkinoihin vuokraamalla Siikalahdelta erillisen mökin kahdelle prostituoidulle ja heidän miesvierailleen. Miesvieraat viettivät markkinahumussa prostituoitujen kanssa ”*haurellista elämää*” kolmen vuorokauden ajan.¹⁶³ Kaupungin markkinapäivät olivat prostituoiduille ja parittajille otollista aikaa, sillä kaupunkilaisten lisäksi Kuopioon saapui markkinavieraita ja potentiaalisia asiakkaita lähipitäjistä. Prostituutiopalveluiden hyödyntäminen ajoittui tavalli-

¹⁶⁰ Häkkinen 1995, 25 – 26.

¹⁶¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

¹⁶² Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 4.4.1887. JoMA.

¹⁶³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 26.4.1893. JoMA.

sesti iltaan tai öiseen aikaan, jolloin asiakkaat hakeutuivat juhlinnan päätteeksi alkoholin vaikutuksen alaisina yleisten naisten seuraan.¹⁶⁴

Kuopiossa järjestettiin tutkimusajanjaksolla vuosittain yhdet varsinaiset markkinat, jotka pidettiin tammikuun lopussa. Näiden talvimarkkinoiden lisäksi lähes koko tarkasteluajanjakson ajan kaupungissa järjestettiin kahdet toripäivät, jotka sijoittuivat maaliskuulle ja syyskuulle.¹⁶⁵ Markkinat toivat vaihtelua ihmisten arkeen, mutta toisia markkina- ja toripäivien rauhatonmuus häiritsi, koska rikollisuus ja huono käytös yleistyivät. Tämän vuoksi oikeusraatimies Ivar Kyander ehdotti vuonna 1892, että toripäivät lakkautettaisiin kokonaan. Tukea ehdotukselleen hän sai käsi- ja tehdastyöläisiltä. Kaupunginvaltuutetut eivät suostuneet toripäivien lakkauttamiseen, joten osapuolten välisenä kompromissina syyskuun toripäivistä luovuttiin.¹⁶⁶ Valtiokalenterin mukaan ensimmäinen vuosi, jolloin syyskuun toripäiviä Kuopiossa ei enää pidetty, oli tutkimusajanjakson viimeinen vuosi¹⁶⁷. Oikeusraatimies tukijoineen ei ollut väärässä huolestuessaan markkina-aikojen levottomuuksista, sillä aineistosta käy ilmi, että markkina- ja toripäivien aikoihin Kuopion siveetön elämä lisääntyi. Prostituoituja saapui maalta kaupunkiin ja parittajat vuokrasivat tiloja juhlijoille. Parittajat tiedottivat ajureita hyvissä ajoin ennen markkinoita tyttöpaikoista, joihin vakavaraiset asiakkaat voisi kuljettaa.¹⁶⁸

6.5. Lähiympäristön reaktiot

”Oli myöhäinen yö, kun hän hiljaa aukaisi oven ja laski patruunin menemään. Ulkona pilkkoisten pimeätä; hän katsahti ovenraosta, kun patruuni laskeutui portaita alas. Silloin sujahti nurkan takaa äkkiä ihminen esiin, repäisi nuttunsa alta palavan lyhdyn, valaisi sillä patruunin kasvot ja räjähti nauruun.”¹⁶⁹

Minna Canth kuvaa novellissaan ”Lain mukaan” uteliaan naapurin reaktiota prostituutiosuhteen paljastumiseen. Köyhä perheenäiti ja työmiehenvaimo Maria on aiemmin päivällä aiheut-

¹⁶⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat esim. I osasto 24.11.1880. JoMA.

¹⁶⁵ Finlands Statskalender, Suomenmaan Waltio-Kalenteri 1880 – 1894.

¹⁶⁶ Nummela 1989, 100.

¹⁶⁷ Suomenmaan Waltio-Kalenteri 1894, 131.

¹⁶⁸ Esim. Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 4.4.1887 ja 21.1.1890. JoMA.

¹⁶⁹ Lain mukaan, 253.

tanut pahennusta esittelemällä uutta leninkikangastaan naapurilleen. Naapurin mukaan työmiehen vaimolla ei ole varaa koreilla hienoilla kankailla. Kateus ja viha saavat naapurin varuilleen ja tarkkailemaan Marian yöllistä vierasta. Naapurille paljastuu, että Maria on tienannut leninkikankaansa prostituutiolla.

Vaikka prostituutio ei ollut 1800-luvulla laillinen ja hyväksytyt elinkeino, saattoi prostituoitu elättää sillä itsensä ja joskus jopa rikastuakin. Kuten Canth tuo novellissaan esiin, ei prostituoitu voinut näyttää avoimesti varallisuuttaan ilman lähiympäristön paheksuntaa.¹⁷⁰ Paheksunnan syynä saattoi olla esimerkiksi kateus tai tiukka moraalit. Joka tapauksessa prostituutio vaikutti koko yhteisöön tavalla tai toisella, etenkin lähiympäristöön, kuten perheeseen ja naapureihin. Siveetöntä elämää todistivat useimmiten juuri naapurit, jotka kuuluivat epäilyttäviä ääniä tai näkivät humalaisia ihmisiä. Havaintojensa perusteella lähiympäristö teki omat johtopäätöksensä ja kertoi niistä usein myös oikeudessa.¹⁷¹

Naapurit olivat tavallisesti tietoisia, jos samassa paikassa asuneilla naisilla ei ollut rehellistä työtä. Oikeudessa todistajina kuullut naapurit kertoivat nähneensä humalaisia ihmisiä prostituoitujen asuntojen läheisyydessä sekä päivisin että öiseen aikaan. Todistajat olivat kuulleet ikkunoiden takaa ääniä ja päätelleet talossa vietettävän siveetöntä elämää. Joskus naapurit olivat nähneet jopa itse seksuaaliaktin.¹⁷²

Prostituutioon liittyvä levoton elämä häiritsi kuopiolaista Ahosen pariskuntaa siinä määrin, että oikeudessa työmiehen vaimo Stiina Ahonen kertoi talonsa vastapäisen kartanon olevan tunnettu ”*haureuden paikka*”. Eräänä yönä kesällä vuonna 1883 todistaja oli kertomansa mukaan nähnyt prostituoitun Serafia Taavitsaisen ja muurariksi nimitetyn miehen olevan ”*lihallisessa yhteydessä*”. Myös todistajan aviomies Julius Ahonen kertoi nähneensä useasti öisin ajurien ja vossikoiden seisautuvan syytetyn kartanon portille. Naapuri oli pannut myös merkille, että ”*samassa kartanossa oli useat kerrat asustellut irstaisia naisia*”.¹⁷³

Jossain tapauksissa prostituutio antoi naapureille aiheita valittaa. Vuonna 1891 oikeudessa syytettiin Kustaava Puumalaista parituksesta ja Olga Reilanderia haureudesta. Tällöin samassa talossa asunut Lovisa Pesonen kertoi valittaneensa ajureille, kun he noutivat tyttöjä ja toi-

¹⁷⁰ Häkkinen 1995, 158.

¹⁷¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

¹⁷² Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat 1880 – 1894. JoMA.

¹⁷³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1883. JoMA.

vat asiakkaita Puumalaisen asuntoon. Ajurit huomioivat naapurin valituksen siirtymällä takapihan puolelle. Liikennöintiä talon läheisyydessä naapurin huomautus ei kuitenkaan lopettanut.¹⁷⁴

Naapureiden valitukseen oli useita syitä. Läpi vuorokauden jatkuvan metelin lisäksi monet valittivat prostituutiosta myös siksi, että epämääräinen elämäntyöli häiriöineen alensi asuntojen arvoa. Jotkut taas saattoivat kadehtia parittajien suuria vuokratuloja. Häkkisen mukaan prostituoitu hyväksyttiin helpommin naapuriksi köyhälistön keskuudessa kuin varakkaampien työläisten ja säätyläisten asuinalueilla. Köyhät kykenivät helpommin samaistumaan prostitoidun heikkoon taloudelliseen asemaan ja selviytymiskeinoihin. Köyhien asuinalueilla prostituutio ei myöskään uhannut perheonnea, kuten varakkaammissa piireissä.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 20.4.1891. JoMA.

¹⁷⁵ Häkkinen 1995, 160 – 161.

7. VIRKAVALTA JA PROSTITUUTIO

7.1. Poliisi, maistraatti ja raastuvanoikeus

Kuopion kaupungin poliisipalvelijat Kalle Savolainen ja Israel Kekäläinen olivat nähneet kierroksillaan useasti humalaisia miehiä ja siveettömiä naisia Anna Sofia Nylundin asunnolla. He olivat tarkkailleet taloa ja nähneet, kuinka varsinaisesta asuinhuoneesta poikettiin pareittain pihalla sijaitsevaan ulkorakennukseen. Poliisit raportoivat Anna Nylundin paritusoikeudenkäynnin yhteydessä nähneensä Nylundin lähtevän nuoren miehen kanssa kohti ulkorakennusta, ja pian sen jälkeen tarkastusnaisiksi tunnetun Maria Lyytikäisen kulkevan vähäpukeisena perässä.¹⁷⁶ Tieto epämääräisistä taloista, joissa harjoitettiin siveettömyyksiä, kantautui usein virkavallan korviin. Poliisit tarkkailivat epäilyttäviä taloja nurkan takana hiiviskellen. Jos ketään ei saatu kiinni itse teosta, pyrittiin todisteita keräämään mahdollisimman paljon.

Rikoslaki oli viranomaisille yksi keino prostituution ja ennen kaikkea parituksen kontrollointiin. Lain toteutumista käytännössä valvoi poliisi. Margaretha Järvisen mukaan poliisin rooli sekä salaisen että julkisen prostituution vastaisessa taistelussa on ollut keskeinen.¹⁷⁷ Kuopion kaupungin vuodelta 1876 olevan poliisijärjestyksen mukaan kaupungissa oli oltava neljä poliisipalvelijaa. Näiden ohella poliisimiehiä tuli olla ”*tarpeellinen määrä*” sekä lisäksi kaksitoista palovartijaa.¹⁷⁸ Tarpeellinen määrä poliisimiehiä oli suhteellisen joustava käsite, sillä 1870-luvun lopussa poliisimiehiä ei ollut yhtään, ainoastaan järjestyksessä vaadittavat neljä poliisipalvelijaa¹⁷⁹. Varsinaisten poliisien eli poliisipalvelijoiden määrää nostettiin 1880-luvulla neljästä kahdeksaan¹⁸⁰. Ilmeisesti poliisipalvelijat toimittivat kaupungissa varsinaista poliisin virkaa, ja mahdolliset poliisimiehet toimivat heidän alaisuudessaan. Poliisipalvelijoiden lukumäärän kaksinkertaistamisen taustalla vaikuttanee kaupungin kasvanut väkiluku ja sen myötä lisääntyneet järjestyshäiriöt ja poliisin tehtävät.

¹⁷⁶ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 8.9.1880. JoMA.

¹⁷⁷ Järvinen 1987, 12.

¹⁷⁸ Kahra 1956, 10

¹⁷⁹ Nummela 1989, 283.

¹⁸⁰ Kahra 1956, 10.

Kuopion poliisin toimintaan ei oltu 1870- ja 1880-lukujen vaihteessa täysin tyytyväisiä, sillä poliisi sai osakseen moitteita huonosta järjestyksenpidosta. Kaupungin rikollisuuden nähtiin riistäytyneen käsistä. Rikollisuuden kasvu liittyy osittain voimakkaaseen väestönkasvuun. Tosin Ilkka Nummela toteaa, että harvalla paikkakunnalla tapahtui yhtä paljon rikoksia kuin Kuopiossa väkilukuun suhteutettuna. Erityisesti esiin nostettiin törkeät rikokset, etenkin Valkeisen rannan saunatuovissa harjoitettu haureus ja irstaus (ks. Liite).¹⁸¹ Voi olla, että aikakauden henkinen murros ja julkinen kaksinaismoraalin arvostelu näkyivät kaupungissa entistä aktiivisempänä puuttumisena siveysrikoksiin. Pian kaupunginvaltuuston esityksen ja maistraatin hyväksynnän seurauksena saunatuvat saivat purkutuomion¹⁸².

Henrik Pekkarisen isännöimä ”*Harmaa hovi*” oli poliisille entuudestaan tuttu ja todennäköisesti yksi näistä tuhoon tuomituista ja siveettömistä saunatuovista. Raastuvanoikeudessa luettiin syyte, jonka mukaan Pekkarinen ja Pekka Kähkönen olisivat jo vähintään kahdeksan vuoden ajan pitäneet saunatupaa, jossa tarjolla oli prostituoituja ja alkoholia.¹⁸³ Toinen pahamaineisista saunatuovista lienee ollut Aaro ja Anna Mömmön haureudenpesä¹⁸⁴. Valkeisen saunatuovan purkamisen jälkeen, Mömmöt siirtyivät kaupunkiin tontille numero 248. Tällöin rikoksen osallisina oli muun muassa pariskunnan poika sekä Aaron anoppi.¹⁸⁵ Mömmöt joutuivat teoistaan vastuuseen, kun raastuvanoikeus langetti heille tuomion maaliskuussa vuonna 1891. Ruumiinrangaistus ja kuritushuone pitivät Mömmöt poissa oikeudesta ainakin tutkimusajanjakson loppuun saakka.¹⁸⁶

Kuopion poliisi joutui joskus hyvin kyseenalaiseen maineeseen prostituutio- ja paritustapausten yhteydessä. Vuonna 1890 haureudesta syytetty Karoliina Friman kertoi oikeudessa poliisin toiminnasta epäsuotuisaan sävyyn:

”että poliisipalvelija Heikki Parviaisen 4.1.1890 käydessään Kauhasen talossa kirjoihin merkitsemässä siellä asuvia henkilöitä, oli Karoliina Frimanin tykönä sattunut olemaan kaksi herrasmiestä ja että Parviainen samalla oli uhoitellut viedä Frimanin passittomuudestaan kaupungin vankilaan; että Karoliina Friman tämän johdosta ja isäntäväkensä kehotuksesta, nämä kun ilmoittivat saatavan rauhassa asua, jos poliisille rahaa lahjoittaisi, oli talon

¹⁸¹ Nummela 1989, 283.

¹⁸² Nummela 1989, 283.

¹⁸³ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 24.11.1880 ja 28.2.1881. JoMA.

¹⁸⁴ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 26.4.1880 ja 30.5.1881. JoMA.

¹⁸⁵ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 1.11.1890. JoMA.

¹⁸⁶ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto 2.3.1891. JoMA.

*rappusilla kahden kesken Parviaisen kanssa ollessaan antanut Parviaiselle kaksi markkaa ja että Parviainen samalla oli Karoliina Frimanille lausunut hyvinkin törkeitä asioita ja esityksiä, joita Friman kuitenkin kieltäytyi nyt ilmaisemasta;*¹⁸⁷

Tämän tapauksen lisäksi Friman kertoi Parviaisen ottaneen häneltä toisenkin kerran rahaa antaen Frimanin jäädä kaupunkiin. Parviaisen kertomus vastasi vain osittain Karoliina Frimanin kuvailemia tapahtumia. Parviainen kertoi Frimanin kyllä useita kertoja tarjonneen hänelle lahjuksia, mutta kielsi vastaanottaneensa naiselta rahaa. Sen sijaan poliisipalvelija myönsi uteliaisuudesta maistelleensa ”vähäisen määrän” Karoliina Frimanin tarjoamaa viiniä. Lisäksi Parviainen korosti, että ”ei suinkaan seurustellakseen Frimanin kanssa hiukan siitä maistanut”. Heikki Parviaisen entistä epäilyttävämpään valoon saattoi poliisipalvelija Tuomas Tirkkosen kertomus siitä, että Friman oli tarjonnut myös hänelle viittä markkaa vapaudestaan, kun hän oli vienyt syytettyä poliisilaitokselle. Myös Friman myönsi lahjoneensa Tirkkosta, kuitenkin tuloksetta.¹⁸⁸

Ei voida varmaksi sanoa, oliko prostituoidun vai poliisipalvelija Parviaisen kertomus totta. Frimanin kertomusta puoltaa se, että epäilyttävästä elämäntyylistä huolimatta Parviainen oli antanut hänen jäädä kaupunkiin. Parviaisen uskottavuutta ei myöskään lisää se, että hän myönsi nauttineensa prostituoidun tarjoamaa alkoholia työaikanaan väkiluvun merkitsemistä toimittaessaan. Toisaalta rikoksensa myöntäneen prostituoidun sana tuskin painoi oikeudessa suhteessa poliisiin sanaan. Raastuvanoikeus piti poliisien kertomuksia uskottavampina, koska haureustuomion lisäksi Karoliina Friman tuomittiin maksamaan poliisipalvelija Heikki Parviaiselle 200 markkaa herjaamisesta.¹⁸⁹

Kuopion poliisi toimi maistraatin alaisuudessa ja kaupunginviskaalin ohjailemana.¹⁹⁰ Maistraatin tehtävänä oli toimeenpanoviranomaisten valvonta. Yksi maistraatin tärkeimmistä tehtävistä oli vastata kaupungin sisäisestä järjestyksestä, mikä näkyi erilaisina järjestyssääntöinä ja niiden noudattamisen valvontana. Tämän lisäksi maistraatin tehtävänä oli toimia kaupunginhallituksena. Maistraatin toimenkuvaan kuului esimerkiksi elinkeinoelämän valvonta ja elinkeinon harjoittamiseen vaadittavien lupien myöntäminen.

¹⁸⁷ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 21.1.1890. JoMA

¹⁸⁸ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 21.1.1890. JoMA

¹⁸⁹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisiasiainpöytäkirjat I osasto 17.3.1890. JoMA.

¹⁹⁰ Nummela 1989, 282 – 283.

Kuopiossa maistraattia ja raastuvanoikeutta ei erotettu toisistaan, vaan molemmat tahot toimivat pormestarin alaisuudessa. Raastuvanoikeus toimi valtion alaisuudessa siten, että se oli velvollinen raportoimaan toimistaan prokuraattorille sekä raastuvanoikeuden päätöksistä oli mahdollista valittaa Viipurin hovioikeuteen. Raastuvan oikeusasiat alkoivat ruuhkautua 1800-luvulla niin pahasti, että raastuvanoikeus päätettiin jakaa kahteen eri osastoon. Raastuvan toisen osaston johtoon palkattiin raatimies, kun taas ensimmäinen osasto jatkoi pormestarin johdolla.¹⁹¹ Syynä asioiden ruuhkautumiseen ja raastuvanoikeuden jakoon on todennäköisesti kaupungin väkiluvun kasvu ja lisääntynyt rikollisuus.

7.2. Syytteestä tuomiolle tai vapauteen

Vertailtaessa Kuopion raastuvanoikeudessa haureudesta, huoruudesta, salavuoteudesta ja parituksesta syytettyjen ja tuomittujen määriä voidaan huomata syytettyjen määrän olleen tuomitutuja huomattavasti suurempi.¹⁹² Heikki Ylikangas on tuomioita tarkastellessaan osoittanut, että rikollinen saattoi selvitä rikoksestaan ilman raskasta tuomiota välittämättä todisteista ja vakuuttamalla syyttömyyttään. Vuoden 1734 mukaisen prosessilain mukaan teosta voitiin tuomita ainoastaan tunnustuksen tai kahden jäävittömän silminnäkijätodistajan todistuksen perusteella. Rikoksen ilmiantajaa ei pidetty oikeudessa pätevänä todistajana¹⁹³. Silminnäkijöiden todistus katsottiin yhtä merkittäväksi näytöksi kuin rikollisen tunnustus. Törkeiden rikosten, kuten henkirikosten, osalta tämä menettely ei pätenyt.¹⁹⁴ Prostituoitujen salaisen ja piilottelun luonteen vuoksi jäävittömiä silminnäkijätodistajia saattoi olla usein vaikeaa löytää.

Mömmön pariskunta on yksi esimerkki siitä, kuinka riittävien todisteiden puuttuessa tuomiolta saattoi vältyä. Kun pariskunta tuomittiin vuonna 1881 luvattomasta oluen myynnistä, heitä oli syytetty myös parituksesta. Useat oikeudenkäynnin todistajat kertoivat nähneensä pariskunnan talossa haureellisia naisia ja kuulleen talosta ääniä, joista päätellen paikassa harjoitettiin prostituutiota. Lausuntojen mukaan paikalla oli ollut alastomia ja vähäpukeisia ihmisiä, ja miesten oli nähty vierailevan saunatuovalla yksi toisensa jälkeen. Vaikka todistaja Pauli Tu-

¹⁹¹ Nummela 1989, 272 – 276.

¹⁹² Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

¹⁹³ Nousiainen 1993, 255.

¹⁹⁴ Ylikangas 2003, 389 – 390.

runen kertoi oikeudessa, että Aaro Mömmö oli tarjonnut hänelle sänkyseuraa kahdella markalla, ei tämä todistus riittänyt paritustuomion langettamiseen. Kukaan todistajista ei ollut nähnyt varsinaista seksuaaliaktia, eivätkä syytetyt myöntäneet tehneensä syytteen mukaista rikosta. Päätöksessään raastuvanoikeus totesi Mömmöjen pitäneen Valkeisen rannalla saunatupaa, jossa oli harjoitettu siveettömyyttä ja haureutta. Tunnustuksen ja riittävien todistajalausuntojen puuttuessa rikosta ei voitu näyttää toteen, eikä syytettyjä voitu tällaisesta rikoksesta tuomita.¹⁹⁵ Vaikka Mömmöt mitä ilmeisimmin olivat syyllistyneet paritukseen, riittävien todisteiden puuttuessa he pelastivat itsensä kaakinpuulta ja kuritushuoneelta kieltämällä sitkeästi tekonsa.

Prosessilain edellyttämät jäävittömät todistajat veivät vuonna 1880 parituksesta syytetyn Henrik Pekkarisen kaltereiden taakse. Hänen kohtalokseen koituivat syytetyn luona asioineet miehet, jotka sinetöivät Pekkarisen paritustuomion. Syytetyn saunatuvalla vierailleista miehistä neljä kertoi harjoittaneensa seksiä prostituoidun kanssa.¹⁹⁶ Näiden miesten todistukset riittivät Pekkarisen tuomitsemiseen. On huomionarvoista, että asiakkaina olleet miehet eivät saaneet syytettä huoruudesta tai salavuoteudesta, vaikka se olisi ollut lain mukaan mahdollista. Tässä ajan kaksinaismoraali nostaa taas päätään. Miehelle avioliiton ulkopuoliset suhteet sekä ennen avioliittoa että myös sen aikana olivat luonnollisia, eivät suinkaan tuomittavia¹⁹⁷. Miesten seikkailuihin prostituoitujen kanssa ei puututtu, mutta sen sijaan parittaja haluttiin saada kiinni.

Kaikki Kuopion raastuvanoikeudessa parituksesta syytetyistä kiistivät sitkeästi syyllisyytensä. Salavuoteuden, haureuden ja huoruuden kohdalla tilanne oli toisin. Kuopion kaupungin poliisit olivat 3. elokuuta vuonna 1886 tavanneet Agata Maria Pohjolaisen harjoittamasta haureutta. Kun Agata oli aiemmin jäänyt kiinni samasta teosta, kuvernööri oli ensimmäisellä kerralla vapauttanut naisen ja antanut hänelle uuden mahdollisuuden kunnialliseen elämään. Varoituksesta huolimatta Pohjolainen jatkoi prostituutiota, ja hänet pidätettiin kahdeksas syyskuuta uudelleen salavuoteudesta. Oikeudessa Agata Pohjolainen myönsi syyllistyneensä salavuoteuteen. Viskaali Forelius kuitenkin totesi, että Pohjolainen ei ollut ”*vakituinen huorahuone-nainen*”. Oikeus tuomitsi Pohjolaisen ensikertalaisena salavuoteudesta yhdeksän markan ja 60

¹⁹⁵ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1880 – 1881. JoMA.

¹⁹⁶ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat I osasto vuonna 1880 – 1881. JoMA.

¹⁹⁷ Nieminen 1951, 90.

pennin sakkoihin.¹⁹⁸ Agata Maria Pohjolainen sai ensimmäisen pidätyksen jälkeen toisen mahdollisuuden kuvernöörin päästäessä hänet varoituksella. Valitettavasti Agata jätti kuitenkin tilaisuutensa käyttämättä.

7.3. Syytteet vuosina 1880 – 1894

Kuopion raastuvanoikeudessa luettiin vuosina 1880 – 1894 syytteitä parituksesta, haureudesta, huoruudesta tai salavuoteudesta yhteensä 65. Haurudesta, huoruudesta ja salavuoteudesta syytetyt on laskettu syytenimikkeiden vaihtelevuuden vuoksi kaikki samaan kategoriaan, vaikka kaikissa tapauksissa ei selvästi kyse ole prostituutiosta. Pelkkien syytteiden perusteella on mahdoton erottaa, mitkä tapaukset käsittelevät todella prostituutiota ja missä on taas kyse esimerkiksi kahden vapaan ihmisen esiaviollisesta seksistä.¹⁹⁹ Syytteiden ja tuomioiden vertailu ei ole tarkoituksenmukaista, koska joissain tapauksissa esimerkiksi toteennäytetty huoruussyyte on johtanut vain avioeroon²⁰⁰.

Tutkimusajanjaksolla Kuopion raastuvanoikeudessa syytteitä parituksesta, haureudesta, huoruudesta ja salavuoteudesta on luettu eniten vuonna 1890 (kaavio 6). Tällöin syytteitä on nostettu yhteensä 13. Vuosi 1892 on ainoa, jolloin edellä mainituista rikoksista syytettynä ei ole ollut ketään.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat II osasto 14.9.1886. JoMA.

¹⁹⁹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

²⁰⁰ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat II osasto 1885 – 1886. JoMA.

²⁰¹ Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

Kaavio 6.

Lähde: Kuopion raastuvanoikeuden varsinaisasiainpöytäkirjat vuosina 1880 – 1894. JoMA.

Huomion arvoista on, että syytteiden määrä on ajoittaisista laskuista huolimatta noussut aiempaa korkeammalle tasolle alkaen vuodesta 1887 ja pysynyt suhteellisen korkealla aina tutkimusjakson lopulle saakka. Tätä voisi selittää siten, että kaupungin viranomaiset ovat kiristäneet kontrollia. Aiemmin moitteita saanut poliisi on ehkä toiminut entistä aktiivisemmin siivettömyyden torjumiseksi. Poliisin toiminnan tehostaminen poliisipalvelijoiden määrän lisäämisellä 1880-luvulla on varmasti osaltaan edesauttanut rikosten julkituloa²⁰². Myös kaupunginviskaali on voinut tiukentaa otettaan ja nostaa entistä herkemmin syytteitä. Lisäksi on mahdollista, että prostituoitujen määrä kasvavassa kaupungissa on lisääntynyt tarkasteluajanjakson lopulla. Kuopio oli muuttumassa maalaiskaupungista moderniksi kaupungiksi.

Suhteutettaessa paritus-, haureus-, huoruus- ja salavuoteustapauksia kaupungin muihin rikoksiin samana ajankohtana voidaan vertailuun ottaa Ilkka Nummellan tarkastelu Kuopion rikollisuudesta vuosina 1880 – 1918. Nummellan mukaan rikosjuttujen määrä raastuvanoikeudessa nousi 1880-luvun alkupuolella, mutta alkoi laskea, kun alkoholipolitiikkaa kiristettiin. 1890-luvun alku taas näyttää tuoneen pientä nousua kaupungin yleiseen rikollisuuden kehityk-

²⁰² Kahra 1957, 10.

seen.²⁰³ Sama suuntaus näkyy paritus-, haureus-, huoruus- ja salavuoteustapauksissa, lukuun ottamatta vuotta 1892.

Kiristyneen alkoholipolitiikan vaikutus on mielenkiintoinen. Kun alkoholin anniskelua ja käyttöä kontrolloitiin tiukemmin, myös rikollisuus laski. Alkoholin ja prostituution tiiviin suhteen vuoksi alkoholipolitiikan kiristyminen selittäisi myös sitä, miksi prostituutioon lieveilmiöineen puututtiin Kuopiossa ehkä entistä herkemmin. Raastuvan ruuhkaisten syytevuosien jälkeen, vuonna 1892, yhtäkään syytettä parituksesta, haureudesta, huoruudesta tai salavuoteudesta ei nostettu. Syytteetöntä vuotta voisi selittää sillä, että kaupungin pahimmat rikolliset ovat olleet tuohon aikaan vankeudessa kärsimässä tuomioita aiemmista rikoksistaan. Toisaalta taas aiemmin kyseisiin rikoksiin syyllistyneet ovat voineet pelästyä kiristynyttä kontrollia ja ottaa opikseen rangaistuksistaan.

Virallisen kontrollin kiristymisen lisäksi paritus- ja prostituutiotapausten määrän nousua voi selittää naisliikkeen ja kaksinaismoraalin vastustuksen voimistumisella. Nämä 1880-luvun uudet tuulet ovat voineet lisätä kuopiolaisten aktiivisuutta siveysrikosten ilmiannossa ja viranomaisten painostuksessa. Ainakin kirjailija Minna Canthin siveellisyyksiasiaan kantaaottavia lehtikirjoituksia ja novelleja julkaistiin juuri samoihin aikoihin²⁰⁴. On todennäköistä, että kotikaupungin naisasianaisen ja kirjailijan äänellä oli vaikutusta siihen, että rikoksiin puututtiin entistä herkemmin.

---

²⁰³ Nummela 1989, 276.

²⁰⁴ Minna Canthin lehtikirjoitus ”Naiskysymyksestä vielä sananen” ilmestyi Valvojassa jo vuonna 1885, ja ”Siveellisyys-asia” julkaistiin samassa lehdessä vuonna 1887. Vuonna 1887 Canth julkaisi myös novellinsa Salakari.

8. KAKSINAISMORAALIN VASTUSTUS

8.1. Naisasialiike siveyden puolesta

Kulttuuriaikakauskirja Valvojassa vuonna 1887 ilmestynyt Minna Canthin kirjoitus ”Siveellisyys-asia” otti kantaa sekä siveellisyyteen että naiskysymykseen. Canth kommentoi kirjoituksessaan ruotsalaisen kirjailijan, herra Geijerstamin Helsingissä pitämää puhetta. Geijerstam puhui miehisestä näkökulmasta aikanaan päivän polttavasta aiheesta, siveellisyydestä. Hänen mukaansa naisten ei tulisi olla turhan jyrkkiä miesten puhtauden suhteen, koska miehillä luonnollisesti on vahva vietti. Canth vastustaa pääosin Geijerstamin näkemyksiä.²⁰⁵

*”Vastoin herra Geijerstamia luulemme, että juuri ehdoton siveellisyyden vaatimus on ainoa keino siveellisyyden harrastuksen menestymiseen, aivan samoin kuin ehdoton raittius on tehokkaammasti edistänyt raittiutta kuin kohtuuden ystäväin laimeat pyrinöt.”*²⁰⁶

Kirjoituksessaan Canth vaatii siveellisyyttä, mutta ei ota kantaa siihen tulisiko aviovaimojen tyydyttää tämä Geijerstamin mainitsema miehinen vietti vai pitäisikö miesten vain tukahduttaa seksuaaliset tarpeensa. On sanottu, että Canthin omassa avioliitossa erotiikka ei ollut myönteinen tekijä. Tämän seurauksena kirjailijan seksuaalinen tyydyttämättömyys kompensoituu hänen tuotannossaan, minkä on todettu näkyvän erityisesti hänen luomissaan eroottisissa naishahmoissa.²⁰⁷

Canth ei kirjoituksessaan hyökkää ainoastaan miehiä vastaan, vaan katsoo molempien sukupuolten moraalissa olevan vikaa. Naiset saavat Canthin mukaan olla kuitenkin kiitollisia miehille puhtauden vaatimuksista, sillä muuten naiset saattaisivat elää tätäkin siveettömämmin. Miesten eduksi Canth katsoo myös sen, että he ovat huolehtineet puolisoidensa, tyttäriensä ja siskojensa siveydestä. Canth syyttää naisia osaltaan siveettömyydestä. Hänen mukaansa nai-

²⁰⁵ ”Siveellisyys-asia” 113.

²⁰⁶ ”Siveellisyys-asia” 114 – 115.

²⁰⁷ Nieminen 1951, 133.

silla pitäisi olla enemmän tahdon lujutta. Naisetkin syyllistyneet siveettömään elämään, mutta aiemmin heidän ainoana puolustuksenaan on ollut se, että se ei ole itsetietoisesti tapahtunut.²⁰⁸ Ilmeisesti Canth olettaa naisten heränneen naisasialiikkeen nousun myötä itsetietoisuuteen.

Canth esittää jyrkkää kritiikkiä naisia kohtaan. Erityisesti hän kohdistaa kritiikkinsä ylemmän luokan naisia kohtaan, joihin hän myös itse kuuluu.

*”Olojen paranemista naiset myöskin itse estävät. Sillä heidän turhamaisuutensa, heidän ylellisyytensä elämäntavoissa ovat juuri n.s. sivistyneissä siinä määrässä suuret, ett’ei mies enää voi ajatellakaan avioliittoa ilman mahdottomia tuloja. Eivätkä heollenkaan pidä velvollisuutenaan itse puolestaan perheen toimeentuloa auttaa, ei säästävyyden eikä tuottavan työn kautta.”*²⁰⁹

Kirjailija toteaa suorasanaisesti, että myös naiset ovat itse syyllisiä epäarvoiseen asemaansa suhteessa miehiin. Kirjoituksessaan hän vetoaa naisiin, jotta he hylkäisivät naisiin yleisesti liitetyn piirteen, turhamaisuuden, ja kantaisivat oman kortensa kekoon. Ainoa suunta kohti parempaa yhteiskuntaa on Canthin mukaan naisten osallistuminen yhteiskunnalliseen elämään ja toimeentulon hankkimiseen. Ajatusta naisten osallistumisesta kodin ulkopuoliseen ansio-työhön voisi pitää melko radikaalina syntykontekstissaan.

Naisten itsenäisyyteen ja oikeuksiin hän katsoo kuuluvaksi myös vastuuta. Vaikka Canth kiittelee miehiä heidän naisiin kohdistuvista puhtauden vaatimuksistaan, hän ei näe naisia tahdottomina olentoina. Hänen mukaansa naiset voivat vaatia miehiltä täydellistä puhtautta ainoastaan silloin, jos he pystyvät täyttämään velvollisuutensa talouden hoidossa ja kodissa.²¹⁰ Vaikka Canthin kirjoitus vaikuttaa melko jyrkältä, on ”Siveellisyysasian” nähty olleen kirjailijan aiempaa maltillisempi kannanotto kyseiseen teemaan²¹¹. Kuten kirjoitukset osoittavat, siveellisyyskysymys oli yksi aikakauden polttavimmista aiheista. Canthin tuotanto kytkeytyy yhteen naisasialiikkeen moraalikäsitusten kanssa. Canth oli yksi — joskin kuuluva — äänitorvi suuren liikkeen joukossa.

²⁰⁸ ”Siveellisyys-asia” 116.

²⁰⁹ ”Siveellisyys-asia” 116.

²¹⁰ ”Siveellisyys-asia” 116.

²¹¹ Nieminen 1951, 143.

Canthin ajatukset olivat aikanaan hyvin edistyksellisiä, mutta eivät saaneet ymmärrettävästi suurta suosiota kaikissa piireissä. Canth itse oli poikkeus ja huolehti yksin perheestään ja liikeyrityksestä²¹², mutta yleisesti tuohon aikaan yläluokkaisen naisen elämään ei kuulunut kodin ulkopuolinen työ, ja kotitöitäkään hoidettiin harvoin ilman ulkopuolista apua. Kaikki kirjailijan tuttavatkaan eivät hyväksyneet Canthin ”epäkristillistä emansipatsionia”, vaan paheksuivat kirjailijan harjoittamaa epänaissellista kauppiaan ammattia²¹³. Canthin ajama emansipaatio näkyy suomalaisessa yhteiskunnassa nykypäivänäkin naisten korkeassa työllistymisessä moniin muihin maihin verrattuna.

Savolaisten naisten järjestäytyminen Kuopiossa alkoi ulkomaisten ja kotimaisten esikuvien mallin mukaisesti. Vuonna 1886 kaupunkiin perustettiin koko maan ensimmäinen Naisyhdistyksen haaraosasto. Minna Canth toimi paikallisen naisyhdistyksen sihteerinä vuosina 1886 – 1890. Paikallisen yhdistyksen ajamia asioita olivat lähinnä keittokoulu sekä naisten äänioikeuden vaatiminen. Lisäksi kuopiolainen naisyhdistys teki ennaltaehkäisevää työtä nuorten tyttöjen hyväksi. Vuonna 1889 naisyhdistys talletti 30 tytölle alkupääoman, jokaiselle kymmenen markkaa, paikalliseen pankkiin. Avustettavat tytöt olivat 8 – 12-vuotiaita. Tytöillä oli mahdollisuus lunastaa säästöt täytettyään 25 vuotta. Toiminnan tavoitteena oli säästää rahaa tyttöjen koulutusta varten ja opettaa heille käsityö- ja ammattitaitoa.²¹⁴ Paikallisen naisyhdistyksen toiminnan päämääränä oli varmasti pohjimmiltaan se, että tytöillä olisi aikuistumisen kynnyksellä ammatti sekä hiukan varallisuutta, jotta he pääsisivät elämän alkuun. Näin ollen heidän ei olisi pakko elättää itseään esimerkiksi prostituutiolla. Omatessaan ammattitaidon ja pienen rahasumman nuoret naiset eivät olisi myöskään niin riippuvaisia miehistä, jotka perinteisesti tuohon aikaan olivat naisten pääasiallisia elättäjiä.

Seksuaalisuus oli ollut vaiettu aihe julkisuudessa 1800-luvun alussa, mutta tilanne muuttui merkittävästi vuosisadan lopulla, kun 1880-luvulla avioliitto-oppaiden lisäksi alkoi ilmestyä siveydestä ja siveettömyydestä kertovia teoksia. Näissä teksteissä hyökättiin ennen kaikkea ohjesääntöistä prostituutiota ja siihen kytkeytyvää kaksinaismoraalia vastaan.²¹⁵ Koettiin epäoikeudenmukaiseksi, että osa naisista joutui elämään kurjuudessa miesten seksuaalisten halujen tyydyttämiseksi²¹⁶. Pirjo Markkolan mukaan siveellisyyttä ja siveettömyyttä koskevat

²¹² Nieminen 1990, 49.

²¹³ Frenckell-Thesleff 1944, 89.

²¹⁴ Halila 1975, 371 – 372, 379.

²¹⁵ Markkola 2002, 165.

²¹⁶ Nieminen 1951, 118.

keskustelut tähtäsivät muutokseen eli moraalireformiin²¹⁷, jonka puolesta naisasialiike toimi aktiivisesti. Moraalireformi kannatti sukupuolten välistä tasa-arvoa. Sen kantavana ajatuksena oli ennen kaikkea vaatimus sukupuolten välisestä siveellisestä tasa-arvosta. Tasa-arvon puute nähtiin ongelmallisimmaksi juuri naisten kannalta, sillä sen katsottiin loukkaavan heidän oikeuksiaan.²¹⁸

Esikuvana suomalaisille moraalireformisteille oli kansainvälinen federaatio, joka perustettiin Josephine Butlerin johdolla Englannissa vuonna 1875. Federaatio pyrki levittämään yleistä prostituution vastaista mielipidettä. Sen lopullisena päämääränä oli lakkauttaa ohjesääntöinen prostituutio kokonaan.²¹⁹ Kotimainen vastine, Suomen Siveellisyysseura eli ”*Suomalainen federationsi*”, sai alkunsa vuonna 1880. Yksi perustajajäsenistä oli Constance Ekelund. Hän perehtyi siveellisyyskysymykseen vieraillessaan Kööpenhaminassa ja Tukholmassa vuonna 1878. Matkansa seurauksena Ekelund kirjoitti artikkelin *Helsingfors Dagbladiin*, jossa hän esitteli kansainvälisen mallin ohjesääntöisen prostituution vastaisesta toiminnasta. Artikkelissaan hän ehdotti, että Suomessakin puututtaisiin tähän epäkohtaan.²²⁰

Federaation ohella myös Suomen Naisyhdistys ja Unioni esittivät näkyvästi kantansa sukupuolimoraaliin 1800- ja 1900-lukujen taitteessa.²²¹ Suomen Naisyhdistys edesauttoi federaation pyrkimyksiä esittämällä tukensa jopa virallisessa ohjelmassaan.²²² Federaatio ei hyväksynyt valtion roolia naisten oikeuksia polkevan prostituution sääntelijänä. Se katsoi järjestelmän ennemmin lisäävän prostituutiota kuin vähentävän sitä. Liikkeen kannattajat perustelivat näkemystensä toteamalla ohjesääntöisyyden olevan tehoton, siveetön ja epäoikeudenmukainen naisten ja miesten erilaisen kohtelun vuoksi. Federaatio perusteli ohjesääntöisyyden vastustamista julkaisussaan myös sillä, että jopa langennut nainen oli luontaisesti kaino, mutta pakolliset sukupuolitauditarkastukset tappoivat tämän kainouden. Federaation toiminnan päätavoitteeksi nousi kaksinaismoraalin vastustaminen. Esiin nostettiin muun muassa miesten siveellisyysrikkokset, jotka yleensä sivuutettiin huomion kohdistuessa naisiin.²²³

²¹⁷ Moraalilla Markkola tarkoittaa tässä sitä, mitä yhteisössä pidetään siveellisesti oikeina tai väärinä.

²¹⁸ Markkola 2002, 331.

²¹⁹ Rajainen 1973, 11.

²²⁰ Markkola 2002, 166; Rajainen 1973, 31.

²²¹ Rajainen 1973, 26.

²²² Rajainen 1973, 31.

²²³ Markkola 2002, 172 – 173, 331.

Ohjesääntöistä järjestelmää nousi vastustamaan voimakas yhteiskunnallinen liike, jonka toiminta sai aikaan lukuisia aiheeseen liittyviä artikkeleita ja kirjasia. Asia koettiin niin suureksi ongelmaksi, että siitä keskusteltiin lähes jokaisilla valtiopäivillä.²²⁴ Suomen Naisyhdistyksen kokouksessa vuonna 1887 päätettiin toimintamuodoista, joilla pyrittiin ohjesääntöisyyden lakkauttamiseen. Tavoitteen saavuttamiseksi vedottiin ylimpään lainvalvojaan, prokuraattoriin sekä yksityisiin valtiopäivämiehiin.²²⁵

Vetoomuksissa vaadittiin muutosta tilanteeseen, jossa laki kielsi prostituution, mutta samalla käytännössä salli sen harjoittamisen luvanvaraisesti. Vetoaminen prokuraattoriin ei tuottanut toivottuja tuloksia, sillä ylimmän oikeudenvälvojan mukaan ohjesääntöinen tarkastustoiminta oli ainoa keino estää sukupuolitautilien leviämistä.²²⁶ Naisyhdistyksen asettama siveellisyystoimikunta ei lannistunut tästä vastoinkäymisestä, vaan laati joukkoanomuksen kansalaisille ja valmisteli säädyille jätettäviä anomuksia ohjesääntöisyyden lakkauttamiseksi. Joukkoanomuksen allekirjoitti yhteensä 5 782 yksityishenkilöä. Naisia allekirjoittaneista oli 3 037 ja miehiä 2 745. Säädyistä anomukset ohjesääntöisyyden lakkauttamiseksi jättivät pappis-, aate- ja talonpoikaissäätöjen edustajat. Säätöjen anomukset siirtyivät lakivaliokuntaan, jossa nähtiin parhaaksi kuulla asiassa Suomen Lääkäriseuraa. Lääkäriseuran näkemys ei kuitenkaan ollut federaation tavoitteiden mukainen, sillä sen mielestä olisi järjetöntä lakkauttaa järjestelmä, jolla parhaiten voitiin estää sukupuolitautilien leviämistä. Vaikka Lääkäriseura ei puoltanutkaan ohjesääntöisyyden lakkauttamista, suurin osa lakivaliokunnan jäsenistä myönsi riskiriidan rikoslainpykälien ja ohjesääntöisen järjestelmän välillä.²²⁷

Prostituution vastustajat kokivat vastarintaa, mutta täysin turhaa Naisyhdistyksen asettaman siveellisyystoimikunnan työ ei kuitenkaan ollut. Kritiikki johti siihen, että vuonna 1888 perustettiin prostituutiokomitea pohtimaan ratkaisua prostituutiokysymykseen²²⁸. Vuoden 1888 valtiopäivillä asia ei edennyt sen pidemmälle, mutta sama keskustelu jatkui tulevilla valtiopäivillä. Pääosin juuri voimakkaan vastustuksen seurauksena komitea tuli siihen tulokseen, että ohjesääntöinen järjestelmä lakkautetaan ja sukupuolitauteja vastaan taistellaan muilla

---

²²⁴ Häkkinen 1995, 17.

²²⁵ Rajainen 1973, 128.

²²⁶ Nygård 1998, 54; Rajainen 1973, 127, 129.

²²⁷ Rajainen 1973, 129 – 132.

²²⁸ Järvinen 1990, 71.

keinoilla. Asetus ohjesääntöisen prostituution lakkauttamisesta annettiin 16.5.1907, mutta se tuli lopullisesti voimaan vasta 1.6.1908.²²⁹

Ohjesääntöisyyttä vastustaneen federaation taustavaikuttajana voi nähdä laajemmin tarkasteltuna 1880-luvun aatteisiin liittyvän humanismin ja siihen kytkeytyvän ihmis-, kulttuuri- ja edistysoptimismin. Tämän mukaan yksilön vapautetut voimat toivat kaikille suotuisimmat olosuhteet ja onnen.²³⁰ Olihan naisliike syyttänyt tarkastusjärjestelmää juuri prostituoitujen persoonallisuuden riistämistä ja prostituution lisäämisestä²³¹. Todennäköisesti ajateltiin, että prostituoitujen kontrollin heltyessä naiset aloittaisivat elämänsä puhtaalta pöydältä. Näin ei kuitenkaan tapahtunut automaattisesti, vaan lähinnä prostituoitujen kontrolli siirtyi poliisilta terveystoimikunnille²³².

8.2. Miksi yläluokka kiinnostui prostituutiokysymyksestä?

Vaikka keskustelu seksuaalisuudesta ja prostituutiokysymyksestä nousi julkisuuteen 1800-luvun lopulla, yläluokan kiinnostus siveellisyydskysymykseen heräsi todennäköisimmin näkyvän prostituution sekä siihen kiinteästi liittyvän ongelman, sukupuolitautilaisten kasvun seurauksena²³³. Sukupuolitaudit eivät katsoneet yhteiskuntaluokkaan, vaan levisivät prostituutiopalveluiden kautta kaikkiin yhteiskuntaluokkiin.

Sukupuolitautilaisten runsaudesta viestii se, että sukupuolitautilaisten määrä oli 1800-luvulla niin paljon, että sairaalat ja hoitolaitokset kuormittuivat. Tautitapausten määrä vaihteli eri vuosikymmeninä. Lääkintölaitoksen tilasto osoittaa, että vuonna 1831 sukupuolitautilaisten määrä oli 1 073, kun vuonna 1848 lukumäärä oli noussut jo 2 576 potilaaseen. Potilaiden määrät vaihtelivat edelleen tulevina vuosina, sillä vuonna 1876 potilaita oli noin viisituhatta, kun taas vuonna 1883 lukumäärä oli noussut reiluun 5 600 potilaaseen. Vuonna 1892 sukupuolitautilaisten huippuvuodet oli selätetty, sillä määrä oli laskenut 4 700 potilaaseen.²³⁴

²²⁹ Silfverberg 1992, 9; Markkola 2002, 178; Rajainen 1973, 153.

²³⁰ Nieminen 1951, 19 – 20.

²³¹ Markkola 2002, 173.

²³² Rajainen 1973, 154.

²³³ Markkola 2002, 167 – 168; Nygård 1998, 72.

²³⁴ Nygård 1998, 71 – 71.

Kuopion lääninsairaalassa hoidettiin kaupungin ja lähiseudun sukupuolitauteihin sairastuneita. Marjo Poutasen tarkastelu lääninsairaalan kuppapotilaiden määristä vuosina 1886 – 1916 osoittaa, että tutkimusajanjakson aikana eniten potilaita sairaalan osastoilla oli vuosina 1887 ja 1889. Tarkasteluajanjakson päättyessä vuonna 1894 potilasmäärät olivat taas nousussa.²³⁵ Suhteutettuna nämä tulokset raastuvanoikeuden paritus-, haureus-, huoruus- ja salavuoteus-syytteisiin voidaan todeta, että vuodesta 1887 kohti tutkimusajanjakson päättymistä sekä syytteet että kuppatauditapaukset olivat nousussa. Poutasen tutkimustulos hoidettavien potilaiden sukupuolijakaumasta on kiinnostava: osaston potilaista naisia oli vain kolmasosa.²³⁶ Tämä osoittaa sen, että miesten on täytynyt saada tartuntansa osittain samoilta henkilöiltä, joita todennäköisesti ovat olleet kaupungin prostituoidut. Canthin vuonna 1887 julkaisemat kirjoitukset aviomoraalin puolesta ilmestyivät kuopiolaisten luettavaksi siis juuri oikeaan aikaan²³⁷.

Sukupuolitautilien leviäminen oli yksi syy sivistyneistön kiinnostukseen prostituutiokysymystä kohtaan. Vaikka yläluokkaiset naiset eivät 1800-luvulla juuri seurustelleet alempien sosiaalisten ryhmien naisten kanssa, moraalireformi kuitenkin edellytti yläluokkaan kuuluvien rouvien ja neitien työskentelevän langenneiden naisten auttamiseksi. Se myös velvoitti yläluokkaisia naisia pitämään prostituoituja tasa-arvoisina ”*sisarina*”. Pirjo Markkola toteaa moraalireformin yhdistäneen naiseutta, sillä yläluokkaisten ja työväenluokkaisten naisten sisaruus vahvisti entisestään sukupuolten välistä jakoa. Todellisuudessa yläluokkaisten ja langenneiden naisten välillä vallitsi syvä kiulu, vaikka auttajat parhaansa mukaan halusivatkin ymmärtää langenneiden naisten vaikeita elinoloja ja kokemuksia.²³⁸

Sivistyneistön oli ohjesääntöisyyden päätyttyä ratkaistava, miten prostituoidut sopeutetaan yhteiskuntaan ja kuinka ajautumista prostituutioon voitaisiin ennalta ehkäistä²³⁹. Yksi keino prostituoitujen auttamiseen olivat langenneille naisille perustetut erityiset turvakodit. Kotien perustaminen voidaan ymmärtää osaksi 1800-luvun lopulla alkunsa saanutta toimintaa, jossa uskonnollisin argumentein pyrittiin korjaamaan yhteiskunnan epäkohtia. Ensimmäinen langenneiden naisten turvakoti avattiin Helsingissä Emma Mäkisen johdolla vuonna 1879. Toi-

---

²³⁵ Poutanen 2005, 33.

²³⁶ Poutanen 2005, 34.

²³⁷ ”Siveellisyysasia” 114 – 115 ja ”Salakari”.

²³⁸ Markkola 2002, 297, 312.

²³⁹ Rajainen 1973, 157.

vottiin, että turvakotitoiminnan kautta langenneet naiset saivat kristillisen herätyksen.²⁴⁰ Turvakoteja arvosteltiin siitä, että prostituoidut palasivat usein kaikesta huolimatta vanhaan ammattiinsa²⁴¹. Useissa tapauksissa turvakoti ei pelastanutkaan prostituoitua kokonaan. Monet naisista hakeutuivat turvakoteihin vain tilapäiseen suojaan, eivätkä näin ollen täyttäneet varsinaista turvakodin asettamaa päämäärää eli pysyvää parannusta.²⁴² Turvakotien tavoite ei ollut realistinen, joten asiakkaat tuottivat useimmiten pettymyksen auttajilleen²⁴³.

8.3. Naiskirjailijat ja siveellisyyskysymys

Minna Canth ei ollut maamme ensimmäinen naiskirjailija, joka tarttui siveellisyyskysymykseen. Ruotsinkielinen Fredrika Runeberg oli 1850 – ja 1860-luvulla ensimmäisiä kirjailijoi-
tamme, jotka sivusivat tuotannossaan miehen ja naisen tunne-elämän eroja ja siveellisyyskysymystä.²⁴⁴ 1880-luvulta alkaen kaksinaismoraalin vastustus alkoi näkyä laajemmin kotimaisessa kaunokirjallisuudessa. Yksi norjalaisen kirjailijan Henrik Ibsenin innoittama kaksinaismoraalin vastustaja oli Hanna Ongelin. Ongelin julkaisi vuonna 1881 ”Fordom och nu” -kertomuksia, joissa hän käsittelee kasvatuksellisia eroja sukupuolten välillä sekä avioliiton ulkopuolista suhdetta. Siveellisyyskysymyksestä kirjoittivat myös Aleksandra Gripenberg ja Adelaide Ehrnrooth. Ongelinin, Gripenbergin ja Ehrnroothin ihannoima naishahmo ei huolinnut aviomiehekseen miestä, jolla oli tahrattu menneisyys. Teosten päähenkilöinä toistui itseenäinen ja voimakas nainen.²⁴⁵

Kaksinaismoraalin vastustus levisi ruotsinkielisestä kirjallisuudesta myös suomenkieliseen kirjallisuuteen. Suomenkielisessä kirjallisuudessa kaksinaismoraalin näkyvimmäksi vastustajaksi 1880-luvulla nousi Minna Canth. Radikaali Canth näki asiakseen puolustaa sorrettuja naisia. Tähän ryhmään kuuluivat hänen mukaansa etenkin prostituoidut, joiden elannon edellytyksenä oli miesten siveetön elämä.²⁴⁶ Pohjoismaisten esikuviansa, kuten Ibsenin, tavoin

²⁴⁰ Rajainen 1973, 158; Markkola 2002, 212.

²⁴¹ Häkkinen 1995, 202.

²⁴² Markkola 2002, 314.

²⁴³ Häkkinen 1995, 204.

²⁴⁴ Rajainen 1973, 19 – 20.

²⁴⁵ Rajainen 1973, 20 – 21.

²⁴⁶ Nieminen 1951, 131 – 133.

Minna Canth työskenteli itsenäisenä toimittajana ja kirjoitti emansipaatiosta innokkaasti. Hän pyrki myös edistämään tyttöjen korkeakouluun johtavien opintojen perustamista ja kannatti uskonnonvapautta.²⁴⁷

Uransa Canth aloitti kirjoittamalla novelleja lehtiin. Canth oli käsitellyt yhteiskunnallisia epäkohtia jo aiemmin lehtikirjoituksissaan, mutta Kuopiossa asuessaan hän perehtyi aiheeseen entistä innokkaammin. Vuonna 1885 ilmestyneessä näytelmässään *Työmiehen vaimo* Canth halusi korostaa naisen heikkoa yhteiskunnallista asemaa. Yhteiskuntakritiikki jatkui vuonna 1888 valmistuneessa näytelmässä *Kovan onnen lapsia*, josta yhteiskunnan ylimmät luokat tulistuvat siinä määrin, että näytelmän esittäminen päättyi ensi-iltaan. Näytelmässä Canth nosti esiin työväen huonon aseman ja pienet palkat. Myös novellit ”Köyhää kansaa” (1886) ja ”Kauppa-Lopo” (1889) herättivät paheksuntaa yläluokan piirissä. Canth ei kuvannut tuotannossaan ainoastaan köyhän kansan elämää, vaan käsitteli myös yläluokkaisen naisen asemaa, esimerkiksi vuonna 1886 ilmestyneessä teoksessaan *Hanna*. Kuten teosten aiheet paljastavat, realismi ja naturalismi näkyivät kuopiolaisen kirjailijan tuotannossa vahvasti.²⁴⁸

Minna Canthin novelli ”Salakari” vuodelta 1887 puolustaa kiihkeästi aviomoraalia ja moraalialia yleensäkin. Nämä teemat herättivät aikanaan paljon keskustelua kirjallisissa piireissä.²⁴⁹ ”Salakarissa” Canth tarttui aikanaan novellillaan arkaan aiheeseen, joka on edelleenkin ajankohtainen. ”Salakari” syntyi siveellisyyskeskustelun myötä, ja novellin henkilöt sijoittuvat kirjailijan omaan sosiaaliluokkaan.²⁵⁰ Novellin päähenkilö on Alma Karell, jonka mies toimii rehtorina ja valtiopäivämiehenä. Alma rakastaa aviomiestään ja lapsiaan, mutta kaipaa elämäänsä uutta sisältöä. Ennen kaikkea hän kaipaa osakseen huomiota. Huomiota hän kyllä saa, mutta ei aviomieheltään vaan nuorelta maisteri Nymarkilta, joka alkaa viettää aikaansa Alman seurassa.

*”Auttoiko hänen surra sitä, ettei avioliitto vastannut hänen toiveitaan, että John oli käynyt kylmäksi ja välinpitämättömäksi? Ehkäpä juuri senvuoksi, että hän näin koko sielullaan oli antaantunut hänelle. Yksinomaan hänelle...”*²⁵¹

²⁴⁷ Krogerus 1994, 13.

²⁴⁸ Kannila 1961, 9 – 11.

²⁴⁹ Kauppinen 1961.

²⁵⁰ Nieminen 1990, 156.

²⁵¹ Salakari, 182.

Alman aviomies John on velvollisuutensa hoitava perheenisä. Hän ei ole mustasukkainen, eikä halua turhaan rajoittaa vaimonsa ajanviettoa maisteri Nymarkin seurassa. Alma ei tunne maisterin mainetta naistenmiehenä, eikä ymmärrä ihmisten kuiskintaa heidän esiintyessä yhdessä seurapiireissä. Tuttava huomauttaa Almalle epäsopivasta käytöksestä, jonka jälkeen Alma epäröi hetken aikaa suhdettaan Nymarkiin. Epäilyllyys kaikkoo pian mielestä heidän lähtiessä päiväksi luistelemaan. Talvinen retki johtaa intiimiin välikohtaukseen hyisessä maassa. Canth ei varsinaisesti kuvaa kanervikossa tapahtunutta kohtausta, vaan jättää hetken Alman ja Nymarkin välillä lukijan tulkinnan varaan. Oma tulkintani tukee Reetta Niemisen näkemystä siitä, että Canth antaa lukijan ymmärtää tilanteen johtaneen yhdyntään.²⁵² Canthin sievistelevyys käsiteltäessä seksuaalista kanssakäymistä on silmiinpistävää, mutta ymmärrettävää suhteutettuna teksti syntykontekstiinsa.

Minna Canth oli ”Salakarin” valmiiksi saatuaan antanut novellin ystävättäriilleen luettavaksi. Heidän mielestään Canthin maine olisi mennyttä, jos hän antaisi novellin julkaistavaksi. Olihan novelli poikkeava ajan muusta kotimaisesta kirjallisuudesta, sillä äitiä ja aviovaimoa ennen ei ollut kuvattu avioliiton rikkojana. Canthin ystävä tohtori Bergholm kuitenkin kannatti ”Salakarin” julkaisemista ja niin novelli julkaistiin.²⁵³ ”Salakarin” ristiriitainen vastaanotto on ymmärrettävissä. Ensinnäkin novellin kuvaaman kunniallisen naisen siveettömyyttä ja uskottomuutta ei voitu tuohon aikaan noin vain hyväksyä. Ehkä Canthin esittämä kritiikki yhteiskunnan parempiosaisien moraalittomuutta kohtaan oli liian lähellä totuutta. Kirjailijan esittämän kritiikin voisi nähdä myös siten, että hän vaatii yhteiskunnan parempiosaisia näyttämään esimerkkiä moraal sääntöjen noudattamisessa.

Novellissa kuvatun aviorikoksen kaltaisista tapahtumista ei omissa lähteissäni näy tietoja tutkimusajanjakson aikana. Sen sijaan novellilla ”Lain mukaan” on sanottu olleen todellinen esikuva Kuopiossa. Kiivaimmat arvostelijat eivät kuitenkaan tuominneet niinkään novellin kuvaamaa rikosta, vaan itse novellin, jota kutsuttiin paikallisissa lehdissä ”haisevaksi häväistykseksi”.²⁵⁴ Canthilla on mitä todennäköisimmin ollut reaalin peilauspinta novelliensa aiheille. Hänen aikalaisensa eivät olisi varmasti hyväksyneet senkään vertaa novellin aihetta ja kerrontaa, jos se ei olisi ollut heistä jollain tapaa uskottava. Myös novellien henkilö hahmoja ja heidän toimintaansa voidaan pitää uskottavana.

---

²⁵² Nieminen 1990, 159.

²⁵³ Nieminen 1990, 160.

²⁵⁴ Frenckell-Thesleff 1944, 267.

Brooksin ja Warrenin mukaan novellit eivät sinällään ole todellisuuteen pohjautuvia, mutta ne käyttävät silti tosiasioita hyödykseen. Fiktiivisyydestään huolimatta novellilla on oma totuusensa. Totuutta voidaan novellissa arvioida novellin henkilöiden, toiminnan ja teeman mukaan.²⁵⁵ Aineistoni ja Canthin tuotannon tulkinta tukevat toisiaan. On kuitenkin mahdotonta todeta, saivatko kuopiolaisten haureus- huoruus-, salavuoteus- ja paritustapaukset Canthin kirjoittamaan aiheesta vai alettiinko rikollisia tarkkailla entistä tehokkaammin kirjailijan näkyvän kritiikin vuoksi.

Minna Canth oli tärkeä vaikuttaja suomenkielisessä kulttuuripiirissä. On sanottu, että hänen lehtikirjoituksensa ja kaunokirjallinen tuotantonsa ovat ideologisessa yhteydessä toisiinsa²⁵⁶. Kuten esimerkit osoittavat, siveellisyysskysymys oli yksi teemoista, joka toistui Canthin kaunokirjallisuudessa ja lehtikirjoituksissa. Aiheet kirjailija on mitä todennäköisimmin saanut lähiympäristöstään, sillä antoihan kuopiolaisten siveetön elämä siihen aihetta. Canth oli radikaali myös omiensa joukossa, sillä hän vihastutti ja ihastutti aikalaisiaan myös yläluokan piirissä. Todennäköisesti Minna Canth on tarttunut rohkeasti ajankohtaiseen aiheeseen herättääkseen keskustelua maineen menetyksen uhallakin. Merkittävää tässä ei ole Canthin esimerkkien historiallinen todenmukaisuus, vaan hänen halunsa nostaa kiusallinen asia esiin. Canthin moraalitaistelun voi nähdä vastalauseena modernisoituvan yhteiskunnan herättämää pelolle, johon liittyvät siveettömyyden ja kurittomuuden kasvu. Turhaa Canthin taistelu ei ollut, sillä emansipaation ja naisasialiikkeen on nähty heikentäneen kaksinaismoraalia²⁵⁷.

---

²⁵⁵ Lilja 1985, 41 – 42.

²⁵⁶ Krogerus 1994, 11.

²⁵⁷ Nieminen 1951, 308.

9. KASVAVAN KAUPUNGIN TUOMITTU NAISKAUPPA

Kuopio oli tutkimusajanjaksolla pieni maalaiskaupunki Pohjois-Savossa. 1800-luvun lopussa sen ilme oli kuitenkin muuttunut. Kaupungin väkiluku oli noussut noin 3000 asukkaalla vuosina 1880 – 1894. Kasvava kaupunki houkutteli puoleensa lähiseudun asukkaita. Kaupungin väestö oli naisvoittoista, mikä on voinut osaltaan aiheuttaa sen, että kaikkien ei ollut helppoa löytää töitä. Ylimääräistä naistyövoimaa oli tarjolla, ja osa näistä naisista ryhtyi elättämään itsensä prostituutiolla.

Ajan julkinen henkinen ilmapiiri tuomitsi prostituution siveettömänä. Etenkin naisilta oli perinteisesti vaadittu seksuaalista pidättyvyyttä ja seksi kuului ainoastaan avioliittoon. Vaikka naisten seksuaalimoraalia vartioitiin tiukasti, saivat miesten avioliiton ulkopuoliset suhteet hiljaisen hyväksynnän joissain piireissä. Rikoslaki kielsi avioliiton ulkopuoliset seksisuhteet sekä miehiltä että naisilta, mutta käytännössä lait eivät pätenneet molempiin sukupuoliin. Pitkemminkin laki vahvisti entisestään naisten seksuaalikäyttäytymisen kontrollia, koska miehiä tuomittiin salavuoteudesta, haureudesta tai huoruudesta ani harvoin, toisin kuin naisia. Tämä niin sanottu kaksinaismoraali leimasi vahvasti 1880-lukua, mutta alkoi murtua tultaessa lähemmäksi 1900-lukua. Murroksen taustalla vaikutti naisten järjestäytyminen ja emansipaatio.

Sivistyneistö heräsi kaksinaismoraalin aiheuttamiin lieveilmiöihin vasta sitten, kun prostituutio ja sen seurauksena leviävät sukupuolitaudit uhkasivat jo kansanterveyttä. Sukupuolitauteja pyrittiin kontrolloimaan ohjesäännöllä, jonka mukaan vakituisten prostituoitujen tuli käydä säännöllisissä terveystarkastuksissa. Myös Kuopiossa oli näitä tarkastusnaisia, vaikka virallista tarkastustoimistoa kaupungissa ei ollutkaan. Kaupunginlääkäri huolehti kuopiolaisten prostituoitujen sukupuolitauditarkastuksista. Vain terveen paperit saanut nainen sai harjoittaa ammattiaan. Laissa kiellettyä haureutta oli mahdollista harjoittaa yhteiskunnan hyväksynnällä, kunhan vain huolehti terveydestään.

Kuopiolainen prostituoitu oli vuosina 1888 – 1889 teetetytyn komiteakyselyn mukaan tyypillisesti noin 21 – 40-vuotias naimaton nainen. Hänen taustansa oli tavallisesti työväenluokkainen. Kuopiolainen prostituoitu oli harvemmin kaikkein kurjimmista oloista lähtöisin, vaikka köyhyys selittääkin osittain monen kuopiolaistyön prostituutiouran aloitusta. Muita mahdollisia syitä prostituution aloittamiseen voisivat aikalaiskirjailija Minna Canthin tuotannon mukaan olla esimerkiksi houkuttelu prostituoiduksi. Kuopiossa ei tarkasteluajanjaksolla esiinny

yläluokkaan kuuluvien naisten harjoittamaa prostituutiota, päinvastoin kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla.

Jos prostituoidut eivät olleet yhteiskunnan huono-osaisimpia, eivät siihen ryhmään kuuluneet useimmiten parittajatkaan. Tästä kertoo esimerkiksi se, että kaikilla parituksesta tuomituilla miehillä oli jonkinlainen ammatti. Aivan mallikansalaisia parittajat eivät suinkaan olleet, sillä rikostausta yhdisti lähes kaikkia. Useimmiten parittajat olivat syyllistyneet laittomaan alkoholin myyntiin, väkivaltaan tai prostituutioon. Kuopiossa parittajina toimi sekä naisia että miehiä, eikä määrällinen ero sukupuolten välillä ollut merkittävä. Joskin syytetyistä ja tuomituista enemmistö oli naisia. Kiinnostavaa on, että Kuopiossa paritus oli muutamissa tapauksissa avioparin yhteinen rikos ja tulonlähde.

Prostituoitujen keskinäisten suhteiden tarkastelu osoittaa, että tytöt saattoivat olla keskenään ystäviä, mutta usein ystävyys ei ulottunut oikeussaliin saakka. Useissa tapauksissa tytöt puhuivat sekä toisistaan että parittajistaan epäedulliseen sävyyn. Kova elämä oli opettanut heitä huolehtimaan vain itsestään. Parittajien ja tyttöjen väliset suhteet eivät tavallisesti olleet ystävyysuhteita, vaan molemmat tahot halusivat toisesta vain hyötyä. Voidaan todeta, että marginaaliryhmän jäsenet olivat usein yksin omiensa joukossa.

Prostituutio ilmiönä sulkee sisäänsä paljon muutakin kuin vain myyjän ja ostajan. Näkyvimpänä toimijaryhmänä tutkimusaineistossani ovat prostituutioon olennaisesti liittyvät ajurit. Ajureita voi yhtä lailla pitää syyllisenä toisten haureellisesta elämästä hyötymiseen, kuten parittajiakin. Ajurit toimivat jonkinlaisina välittäjinä kuopiolaisessa prostituutiossa. Ennen markkinoita tytöt ja parittajat kävivät mainostamassa palveluitaan ajureille. Kun markkinavieraat juhlahumussa kyselivät prostituoidun palveluja, oli ajurilla päätösvalta kenen luokse asiakkaat kyyditettäisiin. Koska taloudellinen hyöty prostituutiosta oli ajureille niin olennainen, he paljastivat harvoin varakkaimpien asiakkaidensa nimiä oikeudenkäyntien yhteydessä.

Prostituoitujen luona vierailleet asiakkaat jäävät tutkimuksen arvoituksellisimmaksi ryhmäksi. Prostituutiota ei ole ilman kysyntää eli asiakkaita, joten on selvää, että Kuopiossakin riitti naisenkipeitä miehiä. Prostituutiosuhteen salaisen luonteen vuoksi asiakkaista tiedetään kuitenkin hyvin vähän. Kuopiossa maksullisten naisten palveluja hyödynsivät sekä työläismiehet että herrassäätyyn kuuluvat miehet. Sitä, missä suhteessa ryhmät olivat asiakaskunnassa edustettuina, on mahdotonta yksiselitteisesti todeta. Varattomimmat asiakkaat tyytyivät tyydyttä-

mään himonsa vaatimattomammassakin olosuhteissa, kun taas varakkaammat sulkeutuivat harjoittamaan haureutta saunatupien kätköihin.

Tämä katujen ja saunatupien siveetön elämä ei jäänyt huomaamatta lähiympäristöltä. Naapurit tarkkailivat lähiympäristöään aktiivisesti. Usein juuri naapurit todistivat oikeudessa parittajia ja prostituoituja vastaan. Toiset eivät olleet tietävinään haureellisesta elämästä, vaikka se olisi ollut ilmiselvää. Osa siis halusi suojella naapuriaan, kun taas toisten motiivina oli levottoman elämäntyylin ja siveettömyyden kitkeminen. Lähiympäristö valitti oikeudessa öisestä metelistä, joka syntyi, kun ajurit kuljettivat humalaisia asiakkaita ja prostituoituja. Pienessä yhteisössä, jossa lähes kaikki tunsivat toisensa, ei salaisuuksia liiemmin ollut.

Epävirallisen kontrollin ohella Kuopion viranomaiset valvoivat lain kirjaimen toteutumista kaupungissa. Tutkimusajanjaksolla väkiluvun kasvun seurauksena myös kaupungin järjestyshäiriöt ja rikollisuus lisääntyivät. Tämän vuoksi myös poliisipalvelijoiden määrää lisättiin. Voi olla, että tämä tepsii, sillä raastuvanoikeudessa nostettiin 1880- ja 1890-luvuilla entistä enemmän syytteitä parituksesta, haureudesta, huoruudesta ja salavuoteudesta. Virkavalta ei saanut kuitenkaan kaikkia epäiltyjä tuomiolle, sillä riittävien todisteiden ja tunnustusten puuttuessa rikolliseksi epäilty sai kuljeskella edelleen vapaana kaupungin kaduilla. Tarkastelun alainen marginaaliryhmä suhtautui viralliseen kontrolliin joko alistuvasti tai kiistämällä kaiken.

Uusi laki suhtautui tarkasteltavaan marginaaliryhmään ymmärtäväisesti, sillä se armahti parittajat julmimmilta rangaistuksilta ja odotti inhimillisemmän rangaistuksen opettavan tuomittuja aiempaa paremmin. Rikoslakia uudistettiin 1800-luvulla inhimillisempään suuntaan, sillä häpeä-, ruumiin- ja kuolemanrangaistuksista luovuttiin vuoden 1889 uuden rikoslain tullessa käytännössä voimaan vuonna 1894. Tutkimusaineistossa tämä näkyy parituksesta langetettujen rangaistusten kohdalla siten, että piiskan ja raipan iskuista sekä häpeäpaalusta luovuttiin. Tutkimusajanjakson viimeisenä vuonna, jolloin uusi rikoslaki oli jo voimassa, rangaistuksena parituksesta oli kuritushuonevankeus sekä kansalaisluottamuksen menetys.

Raastuvanoikeuden lisääntyneiden syytteiden taustalla vaikuttanee osaltaan 1880-luvulla alkanut moraalikeskustelu. Etenkin naiset nostivat kaksinaismoraalin epäkohdat julkiseen keskusteluun. Miksi yhteiskunta ylläpiti järjestelmää, joka alistettiin naiset pakollisiin terveystarkastuksiin ja salli miehille avioliiton ulkopuoliset suhteet? Tätä kysymystä pohti muun muassa

yksi kuuluvimmista naisliikkeen jäsenistä, joka oli Kuopion oma naisasianainen ja kirjailija Minna Canth. Hän ei kirjoituksissaan ja tuotannossaan tuntenut sääliä kumpaakaan sukupuolta kohtaan. Canth vaati tiukkaa seksuaalista pidättyvyyttä avioliiton ulkopuolissa suhteissa sekä naisilta että miehiltä. Kaupungissa samoihin aikoihin tapahtuneet prostituutio- ja paritus-tapaukset antoivat Canthille sysäyksen nostaa kaksinaismoraalin sallima epäkohta vihdoinkin julkisuuteen. Kaikki eivät tästä pitäneet, mutta radikaali Canth ei siitä välittänyt. Modernisoituva yhteiskunta oli vapauttanut yhteisön keskuudessa Canthin näkökulmasta siveettömiä ajatuksia, joita vastaan hän urhoollisesti jaksoi taistella. Canthin ja hänen kohtalosisartensa taisto ei ollut täysin yhdentekevää, sillä myöhemmin konkreettisenä tuloksena naisliikkeen toiminnasta oli ohjesääntöisen prostituution lakkauttaminen.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painamattomat lähteet

Joensuun maakunta-arkisto (JoMA)

Kuopion raastuvanoikeus

- varsinaisasianpöytäkirjat 1880 – 1894

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Prostituutiokomitea 1888 – 1889

Painetut lähteet

Canth, Minna ”Naiskysymyksestä vielä sananen”. ”Valvoja” 1885. Teoksessa Taisteleva Minna Canth. Minna Canthin lehtikirjoituksia ja puheita 1874–1896. (toim.) Eila Tuovinen. SKS, Helsinki.

Canth, Minna ”Siveellisyys-asia”. ”Valvoja” 1887. Teoksessa Taisteleva Minna Canth. Minna Canthin lehtikirjoituksia ja puheita 1874–1896. (toim.) Eila Tuovinen. SKS, Helsinki.

Canth, Minna 1961 (1887) ”Salakari”. Teoksessa Minna Canth. Köyhää kansaa, Kauppa-Lopo, Salakari. (toim.) Eino Kauppinen. Otava, Helsinki.

Canth, Minna 1961 (1889) ”Lain mukaan”. Teoksessa Minna Canth. Valitut teokset. Otava, Helsinki.

Finlands Statskalender ja Suomenmaan Waltio-Kalenteri 1880 – 1894.

Kirjallisuus

- Butler, Anne M. 1987. *Daughters of Joy, Sisters of Misery. Prostitutes in the American West 1865 – 90.* University of Illinois Press.
- Haapala, Pertti 1989. *Sosiaalihistoria. Johdatus tutkimukseen. Käsikirjoja 12.* SHS, Helsinki.
- Halila, Anja 1975. *Suomen naisyhdistyksen paikallisosastot. HArk 67.* SHS, Helsinki.
- Heikkinen, Antero 1993. *Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen.* Yliopistopaino, Helsinki.
- Häkkinen, Antti 1995. *Rahasta vaan ei rakkaudesta. Prostituutio Helsingissä 1867 – 1939.* Otava, Helsinki.
- Järvinen, Margaretha 1990. *Prostitution i Helsingfors — en studie i kvinnokontrol.* Åbo Akademi, Turku.
- Kahra, Taavi 1956. *Kuopion kaupungin taloushallinnon historia. 1877 – 1928. II.* Kuopio.
- Katajala, Kimmo 1994. *Nälkäkapina. Veronvuokraus ja talonpoikainen vastarinta Karjalassa 1683 – 1697. Historiallisia Tutkimuksia 185.* SHS, Helsinki.
- Katajala, Kimmo 1995. *Historian ja antropologian välimaastossa. Teoksessa Manaajista maalaisaateliin. Tulkintoja toisesta historian, antropologian ja maantieteen välimaastossa. Tietolipas 140.* SKS, Helsinki.
- Kauppinen, Jaana 1992. *Prostituutiotilanne Suomessa. Raportti Suomen prostituutiotilanteesta: viranomaiskäytännöt, palvelujärjestelmät ja lainsäädäntö.* Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

- Kekkonen, Jukka 1992. Autonomian ajan rikosoikeus. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Pia Letto-Vanamo (toim.) Gaudeamus, Helsinki.
- Krogerus, Tellervo 1994. Teoksessa Taisteleva Minna Canth. Minna Canthin lehtikirjoituksia ja puheita 1874–1896. (toim.) Eila Tuovinen. SKS, Helsinki.
- Lilja, Pekka 1985. Novellin teoriasta ja tulkinnasta. Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden laitos. Jyväskylä.
- Lundberg, Anna 2001. Passing the 'Black Judgement'. Swedish social policy on venereal disease in the early twentieth century. Artikkeliteoksessa Sex, Sin and Suffering. Venereal disease and European society since 1870. Roger Davidson & Lesley A. Hall (toim.) Routledge. Bodmin. 29 – 43.
- Markkola, Pirjo 2002. Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860 – 1920. SKS, Helsinki.
- Muir, Edward 1991. Introduction: Observing Trifles. Johdanto teoksessa Microhistory and the Lost Peoples of Europe. Edward Muir ja Guido Ruggiero (toim.) The Hopkins University Press Baltimore and London. vii – xxvii.
- Nieminen, Armas 1951. Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto- ja seksuaalikysymyksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle. WSOY, Porvoo.
- Nieminen, Reetta 1990. Minna Canth. Kirjailija ja kauppias. Otava, Helsinki.
- Nousiainen, Kevät 1993. Prosessin herruus. Länsimaisen oikeudenkäytön ”modernille” ominaisten piirteiden tarkastelua ja alueellista vertailua. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja; n:o 191. Helsinki.

- Nummela, Ilkka 1984. Kuopiolaisten taloudellinen struktuuri verotuksen valossa teollistumisvaiheessa 1880 – 1910. Snellman-instituutin B-sarja 1. Kuopio.
- Nummela, Ilkka 1989. Kuopion historia III. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875 – 1918. Kustannuskiila Oy, Kuopio.
- Nygård, Toivo 1998. Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Atena, Jyväskylä.
- Peltonen, Matti 1992. Esipuhe. Giovanni Levin teoksessa Aineeton perintö. Manaaja-pappi ja talonpoikaisyhteisö 1600-luvun Italiassa. Like, Helsinki. 7 – 17.
- Poutanen, Marjo 2005. Elämää marginaalissa. Kuopion lääninsairaalan kuppatautiosaston potilaat 1886 – 1916. Pro gradu-tutkielma. Joensuun yliopisto.
- Rahikainen, Marjatta 1996. Kasvot väkijoukossa. Historian kirjurit ja toimijat. Teoksessa Matkoja Moderniin. Lähikuvia suomalaisten elämästä. Marjatta Rahikainen (toim.) Historiallinen Arkisto 107. SHS, Helsinki. 19 – 28.
- Silfverberg, Katri 1992. Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset. Raportti Suomen prostituuttilanteesta: viranomaiskäytännöt, palvelujärjestelmät ja lainsäädäntö. Ulkoasianministeriö, Helsinki.
- Suhonen, Riitta 1992. Rikollinen vai pahantapainen tyttölapsi. Kuopion lääninvankilan naisvangit ja heidän rikoksensa vuosina 1890 – 1910. Pro gradu-tutkielma. Joensuu 1992.
- Suomen kielen perussanakirja 1990. Osa I. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. VAPK, Helsinki.

Suomen kielen perussanakirja 1992. Osa II. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. VAPK, Helsinki.

Suomen kielen perussanakirja 1994. Osa III. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. VAPK, Helsinki.

Suomen Pankin rahamuseo. Www-sivu. Rahanarvonlaskuri
<http://www.rahamuseo.fi/multi_laskuri.html>.15.3.2008.

von Frenckell-Thesleff, Greta 1944. Minna Canth. Suom. Tyyni Tuulio. Otava, Helsinki. (2. kuvitukseltaan uusittu painos 1994).

Ylikangas, Heikki 2003. Nurmijärven rosvot. Maankuulun rikollissakin nousu ja tuho 1820-luvun Suomessa. WSOY, Helsinki.

Ylikangas, Heikki 1968. Puolisonvalintaan vaikuttaneista tekijöistä sääty-yhteiskunnan aikana. HAik 1/1968, 20 – 30.

LIITE. Uno Gyllingin piirtämä Kuopion kaupungin asemakartta vuodelta 1881.

Lähde: Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, karttakokoelmat. (Selitykset tekijän lisäämät).

